

Avdeling Rena

Cecilia Black Fylking

Masteroppgave

Fagbibliotekenes samfunnsoppdrag

The public mission of libraries in higher education

MPA – Master i offentlig ledelse og styring

2017

Forord

Ernest Hemingway skal ha sagt at “the hard part writing a novel is finishing it”. Det er med takknemlighet, glede og en underlig blanding av både stolthet og ydmykhet at jeg nå kan sette punktum for tre og et halvt lærerike og minneverdige år som MPA-student.

Å kombinere master med fulltidsarbeid og førstegangsledelse har vært krevende, men samtidig også en svært givende prosess. Det har vært lærerikt og nyttig å trekke paralleller mellom teoretisk og praktisk organisasjonsforståelse, statsvitenskap og personalledelse. Denne gjensidigheten danner grunnlaget for denne masteravhandlingen.

Det er mange jeg skylder en stor takk for at jeg har blitt ferdig med denne oppgaven:

Tusen takk til min veileder, Hans Christian Høyer. Uten hans optimisme, råd og støtte hadde veien vært betydelig tyngre å gå. Tusen takk til mine ledere, Anna Løken og Endre Aas, for oppmuntring og tilrettelegging. Tusen takk til mine kollegaer på Rena, og også ellers i biblioteket, for å utholde mitt evinnelige snakk om masteroppgaver og samfunnsoppdrag. Tusen takk til mine korrekturlesere, Anne Mill og Amund, for deres gode innspill, skarpe blikk og for å ”norskifisere” mitt danske. Tusen takk til mine foreldre, som utrettelig har stilt opp med middager når jeg har vært stresset og distré. Tusen takk til Tor, som fortjener en krone for hver gang jeg har nevnt ordet ”master”. Tusen takk til mine informanter. Dere gir meg stolthet over å tilhøre samme yrkesgruppe som dere.

Elverum/Rena, 1.11.17

Cecilia Black Fylking

Semper.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Norsk sammendrag	7
Engelsk sammendrag (abstract)	8
1. Innledning	9
1.1 <i>Problemstilling</i>	10
1.2 <i>Hvorfor vil jeg se på dette?</i>	11
1.3 <i>Fagbibliotekenes samfunnsoppdrag</i>	12
1.3.1 <i>Oppsummert</i>	14
1.4 <i>Sentrale avgrensninger</i>	15
1.5 <i>Avhandlingens oppbygning</i>	16
2. Organisasjonsteoretiske forventninger	18
2.1 <i>Hvilken forståelse er det for samfunnsoppdraget hos ansatte i fagbibliotek, og hvordan praktiseres dette i daglig drift?</i>	18
2.1.1 <i>Instrumentell teori</i>	19
2.1.2 <i>Kulturperspektivet</i>	19
2.1.3 <i>Myteperspektivet</i>	21
2.1.4 <i>Forventninger til informantene for dette underspørsmålet</i>	22
2.2 <i>Er det noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis?</i>	22
2.2.1 <i>Instrumentell teori</i>	22
2.2.2 <i>Kulturperspektivet</i>	24
2.2.3 <i>Myteperspektivet</i>	25
2.2.4 <i>Hvilke forventninger åpnes det for?</i>	26
2.3 <i>Forholder informantene seg til samfunnsoppdraget slik det er uttrykt formelt fra departement og i lovverk, og i tilfelle hvordan?</i>	26
2.3.1 <i>Instrumentell teori</i>	26
2.3.2 <i>Kulturperspektivet</i>	27
2.3.3 <i>Myteperspektivet</i>	28
2.3.4 <i>Forventninger til det tredje underspørsmålet</i>	29
3. Metode	30
3.1 <i>Bakgrunn for valg av metode</i>	30

3.2	<i>Forskningsdesign</i>	30
3.3	<i>Litteratursøk</i>	31
3.4	<i>Utforming av intervjuguiden</i>	32
3.5	<i>Utvalg og rekruttering av informantene</i>	33
3.6	<i>Gjennomføring av intervjuene</i>	35
3.7	<i>Reliabilitet og validitet</i>	36
3.7.1	Reliabilitet	36
3.7.2	Validitet	38
3.8	<i>Overføringsverdi</i>	42
3.9	<i>Etiske dimensjoner</i>	46
4.	Presentasjon av funn	49
4.1	<i>Hvilken forståelse er det for samfunnsoppdraget hos ansatte i fagbibliotek, og hvordan praktiseres dette i daglig drift?</i>	49
4.2	<i>Er det noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis?</i>	60
4.3	<i>Forholder informantene seg til samfunnsoppdraget slik det er uttrykt formelt fra departement og i lovverk, og i tilfelle hvordan?</i>	64
4.4	<i>Oppsummering</i>	75
5.	Analyse	76
5.1	<i>Hvilken forståelse er det for samfunnsoppdraget hos ansatte i fagbibliotek, og hvordan praktiseres dette i daglig drift?</i>	76
5.2	<i>Er det noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis?</i>	83
5.3	<i>Forholder ansatte i fagbibliotekene seg til samfunnsoppdraget slik det er uttrykt formelt fra departement og i lovverk, og i tilfelle hvordan?</i>	88
6.	Oppsummering	94
	Litteraturliste	97
	Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse som informant i mastergradsoppgave	100
	Vedlegg 2: De fem hovedtemaene	102
	Vedlegg 3: Intervjuguide tilsendt informantene	103
	Vedlegg 4: Min guide	105

Vedlegg 5: Tilbakemelding fra NSD	108
Vedlegg 6: Studietilsynsforskriften 2013	110

Norsk sammendrag

Bakgrunn: Det eksisterer få styringssignaler omkring hva UH-fagbibliotekenes samfunnsoppdrag er eller skal utgjøre. Hvordan fagbibliotekene defineres er opp til den enkelte utdanningsinstitusjon, og det muliggjør en mer uformell og kulturell fortolkning av styringsdokumentene som foreligger. Av den grunn er det interessant å se på om forståelsen av samfunnsoppdraget varierer avhengig av organisatorisk nivå.

Problemstilling: Denne oppgavens problemstilling er: *Hvordan forstår fagbibliotekene i universitets- og høyskolesektoren sitt samfunnsoppdrag som forvaltere og formidlere av kunnskap?*

Tre forskningsspørsmål bidrar til å besvare denne problemstillingen: 1) Hvilken forståelse er det for samfunnsoppdraget hos ansatte i fagbibliotek, og hvordan praktiseres dette i daglig drift? 2) Er det noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis? 3) Forholder ansatte i fagbibliotekene seg til samfunnsoppdraget slik det er uttrykt formelt fra departement og i lovverk, og i tilfelle hvordan?

Teoretisk grunnlag: Problemsstillingen belyses gjennom organisasjonsteori, hvor fokus ligger på instrumentelt og institusjonelt perspektiv. Disse perspektivene gir grunnlag for en rekke forventninger til hvordan informantene kan forstå og praktisere fagbibliotekenes samfunnsoppdrag.

Metode: Dybdeintervjuer med seks ansatte i fagbibliotek ved to offentlige høyskoler danner grunnlaget for empirien. Disse informantene arbeider på ulikt organisatorisk nivå, og bidrar dermed til flere perspektiver på problemstillingen.

Resultater: Funnene viser at hovedbibliotekarere i høyere grad forholder seg til de formelle styringssignalene når de skal definere oppdraget, mens ansatte i bibliotekene forstår oppdraget unikt, basert på arbeidsoppgaver og erfaring. Som en konsekvens av dette er forståelsen av oppdraget er ikke entydig hos informantene. De formelle styringssignalene gjennomgår en fortolkningsprosess jo lenger ned i organisasjonen man kommer. Ansatte i bibliotekene vil i hovedsak se disse styringssignalene fra et kulturelt og praktisk perspektiv.

Engelsk sammendrag (abstract)

Background: Few official documents describe the public mission of the academic libraries in higher education. How these libraries are defined depends on each educational institution. That gives a possibility for a more informal and cultural interpretation of the steering documents. Hence, it is interesting to explore if the understanding for the public mission changes due to organizational levels.

Thesis statement: The purpose of this study is to identify how academic libraries in public universities understand their public mission as knowledge administrators and disseminators.

Three research questions support the thesis statement: 1) In what manner do employees in academic libraries understand the public mission and how is it manifested in daily practice? 2) Is there a difference between how leaders understand and implement the public mission and what the employees experience in daily practice? 3) Do employees in the libraries relate to the public mission as expressed in formal documents from the ministry and in the legal system, and if so, how?

Theoretical framework: The thesis statement is analyzed through organizational theory, with focus upon instrumental and institutional theory. These perspectives give grounds to eight expectations as to how the informants may understand and practice the academic libraries public mission.

Research design: The empirical data is obtained from in-depth interviews with six employees from two different public universities. The informants work in three different organizational levels, and hereby contribute with distinct perspectives to the thesis statement.

Findings: The findings show that head librarians are more concerned with the formal steering documents when they are to define the public mission, while the librarians have a more individual interpretation, based on their work assignments and experience.

Consequently, the comprehension of the public mission is unique. The formal steering documents go through an interpretation process on its way down the organizational hierarchy. The employees understand these documents through a cultural and practical perspective.

1. Innledning

Gjennom denne oppgaven vil jeg undersøke offentlige institusjoners samfunnsoppdrag, og hvordan dette blir oppfattet av ansatte som skal utføre oppdraget i praksis. Offentlige institusjoner er etablert for å utføre handlinger på borgernes vegne, og derfor handler samfunnsoppdraget også om styring. Samfunnsoppdraget er tolket som et styringssignal gitt av myndigheter til de ulike institusjonene. Det fordrer at ansatte som skal gjennomføre samfunnsoppdraget, faktisk gjør det som samfunnsoppdraget tilsier at de skal gjøre, og at de har en felles forståelse for hva som ligger i dette. Som Czarniawska-Joerges sier det, er institusjoner et mønster for samstemmig handling (referert i Eriksson-Zetterquist, Kalling, Styhre & Woll, 2014, s. 247). Eriksson-Zetterquist et al. sier selv: ”det er bare på overflaten at organisasjonen er rasjonell” (2014, s. 245). Derfor er det interessant å se på hvordan offentlig ansatte definerer og forstår det samfunnsoppdraget de er satt til å utføre. I denne undersøkelsen avgrenses fokuset til å omhandle fagbibliotek i universitets- og høyskolesektoren (heretter UH-sektoren), deres samfunnsoppdrag, og hvordan dette forstås av den enkelte i biblioteket. Som det vil bli vist senere i oppgaven, er styringssignalene til fagbibliotekene i UH-sektoren generelle, og er i hovedsak myntet på selve utdanningsinstitusjonen. Generelle styringssignaler kan åpne for en friere fortolkning av samfunnsoppdraget, spesielt hvis man dukker ned under overflaten. Derfor er det interessant å se på hvor sterkt den kulturelle tilnærmingen til samfunnsoppdraget er i fagbibliotekene, og å gå i dybden på hvordan styringssignalene forstås og mottas av bibliotekarere på ulike organisatoriske nivåer.

Denne masteravhandlingen skal undersøke hvordan fagbibliotekenes samfunnsoppdrag forstås av hovedbibliotekar, mellomledere og deres ansatte i fagbibliotekene, og hvordan dette implementeres og utføres i planverk og daglig virke. Hypotesen er at denne forståelsen for oppdraget vil danne en ramme for hvordan samfunnsoppdraget forstås av ansatte i fagbibliotek i den norske UH-sektoren, og at det dermed mulig å peke på noen generelle, kulturelle trekk.

1.1 Problemstilling

Følgende problemstilling er utgangspunkt for denne undersøkelsen:

Hvordan forstår fagbibliotekene i UH-sektoren sitt samfunnsoppdrag som forvaltere og formidlere av kunnskap?

Det er relevant å gi et overblikk over de formelle styringssignalene som ligger til grunn for samfunnsoppdraget. Oppgaven vil undersøke hvordan disse signalene oppfattes av hovedbibliotekarer, avdelingsbibliotekarer og deres underordnede i fagbibliotekene. Det er naturlig å anta, slik det også vil bli vist under, at hovedbibliotekarer vil ha en instrumentell tilnærming til offentlige dokumenter, lovverk og retningslinjer, mens implementeringen av disse i daglig virke og praksis vil være preget av en kulturell forståelse.

Som en utdypning av problemstillingen vil oppgaven ta for seg følgende forskningsspørsmål:

- Hvilken forståelse er det for samfunnsoppdraget hos ansatte i fagbibliotek, og hvordan praktiseres dette i daglig drift?
- Er det noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis?
- Forholder ansatte i fagbibliotekene seg til samfunnsoppdraget slik det er uttrykt formelt fra departement og i lovverk, og i tilfelle hvordan?

Problemstillingen belyses gjennom et organisasjonsteoretisk perspektiv, og empirien bygger på intervjuer med seks ansatte i fagbibliotek ved to norske statlige høyskoler. Informantene er på ulikt organisatorisk nivå i sine organisasjoner, for å undersøke om det er noen forskjeller i forståelsen sett ut fra strategiske eller operasjonelle nivåer.

Gjennom teorien reises en rekke forventninger til hvordan informantene forstår samfunnsoppdraget, og dette vil danne grunnlaget for analysen og besvarelsen av problemstillingen. Analysen vil omhandle hva som oppfattes som og av formelle styringssignaler, sett opp mot hvordan informantene selv definerer samfunnsoppdraget. Dermed blir det mulig å se på om uformelle, institusjonelle verdier og normer spiller inn på forståelsen.

1.2 Hvorfor vil jeg se på dette?

Min motivasjon bak oppgaven er at det ikke foreligger en egen biblioteklov for fagbibliotekene slik det gjør for folkebibliotekene. Fraværet av en lov fører til at det er liten styring fra formelle organer. Dermed åpnes det for mange individuelle og ulike oppfattelser av hva bibliotekets rolle er, og hvilke mål biblioteket skal arbeide mot. Det enkelte fagbibliotek står dermed, kan man anta, relativt fritt til å fortolke styringssignalene til det de måtte definere som sitt samfunnsoppdrag. Dette danner grunnlaget for å undersøke hvordan ansatte i fagbibliotekene forstår oppdraget, og hvilken betydning dette har for yrkesutøvelsen.

Betegnelsen fagbibliotek kan oppleves som generell og udefinert, med synonymer som både forskningsbibliotek, universitetsbibliotek, og det engelske academic library, university library og research library¹. I motsetning til fagbibliotekene, har folkebibliotekene den fordel at ved siden av å ha en egen lov som verner dem, er det også hjemlet i denne loven at biblioteksjefene skal ha bibliotekarutdanning (folkebibliotekloven, 1985, §7) og folkebibliotekene har et klart mandat uttrykt både i stortingsmeldinger og NOUer (for eksempel i stortingsmelding 23, (2008-2009)). Samfunnsoppdraget til disse to typene bibliotek lar seg ikke sammenligne. Folkebibliotekene er en egen institusjon i samfunnet med en klart definert rolle, et tydelig demokratisk mandat, og skal tjene alle borgere. Fagbibliotek er en støttefunksjon til høyere utdanning, og betjener en bestemt målgruppe. Dette vises blant annet ved at enkelte tilbud (for eksempel databasetilgang, fjernlån og veiledning) kun er tilgjengelig for institusjonens ansatte og studenter, og ikke for befolkningen som helhet.

Som ansatt ved et fagbibliotek på en offentlig høyskole, er jeg også nysgjerrig på hvordan kollegaer ved denne institusjonen og ved andre høyskoler forstår dette samfunnsoppdraget, og de styringssignalene som foreligger, og hvorvidt oppdraget er en del av strategisk planlegging, spesialistoppgaver og daglig arbeid.

¹ I denne undersøkelsen skilles det ikke mellom fag- og forskningsbibliotek. Således vil betegnelsen fagbibliotek bli brukt om både fagbibliotek, fag- og forskningsbibliotek, Bibliotek og læringscenter, og det engelske "academic libraries".

1.3 Fagbibliotekenes samfunnsoppdrag

Hovedtemaet for undersøkelsen er hvordan samfunnsoppdraget forstås av fagbibliotekene i UH-sektoren. Denne forståelsen kan uttrykkes gjennom planarbeid, rutiner og daglig drift i bibliotekene, og dette blir da en måte å operasjonalisere samfunnsoppdraget på. Det sentrale temaet vil være den eventuelle forskjellen på formelle styringssignaler og virkelig praksis i fagbibliotekene; hvordan samfunnsoppdraget oppfattes på de ulike nivåene i organisasjonen. Undersøkelsen vil dermed ha en organisasjonsteoretisk vinkling, samt være styringsorientert. For å besvare problemstillingen vil det være naturlig å se nærmere på hvordan samfunnsoppdraget legitimeres i lovverk, og gjennom intervjuene undersøke hvordan oppdraget forstås, implementeres og følges opp i bibliotekene.

Søk i norskspråklige vitenskapelige databaser indikerer at det er forsket lite på fagbibliotekenes samfunnsoppdrag. Til gjengjeld foreligger det flere undersøkelser omkring folkebibliotekene og deres oppdrag. Dette kan ha sammenheng med at fagbibliotekene er tett knyttet til høgskolenes og universitetenes oppdrag, og at folkebibliotekets oppdrag er tydeligere uttrykt gjennom folkebibliotekloven (1985). Søk i internasjonale, engelskspråklige baser gir omtrent samme resultat².

Det står generelt lite i det norske lovverket og andre offisielle dokumenter om fag- og forskningsbibliotek. I studietilsynsforskriften fra 2013 ligger kravet om at institusjoner for høyere utdanning skal ha ”tilfredsstillende ressurser og fasiliteter i form av lokaler, utstyr og bibliotek” samt at biblioteket skal være ”tilpasset primærvirksomheten og utgjøre et fullt forsvarlig lærings- og arbeidsmiljø for studenter og ansatte” (studietilsynsforskriften, 2013, §3-2). Studietilsynsforskriften har i ettertid (2017) blitt oppdatert, og i den reviderte versjonen har biblioteket blitt fjernet fra selve hovedteksten, men er lagt til som merknad. Det stilles krav til studietilbudet i form av

...egnete lokaler, utstyr, bibliotek tjenester, administrative og tekniske tjenester, tilgjengelige og egnede IKT-ressurser, nettstøtte, egnet læringsplattform etc. som understøtter studentens læring og læringsmiljø og den faglig ansattes undervisning og forskning og/eller kunstneriske utviklingsarbeid og faglige utviklingsarbeid (studietilsynsforskriften, 2017, §2-2 fjerde ledd).

² Se ellers kapittel 3.3 for beskrivelse av litteratursøkene som ble foretatt.

Selv om denne paragrafen gjelder akkreditering av studietilbud, ser man at biblioteket skal støtte studentens læring og læringsmiljø samt ansattes undervisning og forskning, slik det også er beskrevet i versjonen fra 2013. Bibliotek tjenestene sidestilles med lokaler, utstyr, og IKT-ressurser, men det fremkommer heller ikke av denne reviderte versjonen hva bibliotekene faktisk kan eller skal bistå med.

I universitets- og høyskoleloven (heretter UH-loven) finner vi at det er opp til den enkelte institusjon å ”drive og vedlikeholde forskningsbiblioteker, kunnskapsbanker og databaser” (2005, §1-4 tredje ledd). Følgelig finner man at fagbibliotekenes juridiske legitimitet er knyttet opp til UH-loven, og at det er opp til den enkelte institusjon å drive fagbibliotekene, og ikke et nasjonalt ansvar. UH-loven stadfester fagbibliotekenes rolle for akkreditering av universiteter og høyskoler, og at fagbibliotekets formål skal være å utgjøre et forsvarlig lærings- og arbeidsmiljø. Det er naturlig å si at dette er en svært generell beskrivelse av det man kan kalle samfunnsoppdraget, og at det kan konkluderes med at det er opp til hver enkelt institusjon å avgjøre hvordan bibliotekene skal tilrettelegges.

I stortingsmelding 23 (2008-2009) finner vi at fagbibliotekenes oppdrag er å tilgjengeliggjøre utdanning og kunnskap for alle, og at ”fag- og forskningsbiblioteka skal hjelpe utdanningsinstitusjonene til å nå måla sine når det gjeld læring og forskning” (Kultur- og kirke departementet, 2009, s. 13). Bibliotekene skal forvalte akademisk litteratur, og skal være ”tilrettelagde, fysiske læringsarenaer som gjev tilgjenge til nødvendige hjelpemiddel, informasjon, kunnskapskjelder, utstyr og informasjonskompetanse” (Kultur- og kirke departementet, 2009, s. 13). Dette kan forstås som en generell beskrivelse av samfunnsoppdraget, som kun uttrykker hva bibliotekene skal, men som ikke går i dybden på hva, hvordan eller hvorfor. Det kan også være interessant å bemerke at biblioteket ikke nevnes i nyere stortingsmeldinger fra kunnskapsdepartementet vedrørende høyere utdanning (for eksempel humaniorameldingen (Kunnskapsdepartementet, 2017) eller kvalitetsmeldingen (Kunnskapsdepartementet, 2017)), selv om fagbibliotekene er sortert under den enkelte institusjon. Organiseringen av institusjonene og bibliotekene en spiller en viktig rolle for hva som defineres som fagbibliotekets oppgave på den enkelte institusjon. Dette kan føre til, sammen med organisasjonskulturen, at den enkelte ansattes forståelse av bibliotekets rolle i høyere utdanning kan være frikoblet styringssignalene.

Lovverket og de offentlige dokumentene som studietilsynsforordningen og stortingsmeldingen kan sies å formelt legitimere fag- og forskningsbibliotekenes eksistens i høyere utdanning,

men det kommer ikke klart frem hvordan man på overordnet nivå definerer at et bibliotek understøtter studenters læring, noe som selvfølgelig kan være vanskelig å måle i seg selv. Noen av elementene som skal inngå i samfunnsoppdraget er kunnskapskilder og informasjonskompetanse, uten at det er nærmere definert hva som ligger i dette eller hvordan dette skal ivaretas. Derfor vil det være vanskelig å peke på hvordan man faktisk skal forholde seg til samfunnsoppdraget. Fagbibliotekenes selvpålagte oppgave innebærer å fremme opplysning og utdanning gjennom aktiv formidling og ved å stille våre ressurser til gratis disposisjon (Kannelønning, 2016). Fordi fagbiblioteket er underlagt utdanningsinstitusjonen, vil biblioteket også inngå som en del av høgskolens strategiplaner og reglement, og må forholde seg til de samme styringssignalene. Fagbibliotekenes rolle i UH-institusjonen er primært å være en faglig støttefunksjon, gjennom å tilrettelegge, ivareta og videreutvikle støttefunksjoner for utdanning og forskning, slik det fremkommer av universitets- og høgskoleloven.

Christensen, Læg Reid, Roness og Røvik (2009, s. 27) nevner at legitimiteten til offentlig sektor, her fagbibliotekene, påvirkes gjennom fortolkninger av erfaringer, verdier, meninger og holdninger. Dette har betydning for hvordan samfunnsoppdraget forstås. Dermed legitimeres fagbibliotekene ikke bare gjennom lovgiving, men også gjennom den betydningen de har for organisasjonen de er en del av, for brukerne av bibliotekenes tjenester og hvordan biblioteket fremstår og presenterer seg selv. Den uformelle legitimeringen finner sted på daglig basis gjennom fagbibliotekenes praksis i institusjonene. Den formelle legitimeringen kan derimot ses på gjennom lover og offentlige dokumenter som er knyttet opp til bibliotek og UH-sektoren. Christensen, Egeberg, Læg Reid, Roness og Røvik (2015, s. 52) kommenterer at de uformelle og de formelle normene og verdiene som eksisterer i en organisasjon er ulike i bakgrunn og virkemåte, men at det finnes en gjensidig påvirkning. Dette er også en forventning som vil ligge til grunn for denne undersøkelsen – hvordan både formelle og uformelle kriterier spiller inn på hvordan samfunnsoppdraget forstås av informantene.

1.3.1 Oppsummert

Folkebibliotekene et tydelig demokratisk samfunnsoppdrag. Fagbibliotekene er naturligvis også demokratiske aktører gjennom å sikre yttingsfriheten og like muligheter til høyere

utdanning, men fagbibliotekenes samfunnsoppdrag og styringssignaler vedrørende dette er ikke like kategorisk uttrykt i en egen lov slik man finner det hos folkebibliotekene.

Gjennom lovverket og de offentlige dokumentene kan man si at det ligger underforstått at fagbibliotekenes samfunnsoppdrag tilsvarer utdanningsinstitusjonens; at fagbibliotekene skal være en støttefunksjon for institusjonenes samfunnsoppdrag, som er å utdanne kandidater og bedrive forskning. Fagbibliotekene har ”ikke et eksplisitt formulert samfunnsoppdrag” (Kannelønning, 2016). Følgelig kan man si at det ikke finnes ett gitt svar på hva fagbibliotekenes samfunnsoppdrag faktisk består i. Hvordan samfunnsoppdraget skal forstås og hva som skal legges i dette både på strategisk og operasjonelt nivå, blir opp til den enkelte utdanningsinstitusjon, hovedbibliotekar og ansatte i bibliotekene. Antageligvis vil brukerne av fagbibliotekene også spille en rolle i hvordan samfunnsoppdraget tolkes. Med dette kan det konkluderes at fagbibliotekenes formelle samfunnsoppdrag er å fremme og ivareta utdanning og forskning for studenter og ansatte ved institusjoner for høyere utdanning, men at det ikke ligger spesifikke føringer til grunn for hvordan dette skal eller bør gjøres.

1.4 Sentrale avgrensninger

Det er en rekke avgrensninger som er relevante for denne undersøkelsen. For det første avgrenses det til norske forhold; altså fagbibliotek i den norske UH-sektoren. Det er naturlig å anta at det er en viss overføringsverdi fra for eksempel de skandinaviske nabolandene, men grunnet undersøkelsens omfang vil dette ikke bli diskutert. For det andre har det skjedd, og skjer, en rask utvikling i (fag-)biblioteksektoren, spesielt med henblikk på digitalisering, e-ressurser og nye måter å studere på, som følge av et ytre press fra omgivelsene. Dette stiller store krav til endringsvilje hos bibliotekene. Det er absolutt relevant å se på om forståelsen av fagbibliotekenes samfunnsoppdrag endrer seg i takt med teknologisk og samfunnsmessig utvikling, og det kunne også være nyttig å gi et kort historisk omriss av utviklingen, men perspektivet ligger på forholdene slik man finner dem i dag. Følgelig vil heller ikke dette bli diskutert.

UH-sektoren har vært gjennom en stor reformprosess de siste årene, og dette har også ført til endringer i organiseringen av bibliotekene, som igjen har betydning for styringsdokumenter og daglig praksis. Reformen i UH-sektoren er for en del høyskoler og universiteter fortsatt en pågående prosess når denne undersøkelsen foregår, og vil derfor heller ikke bli diskutert

med mindre det fremkommer informasjon i intervjuene som vil gjøre det relevant å se nærmere på strukturendringene. Reformen inngår som ledd i institusjonelle endringsprosesser, som er en viktig del av organisasjonsteori, men med bakgrunn i ovennevnte vil heller ikke endringsprosesser være et tema.

Oppgaven undersøker blant annet hvordan hovedbibliotekarer forholder seg til styringssignalene. Med dette kunne det også være interessant å trekke inn ledelseperspektiver på hvordan dette på best mulig måte formidles ned til ansatte i bibliotekene. Ledelse og lederroller er i seg selv så omfattende at det kunne ha vært verdt en egen undersøkelse på hovedbibliotekarer som ledere. Av samme grunn er dette holdt utenfor oppgaven, og ledelse og lederroller vil ikke bli belyst ut over de organisatoriske forskjellene som måtte forekomme hos strategiske ansatte og operasjonelt ansatte.

1.5 Avhandlingens oppbygning

Kapittel 1 gir en beskrivelse av problemstilling, fagbibliotekenes formelle samfunnsoppdrag, og sentrale avgrensninger rundt oppgaven. Beskrivelsen av det formelle samfunnsoppdraget slik det er hjemlet i lovverk og offentlige dokumenter danner den formelle rammen rundt hvordan samfunnsoppdraget kan defineres.

Kapittel 2 er undersøkelsens teorikapittel. Her vil det bli redegjort for organisasjonsteoretiske perspektiver som er relevante for å se på hvordan informantene i denne undersøkelsen forstår fagbibliotekenes samfunnsoppdrag. Ut fra denne teorien vil det bli utledet en rekke forventninger til hva man kan forvente å finne gjennom intervjuene og analysen.

I kapittel 3 vil metoden bak undersøkelsen bli presentert og diskutert. Det vil bli begrunnet hvorfor kvalitativ metode og semistrukturert intervju ligger til grunn for denne undersøkelsen. Det vil gis en presentasjon av undersøkelsens utvalg, og det vil bli beskrevet hvordan data ble innsamlet og analysert. I tillegg vil også etiske aspekter ved undersøkelsen bli drøftet.

I kapittel 4 presenteres undersøkelsens empiri med utgangspunkt i forventningene avledet fra organisasjonsteorien. Empirien presenteres gjennom direkte og indirekte sitater fra intervjuene.

Kapittel 5 er undersøkelsens analysekapittel. Her vil funnene fra undersøkelsen bli analysert ut fra de teoretisk avledede forventningene.

I kapittel 6 oppsummeres undersøkelsen, og det vil bli diskutert hva resultatene betyr for denne typen styringssignaler som samfunnsoppdraget presenterer.

2. Organisasjonsteoretiske forventninger

I dette kapittelet ønsker jeg å benytte organisasjonsteori som analytisk verktøy for å kunne besvare de tre forskningsspørsmålene stilt innledningsvis i oppgaven:

- Hvilken forståelse er det for samfunnsoppdraget hos ansatte i fagbibliotek, og hvordan praktiseres dette i daglig drift?
- Er det noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis?
- Forholder informantene seg til samfunnsoppdraget slik det er uttrykt formelt fra departement og i lovverk, og i tilfelle hvordan?

Hvert av spørsmålene vil bli sett opp mot henholdsvis instrumentell og institusjonell teori, og gjennom dette vil jeg definere en rekke forventninger til hvordan informantene i undersøkelsen forstår og praktiserer samfunnsoppdraget. Forventningene presenteres samlet for hvert forskningsspørsmål, etter den teoretiske gjennomgangen. Enkelte av forventningene kan sies å være gjensidig utelukkende, men samtidig er fagbibliotekene en kompleks institusjon, og dette betyr at forventningene kan være alternativer, uttømmelige og inneha flere muligheter.

2.1 Hvilken forståelse er det for samfunnsoppdraget hos ansatte i fagbibliotek, og hvordan praktiseres dette i daglig drift?

I en undersøkelse utført av Awan og Mahmood (2010) konkluderes det med at bibliotekarer i fagbibliotek er sterk engasjerte i og føler seg forpliktet overfor bibliotekene. Dette indikerer at det eksisterer en sterk organisasjonskultur i fagbibliotekene, som også vil gjelde de to bibliotekene i denne undersøkelsen. Dette første spørsmålet går direkte tilbake til undersøkelsens problemstilling om hvordan ansatte i fagbibliotekene forstår samfunnsoppdraget som kunnskapsformidlere. For å kunne besvare dette, må man se på hvilken forståelse det er hos informantene, og om det kan sies å være en sammenheng mellom forståelse og daglig praksis.

2.1.1 Instrumentell teori

Den formelle strukturen man finner i fagbibliotekene legger begrensninger på informantenes handlingsvalg og individets evne til å ta beslutninger (Christensen et al., 2015, s. 44-45).

Siden det formelle er sentralt i det instrumentelle perspektivet, kan det antas at informantene vektlegge offisielle styringssignaler og formelle beskrivelser av samfunnsoppdraget, fordi hva de selv måtte mene, er irrelevant for fagbibliotekets måloppnåelse.

Organisasjonsstrukturens begrensninger på informantenes handlemåte og beslutningstaking vil ha konsekvenser for forståelsen. Dette betyr at de offisielle styringsdokumentene vil fremme en entydig oppfattelse hos informantene, og ligger til grunn for hvordan informantene praktiserer samfunnsoppdraget. Det kan forventes at forståelsen for samfunnsoppdraget ikke vil variere individuelt mellom bibliotekarene med samme arbeidsoppgaver.

Legger man til grunn en forventning om at informantene er instrumentelt rasjonelle, vil det innebære at informantene er kjent med styringssignalene og den formelle beskrivelsen av samfunnsoppdraget, og at de vil følge opp dette i daglig arbeid. Dette fører til at informantene fungerer som verktøy i bibliotekets måloppnåelse. Konsekvenslogikken vil legge til grunn at ansattes arbeidsoppgaver er rutinepregede og valgt med bakgrunn i hva som er formålsrasjonelt og effektivt. Dersom man eventuelt finner at informantene avviker fra den formelle forståelsen, har dette sammenheng med spesialiserte arbeidsoppgaver i biblioteket. Det kan antas at normer i organisasjonskulturen vil være knyttet kun til arbeidsoppgavene, og ikke til personene som utfører dem.

2.1.2 Kulturperspektivet

Kulturperspektivet åpner for at fagbibliotekene har utviklet uformelle, kollektive normer og verdier, og at det som samler informantene og de andre ansatte i bibliotekene, vektlegges (Christensen et al., 2015, s. 54). Dette uformelle regelverket, eller ”vår måte å gjøre tingene på” åpner for at hovedbibliotekarene kan forventes å følge en felles faglig forståelse av samfunnsoppdraget gitt av kulturelle normer. Felles kultur bidrar til at innenfor hvert av fagbibliotekene vil man finne felles erfaringer, og en tradisjon for ”slik gjør vi det hos oss”. Dette kan bety at informanter innenfor den samme høgskolen vil ha et relativt ensartet syn på samfunnsoppdraget, fordi de preges av den samme organisasjonskulturen og har

gjennomgått de samme erfaringene. Grunnet organisasjonskulturen er det dog ikke gitt at informantene fra de to ulike bibliotekene vil ha samme forståelse fordi, som Christensen et al. (2015, s. 212) også påpeker, kulturelle prosesser leder til mer unike fagbibliotek. Dette innadrettede fokuset på kulturen betyr at informantene vil være preget av stivhengighet og felles verdier i tolkningen av samfunnsoppdraget, og at dette vil komme mer til uttrykk enn formelle styringssignalene. Samtidig vil det også være fokus på informantenes egne fordommer, verdier og utdanning, og dette vil kunne skape en individuell forståelse av samfunnsoppdraget.

Jantz (2012) nevner at fagbibliotekene gjerne er kjennetegnet av profesjonelle normer. Logikken om passende atferd vil kunne bety forventninger om at sterk profesjonell identitetsdannelse innad i biblioteket vil danne grunnlaget for oppfattelsen (Christensen et al. 2015, s. 54-55). Denne profesjonsidentiteten kan bety at informantene vil kunne etablere en egen profesjonsrettet forståelse av samfunnsoppdraget, som kan avvike fra det som uttrykkes formelt i biblioteket. På operasjonelt nivå i fagbibliotekene kan man forvente at forståelsen av samfunnsoppdraget uttrykkes praktisk, med bakgrunn i erfaringer om hva som fungerer godt. Informanter uten lederansvar kan dermed ha en felles forståelse fordi de har omtrent de samme praktiske erfaringene i daglig møte med bibliotekets brukere, mens hovedbibliotekarer og avdelingsledere vil kunne sitte på en annen forståelse.

Weick (1976) kommenterer at høyere utdanningsinstitusjoner er løst koblede systemer. Dette gjør at høgskolenes enheter er avhengige av hverandre (studieadministrasjon, faglig ansatte, studenter, biblioteket og så videre), men at de samtidig også bevarer en egen identitet, logikk, og er fysisk atskilt. Handlinger og visjoner kan være like løst koblede som enhetene innenfor høgskolene. Eriksson-Zetterquist et al. (2014, s. 252) refererer også til Weick (1976) når de kommenterer at ”organisasjoner i stedet for en stor del bygger på tilfeldigheter og det som er underforstått”. Med dette kan man forvente å finne en forståelse for at fagbibliotekenes samfunnsoppdrag, uttrykt både formelt og uformelt, kan være løsrevet fra resten av utdanningsinstitusjonens formål, og derfor er ganske omtolket. Man kan anta at det vil være en selvstendig forståelse hos informantene, som ikke nødvendigvis vil berøre resten av institusjonen. De løse koblingene vil også kunne bety at forståelsen kan være ulik i de to bibliotekene i undersøkelsen, som tidligere nevnt. Videre kan dette bety at graden av autonomi hos informantene vil ha betydning for hvordan de ser på oppdraget, og hvordan de velger å utføre arbeidsoppgaver som skal svare på dette.

2.1.3 Myteperspektivet

Myteperspektivet åpner for ensartethet i fagbiblioteksektoren. Måten informantene forstår samfunnsoppdraget på, kan ha sammenheng med en normativ isomorfisk mekanisme (DiMaggio & Powell, 1983, s. 152). Dette er fordi det vil være en profesjonalisering i bibliotekene, skapt av utdanning og profesjonelle nettverk (for eksempel Bibliotekarforbundet, og profesjonsutdanningen ved Høgskolen i Oslo og Akershus). Begge deler vil være fagbibliotekenes omgivelser, fordi de skaper forventninger til hvordan ansatte skal forstå og praktisere samfunnsoppdraget i bibliotekene. Dette betyr at man kan anta at informantene vil være ganske ensartet i deres måte å forstå samfunnsoppdraget på, fordi mytene i prinsippet har et instrumentelt tilsnitt (Christensen et al., 2015, s. 210).

Myteperspektivet vektlegger institusjonens omgivelser og dennes betydning for organisasjonsatferden. Konteksten er med andre ord en forklaring på hvorfor fagbibliotekene handler som de gjør (Kann-Christensen, 2008, s. 139). De sosialt skapte normene i omgivelsene (her faglig ansatte, studenter, høgskoleledelse) for hva som forventes av et fagbibliotek vil ligge til grunn for hvordan informantene forstår og praktiserer samfunnsoppdraget. Dette betyr at man kan anta at informantene vil peke på den generelle oppfattelsen i omgivelsene av hva samfunnsoppdraget er, for eksempel kan informantene kommentere at samfunnsoppdraget er å ivareta brukernes behov, fordi fokus i media og forskning ligger på brukervedvirkning og brukeroppdrag. Det kommenteres da også hos Aasbrenn at ”brukeren i fokus har blitt mer enn et slagord” (2012, s. 12) og ”ordet brukerorientering er kommet inn i språket – og lovverket – som en del av moderniseringen av offentlig sektor” (2010, s. 16).

Fordi mytene spres raskt, og er modernitetsnormer (Christensen et al., 2015, s. 76), vil det kontinuerlig oppstå krav om fremskritt, fornyelse og effektivitet i omgivelsene. Dette betyr at man kan forvente at oppfattelsen av samfunnsoppdraget kan variere med de raske endringene, fordi informantene ønsker å være i takt med tiden. Samtidig kan det også bety at informantene vil være opptatte av samfunnsoppdraget, men ikke er i stand til å uttrykke eller konkretisere hva de legger i dette. Grunnet kravene om fornyelse og effektivitet, har samfunnsoppdraget blitt et ”motebegrep”, men for informantene vil det fremstå som et begrep uten innhold, som man er opptatt av, men som man ikke forstår eller vektlegger betydningen av. Dette kan bety at informantene vil kunne besvare denne undersøkelsens

spørsmål uten refleksjoner omkring innholdet, og at informantenes tolkning av samfunnsoppdraget dermed blir unik, individuell og helt frikoblet fra den formelle forståelsen.

2.1.4 Forventninger til informantene for dette underspørsmålet

Teorien åpner for følgende alternative forventninger til informantene:

- *Informantene vektlegger offisielle beskrivelser av samfunnsoppdraget både teoretisk og i det daglige arbeidet, og dette kan gjøre forståelsen entydig.*
- *Samfunnsoppdraget vil være preget av en enighet om at "slik gjør vi det hos oss", noe som kan avvike fra det som uttrykkes formelt.*
- *Informantenes forståelse kan være unik, individuell og helt frikoblet fra den formelle og den kulturelle forståelsen. Dette åpner for at informantene vil være opptatt av oppdraget, men de vil ikke vektlegge innholdet eller forstå hva det innebærer.*

2.2 Er det noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis?

Informantene arbeider på ulike organisatoriske nivåer i fagbibliotekene. Dette åpner for å undersøke om forståelsen av samfunnsoppdraget avhenger av nivået informantene arbeider på, for eksempel om forståelsen vil være preget av en strategisk eller en operasjonell tilnærming. Videre er det også interessant å se om oppfattelsen av samfunnsoppdraget i de enkelte bibliotek avhenger av en sterk organisasjonskultur, og om denne utfordrer hovedbibliotekar i implementeringen av sin forståelse. De organisatoriske nivåene gjør det mulig å undersøke om informantenes opplevelse av autonomi har betydning for forståelsen.

2.2.1 Instrumentell teori

I en mastergradsavhandling fra 2015 om folkebiblioteksjefers tilnærming til lederrollen, kommenteres det at de spurte biblioteksjefene definerer sin lederrolle hovedsakelig ut fra folkebibliotekloven (Bunes & Skybakmoen, 2015, s. 46). Det er naturlig at en slik formell

tilnærming til lederrollen vil gjøre seg gjeldende for informantene i gruppe 1 i denne undersøkelsen også, selv om det ikke foreligger like klare styringssignaler. Dette vil ha innflytelse på hvordan informantene forstår styringssignalene og samfunnsoppdraget.

Fagbibliotekenes organisering er opp til hver enkelt institusjon (jamfør UH-loven, 2005), og dermed blir hierarkiet slik det uttrykkes i instrumentell teori (Christensen et al., 2015, s.125) relevant for hvordan samfunnsoppdraget forstås. Bibliotekets mål er satt med utgangspunkt i styringssignaler og den formelle beskrivelsen av samfunnsoppdraget, og speiler denne. De formelle strukturene og normene i fagbiblioteket er virkemidler for å oppfylle oppdraget. Det kan antas at oppfattelsen av samfunnsoppdraget er tett knyttet opp mot det formelle høgskolene presenterer og strategidokumenter hos hovedbibliotekar. Organiseringen av biblioteket vil ha betydning for bibliotekets mål, fokus og ansattes yrkesutøvelse, og informantenes forståelse kan være avhengig av den rollen eller den hierarkiske innplasseringen de har i biblioteket. Hovedbibliotekar vil som følge av sin stilling se på styringssignalene som et oppdrag vedkommende er satt til å utføre. Dette er en formell forståelse av samfunnsoppdraget.

Hovedbibliotekar kan implementere samfunnsoppdraget gjennom direkte eller indirekte deltakelse (Christensen et al., 2015, s. 48). Ved direkte deltakelse åpnes det for at hovedbibliotekar kan være opptatt av mål-middelsammenhenger, og dersom organisasjonskulturen er sterk, kan man forvente å finne en hovedbibliotekar som bruker sin forhandlingsstyrke og makt i egenskap av lederrollen til å fremme sine interesser overfor for eksempel ansatte. Dette fører til at underordnede kun vil fungere som verktøy for at biblioteket skal oppfylle krav, kriterier og mål, og ansattes handlinger er formålsrasjonelle og ilagt den felles forståelsen av samfunnsoppdraget. Det vil være en klar rollefordeling mellom hovedbibliotekar, avdelingsledere og underordnede.

En forventning vil være å finne ensartete oppfatninger av samfunnsoppdraget i biblioteket, uavhengig av hierarkisk nivå. Dette er fordi hovedbibliotekars forståelse vil danne grunnlaget for organisasjonsstruktur, rutiner og felles normer i biblioteket, som ansatte forventes å følge. Disse formelle normene vil fungere som verktøy for måloppnåelsen av årsplaner, og de uttrykkes i stillingsinstruksjoner, organisasjonskart og reglementer i organisasjonen (Christensen et al., 2015, s. 38). Med andre ord vil det ikke være noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva de ansatte

opplever i praksis, fordi ansattes arbeidsoppgaver vil være tett knyttet til lederens oppfattelse.

2.2.2 Kulturperspektivet

Det er mulig at hovedbibliotekars forståelse av samfunnsoppdraget vil være tett knyttet til både styringsdokumenter og til den uformelle kulturen i biblioteket. Dette vil gjøre avstanden mellom det ledere forstår som samfunnsoppdraget, og hva underordnede opplever i praksis mindre. Man anta at dersom informantene tolker samfunnsoppdraget ut fra felles verdier og normer, og ikke fra det formelle som hovedbibliotekar presenterer, vil det eksistere en sterk organisasjonskultur. En svak kultur vil motsatt gi mindre rom for individuelle og kulturelle fortolkninger. Dette åpner for at hovedbibliotekar vil ha en rasjonell tilnærming til samfunnsoppdraget, da vedkommende vil være klar over at det er flere mulige måter å oppfylle samfunnsoppdraget på, som ligger i spenningsfeltet mellom de formelle styringssignalene og de uformelle normene i bibliotekene.

Når det gjelder andre halvdel av dette spørsmålet; om ansattes opplevelse i praksis avviker fra hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, vil det være mulig å svare på dette ved å se hovedbibliotekars forståelse opp mot ansattes forståelse, og om ansatte faktisk synes at de føringene de får ovenfra vil kunne besvare behov i biblioteket. Grunnet de løse koblingene i organisasjonen, slik vi finner det hos Weick (1976), vil det også være løse koblinger mellom intensjoner og handlinger hos informantene. Det vil være alminnelig at ledere (her hovedbibliotekarere og avdelingsledere) erfarer at ting aldri skjer på den måten det er ment (Weick, 1976). For denne undersøkelsen, og dette forskningsspørsmålet, kan dette da bety at grunnet selvstendighet og løse koblinger mellom ledelse og ansatte, mellom planer og handlinger, er det sannsynlig at det vil være en forskjell på hva som implementeres av formelle styringsdokumenter i biblioteket og hva som faktisk gjøres i praksis, rettet opp mot samfunnsoppdraget.

Et poeng hos Farrell (2014) er at mellomlederen alltid vil bli trukket i flere retninger, og disse retningene innehar gjerne motstridende interesser. Dette betyr at mellomledere må balansere den formelle forståelsen med den uformelle. Mellomlederen vil befinne seg i en situasjon hvor vedkommende har informasjon om den uformelle ”politikken” som preger organisasjonen, men som ikke nødvendigvis er tydeliggjort i strategisk planverk (Farrell, 2014). Dette kan bety at informantene (på ledelsesnivå) er klar over den formelle forståelsen

av oppdraget, men at de velger, enten ut fra egen overbevisning, eller grunnet arbeidssituasjon eller –forhold, å utvikle en egen forståelse som bedre tilpasset dem.

2.2.3 Myteperspektivet

Med grunnlag i at mytene avgjør hvordan informantene forstår samfunnsoppdraget, er det relevant å se på hvordan hovedbibliotekar stiller seg til disse. Dette kan gi svar på om det er noen forskjell på hvordan ledelsen forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hvordan de ansatte opplever dette i praksis. Christensen et al. (2015, s. 127) åpner for både en passiv og en aktiv holdning til myter hos ledelsen. Dersom hovedbibliotekar inntar en passiv holdning, vil man kunne finne informanter på ledelsesnivå som aksepterer, følger og videreformidler disse mytene skapt av omgivelsene. Dette medfører at hovedbibliotekar vil være opptatt av å fremme biblioteket overfor både fagbiblioteksektoren, men også innad i høgskolene. En forventning er at hovedbibliotekarer lettere lar seg overbevise om at nye ideer om for eksempel effektiviseringsverktøy faktisk er effektiviserende, og ikke en myte i omgivelsene (Christensen et al., 2015, s. 127). Dette kan også bety at hovedbibliotekar vil være mer opptatt av nye ideer (moter) i teorien, enn faktisk å implementere dem i biblioteket. Operasjonelt ansatte har praktisk erfaring fra omgang med studentene og i biblioteket, og vil lettere kunne se hva behovet i bibliotekene faktisk er, enn hva samfunnet eller omgivelsene rundt på gjeldende tidspunkt mener at det er. Som Christensen et al. (2015, s. 127) nevner, betyr dette at man i undersøkelsen vil kunne se et gap mellom hva hovedbibliotekar forsøker implementert, og det bibliotekarer i førstelinja faktisk opplever i praksis.

Hvis hovedbibliotekar inntar en aktiv holdning til mytene, vil man kunne finne informanter (altså hovedbibliotekarer) som selv er bidragsyttere til å skape, spre og implementere myter innad i institusjonen, og i fagbiblioteksektoren. Igjen vil disse mytene danne grunnlaget for oppfattelsen av samfunnsoppdraget. Mytene blir dermed et strategisk verktøy hovedbibliotekarene bruker for å implementere det de forstår som samfunnsoppdraget inn i bibliotekene, og rasjonelle myter vil danne grunnlag for effektiv måloppnåelse. For hovedbibliotekarene er dette en strategisk tilnærming til samfunnsoppdraget. En forventning er at hovedbibliotekarene vil ”balansere hensynet til å bli oppfattet som forandringsorientert [sic] og moderne med hensynet til at ansatte som jobber praktisk ikke må bli bedt om å legge om sine arbeidsmåter etter hvert som nye organisasjonsideer presser på” (Christensen et al.,

2015, s. 128). Aktiv bruk av myter hos hovedbibliotekar vil kunne virke engasjerende for ansatte, samtidig med at hovedbibliotekar vil ivareta ansattes arbeidsrutiner og -hverdag. Det blir kommentert hos Christensen et al. (2015, s. 128) at mytene kan fungere som teorier fremfor å være faktiske handlinger i biblioteket. Med dette vil man igjen kunne forvente å finne et gap mellom hvordan hovedbibliotekar forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis.

2.2.4 Hvilke forventninger åpnes det for?

Følgende alternative forventninger kan stilles til informantene ut fra delkapittelets teori:

- *Hovedbibliotekar kan forventes å ha en mer formell, rasjonell og strategisk tilnærming til samfunnsoppdraget enn underordnede.*
- *Hovedbibliotekar kan innta en passiv eller aktiv holdning til myter, og dette får konsekvenser for implementering og forståelse i bibliotekene.*

2.3 Forholder informantene seg til samfunnsoppdraget slik det er uttrykt formelt fra departement og i lovverk, og i tilfelle hvordan?

”Offentlige organisasjoner skal utføre oppgaver på vegne av samfunnet” (Christensen et al., 2015, s. 34). Offentlige organisasjoner, slik som fagbibliotekene i UH-sektoren, legger begrensninger på det individuelle handlingsrommet, men utviser ikke alle holdninger og oppfatninger som ansatte bringer inn i organisasjonen (Christensen et al., 2015, s. 11). Derfor er det interessant å se på om informantene forholder seg til styringssignalene, og i tilfelle hvordan, og hvorvidt det individuelle vil påvirke informantenes oppfattelse av samfunnsoppdraget.

2.3.1 Instrumentell teori

”I en instrumentell handlingslogikk er mål ofte gitt, og formelle strukturer og normer er virkemidler for å oppfylle disse” (Christensen et al. 2015, s. 52). Studietilsynsforskriften (2017) legger til grunn at fagbibliotekene skal understøtte studentenes læring og ansattes

forskning, og dette blir da også fagbibliotekenes formelle samfunnsoppdrag. Organisasjonsstrukturen i bibliotekene har betydning for informantenes handlingsrom (Christensen et al., 2009, s. 34). I andre rekke betyr det at underordnede informanter vil ha liten autonomi. Som konsekvens av at de formelle styringsdokumentene vil være av så avgjørende betydning, kan man anta at fagbibliotekene har markant målstyring, med opphav i den formelle oppfattelsen. Målene som fastsettes av hovedbibliotekar i fagbibliotekene har til hensikt å oppfylle oppdraget, og de formelle strukturene og normene i fagbiblioteket er virkemidler. Det åpner for at informantenes forståelse avhenger av formelle styringssignaler, og at planer, rutiner og strukturer gjør det mulig for dem å forholde seg til oppdraget slik det uttrykkes. Dermed vil forståelsen for samfunnsoppdraget ikke variere individuelt mellom bibliotekarene med samme arbeidsoppgaver. Informantene mener at samfunnsoppdraget har betydning for daglig virke, og de mener at samfunnsoppdraget blir arbeidet mot i overensstemmelse med bibliotekets prosedyrer og retningslinjer.

2.3.2 Kulturperspektivet

Christensen et al. (2015, s. 52) påpeker at innenfor en institusjon vil de formelle og de uformelle normene påvirke hverandre gjensidig. Politiske signaler gir en ”normativ kontekst” (Christensen et al., 2015, s. 69), som informantene må forholde seg til, spesielt på ledernivå. De uformelle normene som informantene innehar, må tilpasses til de formelle verdiene som ligger i samfunnet. En sterk organisasjonskultur vil kunne danne grunnlag for en mindre formell fortolkning av samfunnsoppdraget, eller tolkninger som nødvendigvis ikke speiler det offisielle mandatet.

Logikken om det passende vil også gjøre seg relevant for dette forskningsspørsmålet. En rimelig og akseptert atferd blant informantene vil være å tilpasse seg de politiske forholdene som definerer bibliotekets samfunnsoppdrag. Denne atferden vil basere seg på både identitet som fagbibliotekar, og handlingsregler for hva en akseptert atferd vil være. De kulturelle normene fungerer som rettesnorer for handling i komplekse situasjoner, for eksempel når det stilles nye krav til UH-sektoren, eller i fusjonsprosesser, men kan også være uavhengig av politiske avgjørelser (Christensen et al., 2015, s. 56 og 69). Ut fra dette kan man forvente at informantene vil være opptatt av å forholde seg til formelle styringsdokumenter, men måten de gjør det på, kan være avhengig av stivhet, organisasjonskultur og identitet. De vil

altså reformulere styringssignalene til det som måtte være i overensstemmelse med bibliotekets kultur og hvordan de selv mener at de bør arbeide.

Christensen et al. (2015, s. 71) påpeker at gode institusjonelle ledere er i stand til ”å balansere status quo og fornyelse” ved både å ivareta tradisjoner og møte nye krav. Dette betyr at man kan forvente at hovedbibliotekar vil kunne balansere samfunnsoppdraget slik det uttrykkes formelt med den uformelle forståelsen som ligger i organisasjonskulturen. Man kan anta at de formelle kravene vil bli institusjonalisert til organisasjonskulturen på de ulike høgskolene. Dette kan bety at informantene, fordi samfunnsoppdraget er institusjonalisert og en del av kulturen, ikke trenger å være bevisste om at det er samfunnsoppdraget de faktisk utfører. Dersom de to bibliotekene har en sterk organisasjonskultur, vil en forventning være at informantene fortrinnsvis vil forholde seg til det uformelle fremfor det formelle, at de er ”lite opptatt av tilpasning til omgivelsene”, og at de ”vanskelig lar seg styre demokratisk” (Christensen et al., 2015, s. 71).

2.3.3 Myteperspektivet

Også i myteperspektivet åpnes det for at informantene forholder seg til den formelle forståelsen slik det er nedfelt i lovverk og offentlige dokumenter. Dette er fordi det vil være en forventning i de formelle omgivelsene (høgskoleledelse, departement) om at fagbibliotekene og informantene arbeider opp mot styringsdokumenter. Fordi mytene endres med blant annet politiske vedtak og sosiokulturelle faktorer, vil fagbibliotekene og informantene også svare på de nye forskriftene og kravene som kommer. Et eksempel er hvordan fagbibliotekene ser sitt samfunnsoppdrag gjennom de ni kriteriene for økt kvalitet stilt i stortingsmelding 18 (2014-2015). Dette vil også føre til at bibliotekene mer like enn hva som er tilfellet i kulturperspektivet.

Hvis det er en sterk organisasjonskultur i bibliotekene, eller hvis informantene mener at de formelle styringssignalene ikke passer inn, kan det derimot forventes at de vil støte fra seg de formelle forståelsene av oppdraget. Eriksson-Zetterquist et al. (2014, s. 252) henviser igjen til Weick (1976) når de beskriver at eventuelle krav fra omgivelsene som etterfølges kun vil medføre ”endringer i den formelle strukturen, for egentlig gjør organisasjonene akkurat det samme som før”. Dette betyr at informantene vil følge med på mytene om samfunnsoppdraget, men også stille seg kritiske til dem. Samtidig kan det også forventes det vil være en frikobling (Christensen et al., 2015, s. 92-93) mellom samfunnsoppdraget og det

som faktisk gjøres i bibliotekene. Oppdraget kan være et sentralt tema fordi det er en forventning i omgivelsene, men når det kommer til handling og praksis er informantene ikke opptatt av oppdraget eller om det gjennomføres. Handling og teori er frikoblet. De kan være klare over det formelle oppdraget, men likevel velge å ikke etterleve det. Motsatt åpnes det for at informantene forholder seg til de offentlige dokumentene, men uten å være klar over at det er det de gjør. Dette kan for eksempel skje ved at de utfører rutiner og arbeidsoppgaver, uten å tenke over grunnlaget for disse er planverk basert på styringssignalene. Informantene trenger altså ikke nødvendigvis å ha noen forståelse for samfunnsoppdraget.

2.3.4 Forventninger til det tredje underspørsmålet

Følgende mulige forventninger kan utledes av overnevnte:

- *Den formelle beskrivelsen av samfunnsoppdraget har betydning for informantenes daglige praksis, og de mener at samfunnsoppdraget blir gjennomført i overensstemmelse med bibliotekets prosedyrer.*
- *Det kan forventes at informantene vil tolke samfunnsoppdraget slik at det passer overens med kulturen i bibliotekene og hvordan de selv mener at de skal arbeide for å nå dette. Dette åpner for at informantene kan være ubevisste om at det er samfunnsoppdraget de faktisk utfører.*
- *Informantene er klar over samfunnsoppdraget fordi det er en forventning i omgivelsene. Dette åpner for at informantene kan forstå samfunnsoppdraget som utydelig, at de ikke er opptatt av hva det består i eller hvordan det bør gjennomføres, eller at de mener at de svarer på et eventuelt behov oppstått i omgivelsene.*

3. Metode

Thagaard kommenterer at ”forskeren bør være konkret og spesifikk i rapportering av fremgangsmåter ved innsamling og analyse av data” (2013, s. 202). I dette kapittelet vil jeg ta for meg valget av forskningsmetodikk som ligger til grunn for undersøkelsen. Først vil valget av kvalitativ metode drøftes og sees i lys av forskningsdesign, deretter vil jeg gå nærmere inn på utvalget av informanter og intervjusituasjonen, før jeg vil diskutere reliabilitet, validitet og overføringsverdi. Til slutt vil jeg drøfte etiske dimensjoner ved den metodiske tilnærmingen.

3.1 Bakgrunn for valg av metode

Organisasjonsteorien ligger til grunn for forventningene til hva jeg kunne finne i undersøkelsen, og hvordan jeg kan forvente at mine informanter vil forstå samfunnsoppdraget. Forventninger av en slik art er kvalitative i sin natur, fordi de er basert på erfaringer, fortolkninger og generaliseringer som det er vanskelig å forstå gjennom tallenes tale. Forventningene blir derfor sett opp mot etablerte sannheter i organisasjonsteorien, og fører til at man må gå i dybden og undersøke menneskers opplevelser, forståelse og hverdag. Målet med denne undersøkelsen er å se på hvordan ansatte forstår samfunnsoppdraget og styringssignaler om dette, altså skal undersøkelsen belyse motiver og beveggrunner som ikke trer frem gjennom en kvantitativ undersøkelse.

3.2 Forskningsdesign

Formålet med intervju er å ”fremskaffe fyldig og beskrivende informasjon om hvordan andre mennesker opplever ulike sider ved sin livssituasjon” (Dalen, 2011, s. 13). Det er nettopp de ulike sidene som kommer tydelig frem i et intervju, ved at man kan utdype spørsmålene og få informantene til å forklare og beskrive med egne ord. Kvalitativ metode også være mer åpen enn for eksempel et spørreskjema, hvor man ikke vil ha mulighet til å omformulere eller definere spørsmålene, og dermed låser informanten til én forståelse. For det andre kan man si at denne oppgaven inngår i en samfunnsmessig kontekst. Dermed kan man også

argumentere for at en kvalitativ metode vil fungere best fordi det er en sosial virkelighet som skal undersøkes.

3.3 Litteratursøk

Som nevnt tidligere, kan det se ut til at det ikke foreligger større undersøkelser omkring fagbibliotekenes samfunnsoppdrag, spesielt ikke på norsk, og, så vidt jeg kan bedømme ut fra de databasetilgangene biblioteket ved høgskolen har, heller ikke mye omkring temaet internasjonalt. Derfor ønsker jeg å gi en kort gjennomgang av litteratursøket for denne oppgaven, og hvorfor valget falt på Christensen et al. som primære kilde i teorikapittelet.

Av norskspråklige databaser søkte jeg i Idunn, Oria og Google Scholar, på ulike kombinasjoner av ”høyere utdanning”, fagbibliotek, ”fag- og forskningsbibliotek” og samfunnsoppdrag. Gjennom ulike kombinasjoner forsøkte jeg også å finne litteratur om fagbibliotekets rolle i høyere utdanning. Det ble ikke satt avgrensninger på årstall eller materialtype. Forskningen på fagbibliotek i Norge omhandler hovedsakelig utviklingstrender innenfor bibliotek og høyere utdanning, lederskap, og organiseringsutfordringer, ved siden av rent bibliotekfaglige problemstillinger om for eksempel forskningsdata og informasjonskompetanse.

I de engelskspråklige databasene som ScienceDirect, Ebscobasene Academic Search Premier og LISTA (Library Information Science & Technology Abstracts) og Web of Science (Google Scholar ble også besøkt på engelsk) ga lite resultater på fagbibliotekenes samfunnsoppdrag. Av søketermer ble blant annet synonymer til ”academic libraries” benyttet (research libraries, libraries in higher education, og tilsvarende), i tillegg til ”social mission”, ”public mission”, ”social responsibility” brukt. Også her forsøkte jeg gjennom mange kombinasjoner å finne litteratur om fagbibliotekenes rolle i høyere utdanningsinstitusjoner.

Litteraturen som ble benyttet ut over kjent organisasjonsteori, har vært av noe generell art og jeg har tatt høyde for overføringsverdien. Kjedesøk har blitt benyttet flere ganger, for innspill og ideer, også der hvor kilden som ble funnet i etterkant har vist seg å være lite relevant. På grunn av dette, og ikke minst fordi dette er en oppgave i offentlig ledelse og styring, og ikke bibliotekfag, falt det naturlig å benytte litteratur fra Christensen et al., ved

siden av Weick, DiMaggio og Powell. Disse kjente teoretikerne, ved riktig lesing, vil danne et solid fundament for både teori og analyse i denne oppgaven.

3.4 Utforming av intervjuguiden

Intervjuguiden ble utformet parallelt med skrivingen av første utkast av teorikapittelet. Temaene og spørsmålene oppsto med bakgrunn i problemstillingen. Teorien løftet disse og ga bredere perspektiv, samtidig som jeg så problemformuleringer jeg ikke hadde tenkt over selv. Forventningene som fremsettes av teorien speiles derfor i intervjuguiden.

Intervjuguiden (se vedlegg 3) er utformet i fem hovedtemaer som belyser forskningsspørsmålene i oppgaven:

- Hva er fagbibliotekenes samfunnsoppdrag, og hvordan ivaretas dette? (Kontekstuellt og generelt)
- Forståelse for samfunnsoppdraget på biblioteknivå
- Administrasjon på biblioteknivå
- Implementering og ivaretagelse på biblioteknivå
- Bibliotekfaglige problemstillinger om kunnskapsforvaltning og –formidling

Opgavens problemstilling innebærer å undersøke hvordan ansatte i fagbibliotekene forstår samfunnsoppdraget; intervjuguiden skal altså skape en helhetsforståelse av ansattes oppfattelse og hvordan dette uttrykkes i praksis. De fem hovedtemaene bidrar også til denne helhetsforståelsen, selv om ikke alle temaene går direkte på samfunnsoppdraget.

Rekkefølgen av de fem hovedtemaene er fast for alle informantene, men under intervjuene ble det, avhengig av hva informantene fortalte, omrokkert noe på selve spørsmålene i guiden. Under hvert av hovedtemaene er nøkkelspørsmålene jeg ønsket å stille informantene listet, med eventuelle oppfølgingsspørsmål etter dette. Nøkkelspørsmålene er formulert som evaluative spørsmål slik at informantene i størst mulig grad selv kunne beskrive sin oppfattelse og forståelse av samfunnsoppdraget og hvordan dette preger deres hverdag. En del av spørsmålene er kognitive spørsmål hvor informantene bes beskrive sin opplevde hverdag. Dette ble gjort for å unngå ledende spørsmål og for gi informantene rom til å formidle selv. Noen av spørsmålene skulle kun stilles til informanter med lederansvar. Disse

er markert med gult i intervjuguiden. Enkelte av spørsmålene er av bekreftende/avkreftende art, men disse har blitt fulgt opp av utdypende spørsmål.

Før de reelle intervjuene gjennomførte jeg et prøveintervju med en kollega. Denne kollegaen hadde verken fått de fem overordnede temaene eller intervjuguiden på forhånd, og stilte derfor opp ganske uforberedt. Jeg var ute etter å se hvordan hun spontant ville tolke spørsmålene jeg stilte, for å avklare eventuelle tvetydigheter eller vinklinger. Intervjuguiden ble etter dette noe justert. Uklare og ledende spørsmål ble omformulert og bedre definert, men det ble ikke lagt til eller fjernet spørsmål. Etter denne justeringen fikk jeg en person uten bibliotekfaglig bakgrunn til å se over spørsmålene igjen. Tilbakemeldingen var at det var svært fagspesifikke spørsmål, som var vanskelige å svare på dersom man ikke involverte seg i organisering eller i planleggingsarbeid i biblioteket. Dette ser jeg dog på som en fordel for undersøkelsen. Det faglige nivået på intervjuguiden er dermed tilstede, og det ligger også tett knyttet opp til bibliotekansattes hverdag. En ulempe er at det kan bli for fagspesifikt rettet mot bibliotekorganisering, og derfor er overføringsverdien til andre sektorer innenfor institusjonen (for eksempel studieadministrasjonen, faglig ansatte) vanskelig.

3.5 Utvalg og rekruttering av informantene

Problemstillingens natur og forventningene som stilles gjennom teorien, har hatt betydning for det strategiske utvalget av informanter. Problemstillingen belyses av fagbibliotekarer på tre ulike organisatoriske nivåer ved to høyskoler. Det er antatt at de ulike nivåene har betydning for hvilken forståelse det er for samfunnsoppdraget, hvorvidt man følger styringssignalene, og hvordan dette forsøkes implementert. Følgelig har det vært relevant å rekruttere informanter fra både leder- og mellomledernivå, samt informanter uten administrativt ansvar. Informantene på ledernivå har stillingsbetegnelsen hovedbibliotekar, de på mellomledernivå avdelingsbibliotekarer eller seksjonssjefer (heretter kun avdelingsbibliotekarer), og informantene uten administrativt ansvar er enten spesialbibliotekarer eller universitetsbibliotekarer³. I analysen er disse inndelt i tre grupper;

³ Forskjellen på en spesialbibliotekar og en universitetsbibliotekar varierer fra institusjon til institusjon. I denne oppgaven er spesialbibliotekar en bibliotekar med bachelorgrad fra bibliotekutdanningen, mens en universitetsbibliotekar har en

gruppe 1 er hovedbibliotekarer, gruppe 2 består av avdelingsledere, og gruppe 3 er spesialbibliotekarer og universitetsbibliotekarer. Utvalget fører til en noe homogen informantgruppe, med tanke på yrkesbakgrunn og yrkesstatus. Fordelen med et homogent utvalg er at det er mulig å trekke frem felles og ulike holdninger og erfaringer fra samme kontekst. En ulempe er å få en informantgruppe som er for ensartet i sine uttalelser, hvor man ender opp med å kun få bekreftet sine hypoteser fremfor å få dem belyst fra flere vinkler. Dette har vist seg, gjennom intervjuene og i analysen, å ikke være tilfelle. Det var naturlig å ta utgangspunkt i offentlige høyskoler for denne oppgaven, også fordi dette er en masteroppgave i offentlig ledelse og administrasjon. Informantene er fra flercampus høyskoler som har vært gjennom fusjonsprosesser i UH-sektoren. Dermed kan man si at informantene har samme utgangspunkt, utvalget er jevnere og at det følgelig vil bli mer naturlig å se resultatene opp mot hverandre i analysedelen av denne oppgaven.

Ulike metoder ble benyttet i rekrutteringen av informantene. Johannessen, Christoffersen og Tuft (2016, s. 119) omtaler ”snøballmetoden”. Jeg tok utgangspunkt i hovedbibliotekarer jeg hadde hørt om eller kjente, og disse anbefalte gjerne andre. Utvalget var også til en viss grad kriteriebasert (Johannessen et al., 2016, s. 120), fordi jeg ønsket at informantene skulle ha bibliotekfaglig bakgrunn, arbeide ved offentlige høyskoler og være ansatt på tre ulike organisatoriske nivåer. Dette gjør informantene til ”eksperter” innenfor bibliotekvesenet, og dermed vil de ha mange perspektiver og i flere tilfeller lang erfaring, og dermed er utvalget hensiktsmessig og intensivt (Johannessen et al., 2016, s. 116-117). Det falt meg naturlig å ta utgangspunkt i bibliotekansatte ved egen institusjon, da jeg som ansatt er opptatt av problemstillingene som løftes her. Hvilken betydning dette kan ha hatt for reliabiliteten, validiteten og den etiske distansen vil bli drøftet under.

Både snøballmetoden og den kriteriebaserte metoden, samt et lite bibliotekledermiljø, var effektive måter å komme i kontakt med informantene på. Informantene ble kontaktet over e-post, og videre kontakt foregikk også over e-post. Ved et enkelt tilfelle ble en informant ringt til for å avtale tidspunkt for intervju.

For utvalgsstørrelsen er det strengt tatt viktigere med et relevant utvalg fremfor et bestemt antall informanter, så lenge datamaterialet inneholder nok informasjon om fenomenet som

mastergrad. Denne mastergraden behøver nødvendigvis ikke å være tilknyttet bibliotekarutdanningen, men vedkommende må ha minst et år bibliotekfag.

undersøkes (Johannessen et al., 2016, s. 114). I utgangspunktet ønsket jeg 6-7 informanter fra tre høyskoler, for å få en garanti for at utvalget var hensiktsmessig fra et kvalitativt ståsted. Jeg ønsket å rekruttere fra ulike organisatoriske nivåer innenfor de forskjellige høyskolene – altså ikke kun mellomledere fra én høyskole, og hovedbibliotekarer fra én annen, men ha en ”jevn” fordeling. Rekrutteringen fra den ene høyskolen viste seg vanskelig, og jeg var kun i stand til å rekruttere én informant. Tiden gikk, og jeg mente at kun en enkelt informant fra en høyskole ville gi en skjevhet, så jeg valgte derfor å se bort fra denne informanten. I stedet rekrutterte jeg en ekstra fra en av de høyskolene jeg hadde god kontakt med. Vedkommende jeg nå intervjuet, er på samme organisatoriske nivå som informanten som ble bortvalgt. Dermed består utvalget av seks informanter fra to offentlige høyskoler.

3.6 Gjennomføring av intervjuene

Fordelen ved å la informantene se spørsmålene i god tid før intervjuet, er naturligvis at informantene får tid til å forberede seg og dermed vil svarene også være mer reflekterte og gjennomtenkte. Dette fører til mer utfyllende svar og at man kan fordype seg i tematikken. Ulempen er at man går glipp av de spontane, og kanskje også ærligere svarene, noe man vil oppnå ved at informantene stiller (noenlunde) uforberedt. Informantene fikk tilsendt de overordnede temaene umiddelbart etter at de hadde bekreftet deltakelse, men fikk ikke nøkkelspørsmålene før tidligst to dager før intervjuet. Jeg beholdt selv forslagene til oppfølgingsspørsmålene (se vedlegg 4).

Fem av intervjuene ble gjennomført ansikt til ansikt, hvorav fire enten på mitt eller på informantenes kontor. Det ble avklart med informantene på forhånd hvor de helst ville ha intervjuet. Hvorvidt det at intervjuene ble holdt på kontor i bibliotek har noen betydning for hvordan informantene har svart, og om de ville ha svart annerledes på en mer nøytral grunn, kan man bare spekulere på. Jeg tør anta at det er av liten reell betydning i denne sammenhengen, om ikke annet enn at konteksten kan ha ført til at man er mer bevisst bibliotekets rolle og organisering. Fire av intervjuene foregikk dermed i formelle omgivelser, og ett i uformelle. Et av intervjuene ble holdt over Skype. Dette fungerte teknisk godt, ut over at mitt kamera ikke fungerte. Informanten ga uttrykk for at dette var av liten betydning for vedkommende. Dette har antageligvis også hatt liten betydning på informantens svar.

Intervjuene ble gjennomført i løpet av mai og starten av juni. Intervjuene ble innspilt uten tekniske problemer, og de varte en time-halvannen. I utgangspunktet ble samme intervjuguide fulgt i alle intervjuer, men som nevnt var enkelte av spørsmålene rettet mot hovedbibliotekar(er) og avdelingsleder(e), og kunne følgelig være oppfattet som vanskelige å besvare for operasjonelt ansatte. Jeg valgte de fleste av gangene å omformulere disse spørsmålene slik at de også kunne besvares av operasjonelt ansatte. Semistrukturert intervjuguide ga fleksibilitet i intervjusituasjonen, og en rekke oppfølgingsspørsmål som ikke er tatt med i guiden ble stilt. Det er da kommentert på lydfil og vist i transkribert utgave.

Lydfilene ble transkribert verbatim umiddelbart etter intervjuene, uten fyllord, tenkepauser og småprat. Jeg har satt tegnsetting (komma, punktum og tankestreker) der hvor det har falt seg naturlig, og uten at det har gått ut over meningsinnholdet. Mine spørsmål ble markert med kursiv i transkripsjonen, informantenes svar uten. Transkripsjonene ble skrevet ut i anonymisert form. I analysen forholdt jeg meg utelukkende til de transkriberte intervjuene slik de foreligger skriftlig. Transkriberingen førte ofte til meningsanalyser og tolkninger ut fra teori. Disse ble notert på gule lapper, og påklistret angjeldende sted i utskriften av transkripsjonene.

3.7 Reliabilitet og validitet

Denne delen av metodekapittelet vil diskutere undersøkelsens validitet, reliabilitet og bias.

3.7.1 Reliabilitet

Thagaard kommenterer at ”reliabiliteten må ... knyttes til at forskeren gjør rede for fremgangsmåtene i prosjektet” (2013, s. 203), fordi kvalitative undersøkelser er kontekstavhengige (2013, s. 203). Den eksterne reliabiliteten i denne undersøkelsen vil omhandle muligheten av rekontekstualisering av min undersøkelse. Dette er, ifølge Thagaard, vanskelig å oppnå i en kvalitativ undersøkelse (2013, s. 202), fordi situasjoner, personer og kontekst, og både mitt (eventuelt andre forskere) og informantens forhold til konteksten vil være i stadig endring. Derfor vil det for min undersøkelse omhandle mine relasjoner til informantene, og hvilken betydning mine erfaringer som ansatt ved et fagbibliotek samt min faglige bakgrunn har for dataene som ligger til grunn for analysen. Etter beste evne har jeg forsøkt å gjøre denne undersøkelsen transparent ved grundige

beskrivelser av utvalg og fremgangsmåte i dette kapittelet. I presentasjons- og analysekapittelet vil det også være et klart skille mellom hva som kommer fra informantene, og hva min tolkning av dette er. Mine tolkninger vil bero på det teoretiske grunnlaget som ble introdusert i teorikapittelet i denne oppgaven. Det vil altså være en tydelig fremstilling av hvordan undersøkelsesdataene har blitt utviklet.

Enhver forsker har et unikt forhold til sine informanter. I dette tilfellet dreier det seg om felles utdanning og yrkesbakgrunn. Som det også vil diskuteres under validitet, har dette betydning for hvordan jeg har forstått informantenes situasjon og hverdag. Denne bakgrunnen gjør også at man kan tenke seg at informantene svarer mer åpent, fordi de vet at det er en intervjuer med kjennskap til feltet. Denne felles fagforståelsen og hva det gjør med konteksten kan være vanskelig å etterligne for andre forskere, som kanskje må sette seg inn i fagterminologi og praksis før intervjuene. Samtidig sitter jeg også med inntrykk av at alle mine informanter har svart åpent og ærlig på tematikken.

Mange av spørsmålene i guiden har rot i organisasjonsteorien, og kan anses som lite kontekstavhengige ut fra min bakgrunn. Intervjuguiden understøtter denne oppgavens reliabilitet, både da den har rot i organisasjonsteori, og fordi den muliggjør for andre å stille ansatte i fagbibliotek (og eventuelt andre) de samme nøkkelspørsmålene jeg har stilt. Transkripsjonene er verbatim, og eventuelle rom for mistolkninger er fjernet. Dette bidrar til at analysen kun er basert på det som ble sagt og nedskrevet, og ikke på utsagn der det nøles eller trekkes på svar. Disse transkripsjonene danner grunnlag for data som er mer uavhengige av mine oppfatninger, enn dersom jeg skulle ha gjort notater underveis i intervjuene (Thagaard, 2013, s. 203).

Resultatene er kun speilinger eller representasjoner av samfunnet eller virkeligheten. For denne undersøkelsen betyr det at svarene informantene gir kun vil være deres subjektive fortolkning av samfunnet og virkeligheten. Dette vil også gjelde for selve intervjusituasjonen, hvor forskerens fordommer og erfaringer nødvendigvis vil bli en del av undersøkelsen. Det å tilstrebe objektivitet og kun å vektlegge det som blir sagt i intervjusituasjonen, er dermed et sentralt punkt i forhold til pålitelighet og etikk i denne undersøkelsen, også grunnet min nærhet til informantene.

Informantenes svarlighet kan også danne grunnlag for pålitelighet. Siden informantene er en homogen gruppe, må man regne med at erfaringer og tolkninger ikke vil avvike stort fra hverandre, og dette vil underbygge kredibiliteten. UH-sektorens fagbiblioteker er et lite miljø i Norge, noe det også må tas høyde for i denne undersøkelsen. Ensartede svar kan danne grunnlag for mistillit, men også være grunnlag for overførbarhet. Det kan være få ytterpunkter, og det kan sies å begrense forskningsområdet.

Et punkt som kan trekke ned denne undersøkelsens reliabilitet, er at jeg har skrevet alene. Jeg har ikke diskutert informantenes svar, analysen eller annet med en ”medforsker”, noe som betyr at funnene kan fremstå som mer subjektive enn hvis flere øyne hadde sett på dette. Dette vil også diskuteres under validitet.

3.7.2 Validitet

Analysen av informantenes svar i denne undersøkelsen har betydning for validiteten, fordi den representerer fortolkninger av forståelsen av samfunnsoppdraget hos informantene. Utvalget av informanter er for lite til at det er grunnlag for å gjøre statistiske generaliseringer, men de generaliseringene som er trukket i analysen, er trukket på grunnlag av hvor sannsynlig det er at informantenes erfaringer og refleksjoner er representative for ansatte i fagbibliotek.

Informantene er med på å gjøre dataene valide, ved at de innehar kjennskap til området det forskes på, både på et strategisk og et operasjonelt nivå. Samtidig, fordi forskningsområdet går tett inn på deres hverdag, vil det være naturlig å anta at informantene ikke er direkte objektive i sine svar, og heller ikke gir en objektiv beskrivelse av hvordan de oppfatter samfunnsoppdraget. Man er nødt til å regne med en subjektiv tolkning og forståelse hos informantene, ut fra deres forståelse og fordømmer. Da informantene består av både bibliotekledere og bibliotekansatte, må det også tas høyde for at ledere og ansatte forstår praksis på ulik måte, selv om de arbeider ved samme bibliotek. For hovedbibliotekarene kan man anta at disse vil vektlegge det formelle aspektet i større grad enn operasjonelt ansatte som konsekvens av lederrollens strategiske og formelle innhold. Særinteresser kan også være tilstede. Derfor er det en eventuell bias at lederne vil overdrive betydningen av det formelle. Man kan anta at hovedbibliotekarere vil være opptatt av sin innplassering og følgelig svarer overens med høgskolens strategier og visjoner. Således kan man anta at holdningspresset vil

bidra til bias i svarene. Miljøet for fagbibliotek og fagbibliotekarer i offentlige høyskoler (spesielt hovedbibliotekarer) er lite, og frykten for å bli gjenkjent, til tross for anonymitet, kan påvirke informantene og deres svar. Jeg har ingen grunn til å tro at informantene bevisst har feilinformert. Mitt inntrykk av informantene i samtlige intervjusituasjoner var en oppriktig interesse og en forståelse for at det riktige svaret ikke eksisterer, og informantene var ivrige og interesserte i å svare på alle spørsmålene jeg stilte, også selv om de ikke hadde blitt annonsert på forhånd.

Kategorisering og koding, slik vi blant annet finner det hos Thagaard (2013) og Johannessen et al. (2016) utgjør grunnlaget for analysen. De tre forskningsspørsmålene utgjør kategorier, mens forventningene fra teoridelen utgjør kodene. Denne måten ble valgt fordi koding er den mest oversiktlige måten å sortere empiri på, og fordi man lettere kan se mønstre og sammenhenger (Thagaard, 2013, s. 167). Ulempen er at man utelukker data som kan være av betydning, fordi det ikke inngår i noen av kodene. Hovedpoenget med denne analysen er å sammenligne utsagn fra de ulike informantene og se dem opp mot hverandre, og derfor er det viktig at både kategoriene og kodene inneholder utsagn fra alle informanter (Thagaard, 2013, s. 182).

Analysen er lagt mellom ordrett og tolkende analyse (Johannessen et al., 2016, s. 166). Dette er fordi jeg ønsker å få med meningsbakgrunnen hos informantene, men samtidig vil jeg unngå faren for at mine erfaringer som bibliotekar skal smitte over på tolkningen av informantenes utsagn. Corbin og Strauss (2008, s. 198) kommenterer at man gjennom arbeidet med empirien vil skape en rekke sammenhenger, som har sitt opphav i dataene. Dette bidrar også til å utdype meningsinnholdet. Thagaard (2013, s. 160) kommenterer om dette at tolkningen blir empirinær, ved at intervjuene klassifiseres ut fra min forståelse av meningsinnholdet. Intervjuteksten ble stadig sett opp mot kodene (forventningene) under analysen, for å sikre samsvar mellom enhetene i teksten og helheten (konteksten). Etter beste evne er det forsøkt å gi en helhetsforståelse av informantenes tolkning av samfunnsoppdraget gjennom analysen.

Under arbeidet med transkriberingen oppstår det naturligvis assosiasjoner til det informantene forteller. Disse er både objektive og subjektive. Jeg har så langt det er mulig forsøkt å sile fra de subjektive, slik at det kun er de objektive og fortolkende meningsyttringene som står igjen, som er avledet fra teorien. Disse er presentert i

analysekapittelet. Under presentasjonen har jeg latt informantene tale selv gjennom direkte og indirekte sitater, og forsøkt å holde dette så nøkternt som mulig. Analysen og diskusjonen er direkte knyttet til disse sitatene.

Et viktig aspekt ved denne undersøkelsen er min nærhet til både forskningsområdet og enkelte av informantene. En av de utvalgte høyskolene er også min arbeidsplass, og det betyr at jeg har mer enn profesjonell kjennskap til noen av informantene. Ved siden av dette er jeg selv bibliotekar og har vært avdelingsleder. Grønmo beskriver dette som kompetansevaliditet, og kommenterer at dette er med på å styrke tilliten til at de innsamlede data er av ”god kvalitet og velegnet til å belyse de aktuelle problemstillingene” (2016, s. 255). Min bakgrunn kan ses på både som en styrke og en svakhet ved denne undersøkelsens validitet. Som fagbibliotekar har jeg en forforståelse av tematikken. Dermed er det lettere å sette meg inn i informantenes situasjon, og jeg kan møte informantene på et felles kjent område faglig sett. Med min erfaringsbakgrunn har jeg sluppet å bruke tid på å sette meg inn i informantens faglige hverdag, og få situasjoner har fremstått for meg som fremmede. Forforståelsen bidrar også til at det ikke så lett vil oppstå faglige misforståelser (for eksempel ved bruk av fagterminologi under intervjuene), og dermed kan man ha unngått en rekke misforståelser. Ved to tilfeller har jeg i etterkant sendt en e-post med oppfølgingsspørsmål for å tydeliggjøre et svar. Ved siden av dette gjør både min faglige bakgrunn og min nærhet til enkelte av informantene det enklere å sile ut den informasjonen som ikke er direkte relevant til problemstillingen.

Samtidig vil denne forforståelsen også muliggjøre faren for å analysere informantenes svar ut fra egen fortolkningshorisont. Min erfaring danner et grunnlag for forståelsen, og tolkningen av informantenes svar vil knyttes opp til mine egne forventninger. En større distanse til forskningsområdet ville kanskje ha gitt meg noen andre oppfatninger av svarene jeg fikk, enn hva jeg faktisk sitter med. Dette fører også til at jeg er mindre åpen for nyanser, og kanskje derfor vil stille færre spørsmål eller lettere tar ting for gitt enn en faglig utenforstående ville ha gjort. Følgelig kan man diskutere om undersøkelsen ville ha vært noe mer objektiv enn det den er. Jeg har vært bevisst på mitt fortolkningsgrunnlag under både intervju og i analysen, og har etter beste evne holdt meg nøytral til informantenes svar. Mine tolkninger har etter mitt skjønn blitt trukket på grunnlag av det som har fremkommet fra informantene, men selvfølgelig har min faglige bakgrunn åpnet for at jeg har vært tett knyttet forskningstematikken.

En utfordring ved denne undersøkelsen er kommunikativ validitet (Grønmo, 2016, s. 255). Som det er nevnt over, har jeg arbeidet alene med denne oppgaven, uten å gå særlig i dialog med andre enn min veileder, og kolleger i kaffepauser. Dette er i hovedsak fordi denne oppgaven skal være et selvstendig verk. Diskusjoner omkring innhold kunne ha bidratt til å validere om materialet er treffende ut fra studiens problemstilling (Grønmo, 2016, s. 255). Ved siden av dette kunne materialet ha blitt diskutert med informantene. De kunne ha blitt forevist analysen i ettertid, og selv gitt tilbakemelding på hvor godt de ville ha kjent seg igjen i fremstillingen. Analysen ble foretatt på et noe senere tidspunkt enn selve intervjuene, og det ville bety at informantenes situasjon og forståelse kunne ha endret seg over tid. Jeg ønsket å få tak i hvordan de oppfattet samfunnsoppdraget fra de ble forespurt til selve intervjuet, som ofte ikke var mer enn to uker etter forespørsel. Ved å sende dem analysen i etterkant, kunne jeg risikere at de hadde brukt mye tid til å tenke over spørsmålene, og det spontane ville da ha gått tapt. Derfor er det sentralt at informantenes svar har blitt sett i lys av teorien.

Funnene reflekterer undersøkelsens formål ved at de belyser problemstillingen og konkret gir svar på forskningsspørsmålene som ble stilt innledningsvis. Formålet med denne undersøkelsen er å se på hvordan ansatte i fagbibliotek forstår samfunnsoppdraget både slik det er hjemlet i lovverk og slik det uttrykkes i organisasjonskulturen. Intervju som fremgangsmåte belyser problemstillingen og formålet, fordi det er informantenes subjektive forståelse og implementering av denne i daglig virke jeg er ute etter. Problemstillingen åpner for en rekke forventninger som kun kan klarlegges gjennom samtaler og utdypninger. Forventningene er som nevnt over kvalitative av natur fordi de er basert på erfaringer og fordommer, og derfor utelukkes også kvantitativ metode som fremgangsmåte for å få svar på problemstillingen. Validiteten er avhengig av at forskeren er i stand til å utvikle en teoretisk fortolkning av informasjonen som gis i intervjuene (Grønmo, 2016, s. 255). Derfor er forventningene også gitt med utgangspunkt i organisasjonsteori, og dette vil være relevant med henblikk på prediktiv validitet (Grønmo, 2016, s. 257), fordi teorien setter noen forventninger til grunn som bekreftes og avkreftes gjennom studien. Handlinger, eller oppfattelser av samfunnsoppdraget, kan følgelig til en viss grad forutsies av studien.

3.8 Overføringsverdi

Hensikten med denne undersøkelsen er å danne best mulig forståelse for hvordan informantene forstår og handler ut fra det de definerer som bibliotekets samfunnsoppdrag, og hvordan dette implementeres og uttrykkes i daglig praksis. Intervjuene gir beskrivelser omkring samfunnsoppdraget og fagbibliotekenes kontekst, slik at det er mulig å sette forståelsen for dette oppdraget inn i en større sammenheng. Nadim kommenterer at ”det er imidlertid problematisk å trekke slutninger om ekstern validitet (altså overførbarhet til andre kontekster) basert på vurderinger av intern validitet” (2015, s. 137). Hun sier videre at det er ”nødvendig å gjøre eksplisitte vurderinger av i hvilken grad funnene kan overføres til en annen kontekst enn den som er forsket på” (Nadim, 2015, s. 137). Med et så begrenset utvalg som det er i denne undersøkelsen, vil det naturligvis ikke være et grunnlag for å gjøre statistiske generaliseringer, men et grunnlag for å gjøre logiske generaliseringer. Utvalget består av en homogen gruppe i relativt homogene institusjoner. Utvalget kan sies å være typisk for ansatte i fagbibliotek. Nadim er også inne på det hun kaller ”tykke beskrivelser”, hvor hun argumenterer for at det er forskerens ansvar å gi så utførlige beskrivelser til at en leser selv vil kunne vurdere overføringspotensialet fra en kontekst til en annen (Nadim, 2015, s. 136). Under vil det blir sett på om undersøkelsen kan si noe om at informantenes forståelse er en overførbar oppfatning av samfunnsoppdraget i fagbibliotek (mikronivå), i hvilken grad de to valgte høyskolene er representative for fagbibliotekene i sektoren (mesonivå), samt om man kan trekke paralleller fra informantenes forståelse av samfunnsoppdraget til andre sektorer slik som politi eller helsevesen, eller om fagbibliotekene er spesielle (makronivå).

Er informantenes forståelse overførbar til andre fagbibliotek?

Thagaard (2013, s. 212) kommenterer at undersøkelsens utvalg er sentralt for overførbarheten. I denne oppgaven er utvalget gjort fra tre ulike organisatoriske nivåer innenfor biblioteket. Dette utvalget vil gi en annen forståelse av samfunnsoppdraget enn hva for eksempel et utvalg av studenter eller faglig ansatte ville ha gjort. Informantene i denne undersøkelsen ser biblioteket ”innenfra”. Dette gir dem en sterkere faglig orientering omkring hva samfunnsoppdraget er, men det gjør det vanskelig å se fagbibliotekets samfunnsoppdrag utenfra, fordi man er tilpasset bibliotekets kultur og vaner (dette er det også en av informantene som kommer inn på under intervjuet). Thagaard skriver: ”Personer

med erfaring fra de fenomenene som studeres kan kjenne seg igjen i de tolkningene som formidles i teksten” (2013, s. 213). Med dette kan man anta at ansatte i andre fagbibliotek innenfor UH-sektoren vil kunne kjenne igjen tematikk, problemstillinger og tolkninger som informantene gir uttrykk for. Følgelig kan man si at utvalget av informanter inngår i en referansegruppe av ansatte i fagbibliotek i høyskolene, og er et typisk utvalg. Fordi fagbiblioteksektoren i høyskolene er et lite miljø, spesielt blant hovedbibliotekarer i offentlige høyskoler, er det mulig å anta at informantenes erfaringer er typiske for andre fagbibliotek.

Thagaard (2013, s. 213) skriver videre at denne gjenkjennelsen andre opplever innebærer at tolkningene skal gi dypere mening og overskride leserens forståelse. Flere av informantene ga under intervjuene uttrykk for at samfunnsoppdraget ikke var noe de tenkte over daglig, men at det lå til grunn for mange av arbeidsoppgavene som de utfører. Intervjuene har altså bidratt til at informantene har stilt seg mer undrende og reflekterende over sitt daglige virke. Dermed kan man også anta at tolkningene som er gjort i denne undersøkelsen kan fremme en dypere mening og forståelse av fagbibliotekets samfunnsoppdrag hos en potensiell leser.

Det institusjonelle perspektivet åpner for sterke felleskulturer i fagbiblioteket, noe som også vil vise seg i analysen. Man kan anta at disse felleskulturene vil prege hvordan samfunnsoppdraget forstås allment i biblioteket, og ikke kun av de utvalgte informantene. Målet er ikke å generalisere fra dette utvalget til alle fagbibliotekarer, da det ikke lar seg gjøre i en kvalitativ undersøkelse, men man kan peke på fellestrekk som kan lede til å si at det er likheter mellom mine informanter og andre fagbibliotekarer. Et annet aspekt som bidrar til overførbarheten, er den norske bibliotekarutdanningen, som kun tilbys tre steder i landet. Dette fører til at mange av informantene (og en stor andel av bibliotekarene i Norge) til en viss grad har hatt lik utdanning, har hatt de samme lærerne og møtt de samme problemstillingene. Det kan også forårsake en ensartethet i biblioteksektoren, og følgelig også en overføringsverdi i fagbibliotekene.

På den andre siden finner man relativt kulturbundne informanter, som en følge av at de er ganske knyttet til avdelinger og campus. Dette kan bety at det har utviklet seg en egenart, en egen forståelse for samfunnsoppdraget på de ulike avdelingene og ved de ulike høyskolene, som fortrinnsvis er geografisk orientert og ikke knyttet til administrativ eller faglig tilhørighet. Det vil også være individuelle oppfatninger som går på tvers av felles kulturer og normer for samfunnsoppdraget. Da fagbibliotekene er under samme administrative enhet, og

alle er tett knyttet til hovedbibliotekar, kan man anta at informantenes forståelse for samfunnsoppdraget lar seg overføre til fagbiblioteker i UH-sektoren.

I hvilken grad er våre to bibliotek representative for fagbibliotekene i sektoren?

DiMaggio og Powell (1983) peker på isomorfisme hos institusjoner som er avhengige av en annen organisasjon. Dette kan sies å gjelde for fagbibliotekene i den offentlige høgskolesektoren, fordi fagbibliotekenes eksistens hviler på høgskolenes primærvirksomhet. Videre kommenterer DiMaggio og Powell (1983) at denne ensartetheten oppstår som følge av struktureringen av organisasjonssektorer. Fagbibliotekene vil være en slik organisasjonssektor. Dette medvirker til argumentasjonen omkring hvorvidt våre to fagbibliotek er representative for fagbibliotekene i sektoren. Begge høgskolene er flercampuskoler som har vært gjennom omstillingsprosesser. Det er naturlig å si at den ene høgskolen er gjennomsnittlig stor (nr. 1), og den andre kan regnes som noe større (nr. 2) med henblikk på studentmasse og antall ansatte i fagbibliotekene.

Ser man kort på de tre ulike prosessene innenfor isomorfisk teori slik man finner dem hos DiMaggio og Powell (1983), kan man peke på hvilke måter det er mulig å si at denne undersøkelsens fagbibliotek er representative. For det første er en naturlig følge av at UH-sektorens samfunnsoppdrag er nedtegnet i UH-loven, at institusjonene kan bli ensartede, fordi de skal utføre de samme oppgavene og måles ut fra samme kriterier (tvingende isomorfi). Det er naturlig å trekke denne formelle isomorfiske ”forståelsen” av UH-sektorens samfunnsoppdrag ned til fagbibliotekene, for eksempel gjennom forventinger som stilles til bibliotekene, og påpeke at dette vil danne grunnlaget for en ensartet oppfattelse av samfunnsoppdraget. Dette også fordi isomorfien i mindre grad åpner for organisasjonskultur og uformelle normer. Dermed det dermed mulig å si at høgskolene er representative.

For det andre kan man si at grunnet størrelsen på sektoren (fagbibliotek i offentlige høgskoler), usikkerheten omkring fusjonsprosesser, endringer i studentmassen og lignende, oppstår det lett en mimetisk ensartethet, fordi man skjener til hverandre og det som er beste praksis overføres fra institusjon til institusjon. Organisasjoner modellerer seg etter andre organisasjoner som oppfattes som suksessfulle, og det er heller ikke noe unntak for fagbibliotek i UH-sektoren. Organiseringen av høgskole nummer 1 er også i mange tilfeller modell for organiseringen av andre flercampus høgskoler, og har ved flere anledninger blitt brukt som ”mal” for organisering i fusjonsprosesser (personlig kommunikasjon, Anna

Løken, 2017). Dermed kan man anta at høgskole nummer 1 er representativ med sin gjennomsnittsstørrelse for de fleste høgskolene av samme størrelse.

For det tredje kan man se på profesjonaliseringen i sektoren. Med dette mener DiMaggio og Powell at en gruppe, for eksempel ansatte i fagbibliotekene, vil ønske å definere hvilke vilkår, normer og metoder som skal ligge til grunn for yrkesutførelsen, og gjennom dette legitimere et grunnlag for faglig autonomi (DiMaggio & Powell, 1983). DiMaggio og Powell (1983) peker på to aspekter ved profesjonalisme som er viktige kilder til isomorfisme. Den første er betydningen av formell utdanning og faglig legitimitet, og den andre er veksten og utarbeidelsen av profesjonelle nettverk som overskrider organisasjonen (for eksempel fagforeninger). Som det har vært nevnt tidligere, er miljøet for utdanning av bibliotekarer lite i Norge. Dette er med på å skape isomorfi fordi man får den samme utdannelsen og den samme faglige legitimiteten. De fleste ansatte i fagbibliotek har den formelle bibliotekarutdannelsen, og mange har tilleggsutdannelse.

Det kan diskuteres om høgskole nr. 2 er like representativ som høgskole nr. 1. Høgskole nr. 2 er større, og som følge av sin størrelse er det naturlig å anta at den skiller seg ut.

Høgskolen er i en større by, og et trangt arbeidsmarked for bibliotekarer gjør det naturlig at ansatte her vil ha flere typer utdanning i tillegg til bibliotekarutdanning, at de har bakgrunn fra ulike typer bibliotek, og at de har en annen måte å forholde seg til studenter og fagmiljøet på. Dette kan bety at informantene fra denne høgskolen vil ha en egen måte å betrakte samfunnsoppdraget på. Samtidig, grunnet sin størrelse, vil en del tjenester og tilbud fra denne høgskolen danne grunnlag for en mimetisk overføring til andre bibliotek.

Ved å se disse to fagbibliotekene ut fra isomorfisk teori, kan man si at resultatene av denne undersøkelsen er holdbare og har overføringsverdi for andre fagbibliotek i offentlige norske høgskoler.

Overføringspotensiale fra fagbibliotek til offentlige organisasjoner

Denne undersøkelsen er bundet i organisasjonsteori. Denne teorien bidrar til å peke på at det er en overføringsverdi fra våre fagbibliotek til offentlige organisasjoner, fordi den kan danne grunnlaget for nye eller senere undersøkelser omkring forståelsen for samfunnsoppdraget i offentlige organisasjoner. De forventningene som er hentet ut fra det instrumentelle og det institusjonelle perspektivet, kan dermed brukes til å danne forventninger omkring hvordan samfunnsoppdraget måtte forstås i andre offentlige organisasjoner. For andre offentlige

organisasjoner, herunder for eksempel folkebibliotek, helsevesen eller politietaten, vil man antageligvis finne tydeligere styringssignaler og formålsparagrafer som uttrykker hva disse organisasjonenes samfunnsoppdrag er, enn det generelt uttrykte oppdraget for fagbiblioteket. Dette muliggjør at forståelsen for samfunnsoppdraget vil være noe tettere knyttet til det formelle hos disse (instrumentell teori), men samtidig er det åpnet for og vist at organisasjonskulturen og de uformelle normene, verdiene og profesjonaliseringen (institusjonell teori) spiller en stor rolle i hvordan ansatte i offentlige organisasjoner tolker samfunnsoppdraget, slik det gjør hos informantene i denne undersøkelsen.

3.9 Etiske dimensjoner

Johannessen et al. (2016, s. 27) kommenterer at en samfunnsvitenskapelig forsker alltid vil være en del av det samfunnet som er forskningsobjektet. Forskere er i kontakt med informantene, og resultatene meddeles samfunnet og påvirker følgelig området forskeren undersøker. Dette gjør at forskeren alltid vil være en del av sitt eget forskningsobjekt og -prosjekt. Forskeren vil påvirke og bli påvirket.

Johannessen et al. (2016, s. 85) lister Per Nerdrums (1998) tre retningslinjer for etiske hensyn i forskningsprosessen. Disse tre punktene vil bli diskutert i det følgende.

- 1) Informantenes rett til selvbestemmelse og autonomi
- 2) Forskerens plikt til å respektere informantenes privatliv
- 3) Forskerens ansvar for å unngå skade

Informantenes rett til selvbestemmelse og autonomi

Informantene ble forespurt om deltakelse i undersøkelsen, og ble informert om at de hadde muligheten til å trekke seg når de måtte ønske uten å oppgi noen årsak, både før, under og etter intervjusituasjonen, og at de sto fritt til å ikke besvare spørsmål dersom de ikke ønsket det. Anonymitet ble vektlagt. Det ble innhentet samtykke fra samtlige informanter om deltakelse (vedlegg 1). Umiddelbart etter at informantene hadde bekreftet at de ønsket å delta, ble de fem hovedtemaene (vedlegg 2) sendt til dem over e-post.

Forskerens plikt til å respektere informantenes privatliv

Informantene ble informert om at personopplysninger som måtte fremkomme under intervjuet, for eksempel kjønn, arbeidssted, utdanning og ansiennitet blir behandlet konfidensielt og disse ikke vil fremkomme i oppgaven. Det har vært maktpåliggende for meg å gjøre informantene så lite gjenkjennbare som mulig. Av reliabilitet- og validitetsårsaker har jeg vært nødt til å oppgi at jeg har forsket på egen institusjon, men da dette er en flercampus høgskole med mange ansatte, og det ikke fremkommer hvor mange av informantene som er fra denne høgskolen eller fra hvilke avdelinger, kan man likevel hevde at denne retningslinjen har blitt ivarettatt.

Problemstillingen og spørsmålene i denne oppgaven er ikke personlige i den forstand at informantene har måttet gi fra seg meget personlig informasjon, for eksempel om sykdommer, politisk standpunkt, religiøs overbevisning eller annet, men de krever likevel at informantene reflekterer over sin egen yrkesbakgrunn og utdanning. Dette kan få konsekvenser for hvordan informantene forstår og ser på sin egen yrkespraksis, og vil ha sammenheng med punktet under.

Forskerens ansvar for å unngå skade

Johannessen et al., (2016, s. 84) kommenterer at informantene kan oppleve at ”vaner eller etablerte handlingsmønstre kan endres som følge av at de tolkes på en ny måte”. Dette vil i prinsippet også være å gjøre skade på informantene, fordi intervjuet vil ha gjort noe med informantenes forståelseshorisont og endret deres oppfattelse av seg selv, samfunnet de lever i, eller annet eksistensielt grunnlag. Johannessen et al. (2016, s. 84) hevder videre at intervjuet både kan påvirke folks forståelse av seg selv, og at man kan påvirke andre menneskers forståelse av en. I denne undersøkelsen har informantene blitt oppfordret til å beskrive hvordan de forstår samfunnsoppdraget, og hvordan de implementerer dette i deres arbeidsliv. Dette vil sannsynligvis fremme en forståelse, eller i det minste gi informantene mulighet til å sette ord på betraktninger omkring egen yrkesutøvelse og –etikk. Samtidig vil undersøkelsen bidra til å påvirke leserens forståelse av informantene og av fagbibliotekarere. Altså handler det ikke bare om hvordan informantene vil se på seg selv, men også hvordan samfunnet rundt vil forstå dem. I ytterste konsekvens kan dette bety at mine informantere oppfatning av både seg selv og sitt yrkesgrunnlag kan endres, men samtidig kommenterer Johannessen et al. (2016, s. 84) at dette ikke alltid er negativt eller problematisk.

For å sikre at etiske retningslinjer har blitt fulgt, har det blitt sendt inn informasjon til NSD (se vedlegg 5).

4. Presentasjon av funn

I dette kapitlet vil resultatene fra undersøkelsen bli presentert ut fra de tre forskningsspørsmålene i denne oppgaven. Informantenes svar vil bli tolket i lys de teoretisk avledede forventningene. Forventningene er kun mulige, og det fører også til at de kan være gjensidige utelukkende eller alternativer til hverandre.

Empirien struktureres ut fra forventningene til hvert av forskningsspørsmålene, som gis i reprise:

- Hvilken forståelse er det for samfunnsoppdraget hos ansatte i fagbibliotek, og hvordan praktiseres dette i daglig drift?
- Er det noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis?
- Forholder ansatte i fagbibliotekene seg til samfunnsoppdraget slik det er uttrykt formelt fra departement og i lovverk, og i tilfelle hvordan?

Som nevnt under metodekapitlet, er informantene inndelt i tre grupper for best mulig å bevare anonymitet. Gruppe 1 er hovedbibliotekar(er), gruppe 2 avdelingsleder(e) og gruppe 3 operasjonelt ansatte, med stillingsbetegnelse spesialbibliotekar eller universitetsbibliotekar. Antall informanter i hver gruppe opplyses ikke av hensyn til anonymitet.

4.1 Hvilken forståelse er det for samfunnsoppdraget hos ansatte i fagbibliotek, og hvordan praktiseres dette i daglig drift?

Forventninger:

- *Informantene vektlegger offisielle beskrivelser av samfunnsoppdraget både teoretisk og i det daglige arbeidet, og dette kan gjøre forståelsen entydig.*
- *Samfunnsoppdraget vil være preget av en enighet om at ”slik gjør vi det hos oss”, noe som kan avvike fra det som uttrykkes formelt.*
- *Informantenes forståelse kan være unik, individuell og helt frikoblet fra den formelle og den kulturelle forståelsen. Dette åpner for at informantene vil være opptatt av oppdraget, men de vil ikke vektlegge innholdet eller forstå hva det innebærer.*

Informantene vektlegger offisielle beskrivelser av samfunnsoppdraget både teoretisk og i det daglige arbeidet, og dette kan gjøre forståelsen entydig.

Som nevnt innledningsvis, står det lite om fagbibliotekenes samfunnsoppdrag i offentlige dokumenter og lover som gjelder UH-sektoren. Høgskolene har som nevnt i UH-lovens §1-4 tredje ledd (2005) ansvaret for sine bibliotek, og dette medfører også at bibliotekets planer må samsvare med høgskolens. En informant i gruppe 1 beskriver:

Høgskolen har jo laget en strategisk plan ut fra dette [NOKUT og stortingsmeldinger], og biblioteket nevnes jo der, eller i punkter under både utdanning og forskning, og det setter jo rammer for oss. Vi har igjen tolket det til 4-årsplaner. Vi lager også årsplaner som bygger under planhierarkiet. Det går jo på det vi ... gjør av utdanningsstøtte i form av vår undervisning og tilgang til kilder, skrivehjelp, skrivekurs, veiledning, forskningsstøtte, registrering av forskning (informant, gruppe 1).

Høgskolenes strategiplaner er et svar på bestillinger fra Kunnskapsdepartementet, stortingsmeldinger og andre offentlige dokumenter. Bibliotekenes års- og strategiplaner tar utgangspunkt i både det som kommer fra departement, men også høgskolens overordnede planer og avdelingenes planer. Ved siden av dette finnes det planer som er felles for høgskolebibliotekene: ”Vi har jo årsplaner knyttet til hvert enkelt bibliotek. Det er alt fra medarbeidersamtaler til årsplaner til budsjett, og så videre. Så her hos meg følger vi jo den planen som er lagt for i år, og så skal vi lage en ny plan for neste år ...” (informant, gruppe 2). Disse planene, som for den ene høgskolen er en treårsplan, er utarbeidet fra høgskolens strategiplaner (informant, gruppe 2). Treårsplanene inneholder en strategisk gjennomgang av hva bibliotekene skal arbeide med i løpet av årene, med et overordnet tema, som kan avvike fra høgskolens (informant, gruppe 2). Fordi det er hjemlet at bibliotekene skal bidra til høgskolenes primærfunksjon, finner man den formelle beskrivelsen av bibliotekenes oppdrag i disse planene.

Når det gjelder hvordan informantene vektlegger offisielle styringssignaler i det daglige, kommenterer en informant i gruppe 1: ”det er jo forankret i strategien det vi gjør i praksis”. I intervjuene ble informantene bedt om å beskrive hva de definerer som bibliotekenes samfunnsoppdrag. Kun få av informantene trekker frem offisielle beskrivelser av samfunnsoppdraget når de bes om å beskrive det med egne ord. For informantene i gruppe 1 er det antatt at de vil ha en mer rasjonell og strategisk tilnærming til samfunnsoppdraget enn sine underordnede. Derfor er det en egen forventning for dette, hvor gruppe 1 vil bli presentert

utførlig, under forskningsspørsmål nummer 2. Et viktig aspekt å få frem for denne forventningen er hvordan gruppe 1 ser på bibliotekets årsplaner og hvordan de knyttes opp mot det formelle. En informant i gruppe 1 forteller: ”alle biblioteker lager sin egen årsplan ut fra felles prioriteringer, og rapporterer på dette”. En annen informant i gruppe 1 kommenterer at ”vi har laget en strategiplan ... hvor vi har tatt noen mål fra høgskolens strategiplan, men også noen mål for departementet”. Samtidig mener en annen informant i gruppe 1 at biblioteket har stor grad av autonomi, selv om arbeidsoppgavene i biblioteket er knyttet til strategiplaner fra høgskole og departement. Vedkommende trekker frem satsing på Open Access som et eksempel på et tema som går igjen i departementets planer, og følgelig får betydning for bibliotekets arbeid. Vedkommende erfarer at høgskoleledelsen ikke deltar i prosessen omkring bibliotekets strategiske planer eller snakker om hva biblioteket kan bistå med.

Like interessant er det å se på om de ansatte trekker frem offisielle beskrivelser teoretisk og i det daglige arbeidet. En informant i gruppe 2 er presis på den formelle beskrivelsen av samfunnsoppdraget, og hvilken betydning vedkommende mener at dette har for bibliotekets hverdag:

Mitt standpunkt der har vært at vi har ikke noe samfunnsoppdrag. I institusjonene har de et samfunnsoppdrag, og det er det samfunnsoppdraget bibliotekene skal være med å gjennomføre. Det kommer jo ganske tydelig til uttrykk i universitetsloven. Der står det hva vi skal holde på med – undervisning, forskning og formidling. Det er jo den sammenhengen jeg synes fagbiblioteket skal se sitt ansvar og sine oppgaver opp mot (informant, gruppe 2).

Og videre:

Hvis vi da sier at UH-institusjonene skal holde på med undervisning, forskning og formidling, så mener jeg jo at fagbibliotekene er jo viktige bidrag på alle disse tre områdene. I kanskje en tradisjonell måte å tenke fagbibliotek på – litt sånn defensive tilretteleggere av informasjon – får vi nå helt andre oppgaver knyttet til undervisning og veiledning av studenter og ansatte også, også innenfor formidling og publisering (informant, gruppe 2).

Bibliotekets samfunnsoppdrag er altså avhengig av hva man definerer som høgskolens oppdrag. Informantene i gruppe 2 forteller at de er med på å utvikle planer og strategidokumenter som skal følges i det daglige arbeidet, og som staker ut den retningen det er ønskelig at biblioteket følger. Et eksempel på dette er årsplanene. Årsplanene er i

hovedsak unike for de enkelte avdelingsbibliotek⁴, men det er også overordnede tema som vektlegges. For den ene høgskolen har systematisk søk vært et felles punkt på planen for alle bibliotek, ved siden av fokusområder for det enkelte avdelingsbibliotek. Disse punktene kan for eksempel være økt fokus på etikk i skranken, på samlingsutvikling, eller annet.

Bibliotekets aktiviteter som undervisning, veiledning og forskningsstøtte inngår i planene. Avdelingsbibliotekenes årsplaner ligger til grunn for rapporteringen til hovedbibliotekar hvert år (informant, gruppe 1).

En informant i gruppe 2 beskriver en strategisk tilnærming til samfunnsoppdraget slik:

... I det ligger det at vi må bli flinkere til å sørge for at ledelsen og alt sånn rapportering av ting, at de vet hva som foregår i biblioteket. Jeg er veldig opptatt av at vi skal ha god kunnskap om vår egen drift, både for å vite hva vi holder på med, men også i stadig stigende grad ønsker jeg at vi skal jobbe stadig mer med evaluering og se spor etter nytte av det vi holder på med. (informant, gruppe 2).

Ved spørsmål om disse planene ivaretas i praksis, svarer en informant i gruppe 1:

Ja. Jeg tror ikke at det nødvendigvis er bevisst at man gjør det, men ledere og jeg ville ha reagert hvis man ikke gjorde det. Grunnoppdraget vårt er jo der, og det er jo noen prioriteringer som endrer seg som vi følger Den utviklingen vi gjør bygger jo på det som kommer i de styrende dokumentene (informant, gruppe 1).

En annen informant i gruppe 1 beskriver:

Det første er da [i planen] å gi tilgang til kunnskap på alle plattformer, det betyr på campus, hjemme, mobil, på nettbrett og hva det skulle være, og at den kunnskapen – vi produserer mye film – også skal være i ulike passende formater. Det andre er å gjøre folk i stand til å ha akademiske ferdigheter, for det er egentlig det begrepet vi bruker. Det er gjennom undervisning og veiledning. Det omfatter alt fra det å lese og skrive fagartikler til referansehåndtering og alt sånn. Det tredje er at vi skal være det foretrukne arbeidsstedet, at studentene skal foretrekke å jobbe i biblioteket. Det betyr at vi skal legge til rette for så mange ulike læringsstiler, grupper, om de vil sitte alene, alene sammen, lyd. Det fjerde er støtte til forskerne. Det diskuterte vi mye, fordi veldig mange forskere vil oppfatte at de nå er i stand til å gjøre mye søk selv, og da sto vi fremfor et spørsmål om vi enten skulle kule den og ikke gjøre noe spesielt med forskerne, eller gjøre veldig mye mer. Vi har egentlig begynt å gjøre veldig mye mer ved at vi har etablert en gruppe som driver systematiske søk Også har vi det siste punktet i planen, det er at de på en måte skulle være et eksempel på å prøve ut nye tanker i høgskolen. Og alle vi har hatt en

⁴ I biblioteksjargongen er avdelingsbibliotek bibliotekene som er fysisk plassert på hvert campus/ hver avdeling, mens høgskolebiblioteket er fellesbetegnelsen for alle avdelingsbibliotekene under høgskolen. Høgskolebiblioteket ved eksempel i Høgskolen i Innlandet består dermed av 5 avdelingsbibliotek.

del prosjekter som har gjort det. Internasjonal sommerskole, delprosjekter innenfor digitalisering, som jeg mener kan være et eksempel. Vi skal også bli Norges største Open Access-utgiver. Det vi gjør der er at vi har jobbet mye med Open Access... (informant, gruppe 1).

For samme spørsmål om hvordan planene ivaretas i praksis, forteller en informant i gruppe 2 at vedkommende synes at strategidokumentene, som bibliotekets årsplan er konkrete uttrykk for hvordan man trekker det offisielle ned i det daglige. Informanten beskriver dette som en oversettelsesprosess, men også som å tolke det offisielle. Forståelsen blir beskrevet som entydig: ”Vi har alle sammen tolket på samme måte, så da tenker jeg at jeg har tolket riktig” (informant, gruppe 2).

På motsatt ende finner vi en informant i gruppe 3. Vedkommende kommenterer at det ligger visse formelle føringer til grunn for bibliotekets samfunnsoppdrag, men samtidig mener informanten at det er veldig åpent hva disse føringene betyr. En annen informant i samme gruppe, ved spørsmål om det er informantens inntrykk at bibliotekets planer speiler avdelingens, svarer:

Godt spørsmål. Jeg har ikke lest noen årsplan for avdelingen enda, men det er vel slik som kommer mer av seg selv, tenker jeg. Vi får jo vite når det er nye studier som planlegges, så det blir en veldig konkret ting... Men det er nok mer de strategiske planene som henger mer sammen i forhold til årsplanene. Der skal jeg ikke si så mye, for det vet jeg ikke så mye om egentlig. Det har jeg ikke sett. (Informant, gruppe 3).

Som nevnt innledningsvis har fagbibliotekene ingen egen lov, slik folkebibliotekene har det. Informantene ble spurt om hvilken betydning de antar at dette har for biblioteket. Dette kan ses opp mot forventingen i det henseende at en lov vil uttrykke klare føringer på fagbibliotekenes samfunnsoppdrag, slik man finner det i folkebibliotekloven (for eksempel i denne lovens §1: ”Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet” (folkebibliotekloven, 1985, §1)). En informant i gruppe 1 vektlegger at vedkommende ikke ser det som et behov med en egen fagbiblioteklov, fordi UH-loven gir en god ramme parallelt med handlingsrom. Det er viktig for vedkommende at bibliotekene nevnes i NOKUT-rapporter og i forskrifter. Senere nevner denne informanten også at det ”er umulig å definere fagbibliotek fordi det stadig er i endring. En lov må være mer generell. Det ville ha gått for mye inn i styringsretten til hver institusjon” (informant, gruppe 1). Motsatt er en annen informant i gruppe 1, som trekker

frem viktigheten av en egen biblioteklov. Det skal da være en biblioteklov som ser alle bibliotek under ett – altså både folke-, skole- og fagbibliotek, og vedkommende åpner for at denne loven vil bli ganske generell. En slik lov skal blant annet inkludere fri tilgang til forskning for alle bibliotek.

En informant i gruppe 2 mener at det er institusjonens lovverk som skal styre fagbibliotekene, i og med bibliotekene er en del av en institusjon. En egen fagbiblioteklov parallelt med UH-loven vil kunne åpne for interessekonflikter, sier vedkommende. En annen informant i samme gruppe kommenterer at man har mer mulighet til å selv bestemme hva man vil, og at det eksisterer få retningslinjer, når det ikke foreligger en egen lov.

Informanten sier også:

Jeg vet ikke helt hva de skulle ha tatt med i den loven. De kunne jo ha tatt med at du skulle ha bøker, ha oppdatert litteratur, men samtidig synes jeg ikke at en lov skal diktere at du bare skal ha trykte bøker, eller at du bare skal ha trykte bøker hvis.. eller jeg tror det er vanskelig å lage en lov som passer for alle og der hvor ingen blir tvunget til å gjøre noe som er helt ubrukelig for dem, fordi det ikke er noe behov der (informant, gruppe 2).

En informant i gruppe 3 mener at mangfoldet i bibliotekene vil kunne forsvinne med en egen lov. En lov vil føre til mindre autonomi, og det vil bli vanskeligere å tilpasse seg den institusjonen man tilhører. En annen informant i gruppe 3 vektlegger det formelle omkring en slik lov, fordi den hadde ledet til synliggjøringen av biblioteket og dets oppdrag og betydning i organisasjonen. Samtidig nevner informanten også at en lov hadde gjort noe med selvfølelsen og identiteten til fagbiblioteket dersom bibliotekets oppdrag var hjemlet i en egen lov. Vedkommende fremhever at loven ville ha bidratt til at bevisstheten omkring bibliotekene hadde økt hos institusjonene, og gjort bibliotekene synligere, i tillegg til at bibliotekene hadde hatt noe å slå i bordet med (informant, gruppe 3).

Samfunnsoppdraget vil være preget av en enighet om at "slik gjør vi det hos oss", noe som kan avvike fra det som uttrykkes formelt.

Høgskolene er underlagt høgskoleadministrasjonen, men selve bibliotekene er fysisk plassert i avdelingene og skal betjene disse. Et viktig aspekt å ha i mente er at begge fagbibliotekene i undersøkelsen er tilknyttet flercampus-høgskoler. Dette kan få betydning for hvorvidt informantenes forståelse avviker fra det som uttrykkes formelt, og at de i stedet for ser oppdraget ut fra kulturen på de enkelte avdelingsbibliotek. Mange av avdelingene på begge høgskoler har lange tradisjoner og dermed mye kultur, og det er naturlig at dette vil prege

bibliotekene. En informant i gruppe 1 sier det slik: ”...vi er tett integrert til våre egne avdelinger og fakultetenes aktivitet”, og en informant i gruppe 2 uttrykker: ”Vi har en sterk tilknytning til avdelingen, jeg føler ikke at vi er biblioteket til høgskoleadministrasjonen, men samtidig så føler jeg at det er todelt” (informant, gruppe 2). Forståelsen av samfunnsoppdraget er knyttet til lokale tilpasninger, og avdelingens ønsker og behov. Dette åpner for en holdning til oppdraget basert på ”slik gjør vi det hos oss”.

Informantene ble som nevnt over spurt om å beskrive bibliotekenes samfunnsoppdrag med egne ord. En kulturell forståelse av samfunnsoppdraget vil kunne bety at de formelle beskrivelsene ikke vektlegges like mye som bibliotekets felles forståelse.

En informant i gruppe 2 beskriver oppdraget slik:

Min definisjon er forskjellig avhengig av om det er studenter eller ansatte vi gir samfunnsoppdraget til. Med studentene har vi mye mer med opplæring å gjøre, mens med ansatte er vi mye mer en støttefunksjon der vi hjelper dem med å finne informasjon og besvare spørsmål (informant, gruppe 2).

En annen informant kommenterer: ”Vi er på jakt på å utvikle en egen identitet, som en annen institusjon enn universitetene, vi har jo vekten vår på profesjoner. Da må vi se på om dette oppdraget skal løses på en annen måte enn på universitetene” (informant, gruppe 2).

Et annet eksempel på at samfunnsoppdraget kan avvike fra det som uttrykkes formelt, nevnes av en informant i gruppe 2: ”vi ser på årsplanen noen ganger i løpet av året, men arbeidet er mye mer uformelt enn det, men jeg ser at vi er på riktig vei”. Årsplanene brukes som rettesnor, men uten at det direkte kontrolleres at den følges. Informanten forteller at det kan være et avvik mellom hva man gjennomfører og hva man har lyst til å fokusere på. Informanten kommenterer at daglig drift prioriteres foran både avdelingsbibliotekets og høgskolebibliotekets planverk:

Hvis det kommer fra biblioteket, blir [ting] gjort fortere, og da er det nesten garantert at det blir gjort, men hvis det føles tredd ned fra toppen kan det være større motstand og det blir fortere glemt. Det avhenger av hvor viktig jeg synes det er. Det er ikke alltid med vilje (informant, gruppe 2).

Det nevnes også: ”... jeg har jo vært med og sagt at jeg synes dette er en god ide [om årsplanene for avdelingsbibliotek og høgskolebiblioteket som helhet], selv om det viser seg at det ikke er så lett å få det gjort når det kommer ned på et praktisk nivå” (informant, gruppe 2). Informanten kommenterer at det er den subjektive felles forståelsen av arbeidsoppdragets viktighet som avgjør om den blir gjennomført, og at denne forståelsen handler om at man

blir enige med sine underordnede. Dette er dermed et eksempel på ”slik gjør vi det hos oss”. På spørsmålet om biblioteket har mange rutiner, svarer vedkommende: ”Nei, hos oss er det nok litt mer at man husker at man skal gjøre det og det, og det er mulig å glemme noe, men at man likevel får det til” (informant, gruppe 2). Samfunnsoppdraget uttrykkes i daglig praksis gjennom for eksempel opplæring og veiledning til studenter.:

For studenter er det opplæring. Med opplæring har vi jo kurs for studentene hvor vi prøver så godt vi kan til å få dem til å følge med på det vi har å si. Vi prøver å være lure når de kommer inn for å få hjelp, at vi ser det litt an med hva de trenger hjelp til. Jeg føler at vi har ganske godt fokus på at vi skal guide dem og ikke gi dem svaret. På ansatte har vi absolutt ikke noe fokus på guiding, men bare gi dem svaret. Hos oss er de [ansatte] så selvhjulpne, og vi prøver å prate med dem, men de finner ting selv. Det eneste de trenger, er det de ikke har tilgang til. Og da synes jeg at jo ikke at jeg trenger å forklare dem hvordan de skal kontakte biblioteket når de vet det selv (informant, gruppe 2).

Informanten kommenterer også at vedkommende forholder seg til uskrevne regler i det daglige arbeidet, altså rutiner og oppgaver som ikke er beskrevet, men som man utfører fordi det er kulturen i biblioteket.

Informantene i gruppe 3 er i førstelinjetjenesten, og er de som beskjeftiger seg minst med håndtering av formelle dokumenter i hverdagen. Informantene vektlegger at man tilpasser seg hverdagen i biblioteket. En informant i gruppe 3 spørres om hvordan vedkommende opplever at planverk utarbeides og implementeres hos biblioteket. Informanten beskriver at noe blir de ansatte fortalt, mens andre ganger kan det være innspill fra underordnede som er med i planene. Dette er, som informanten sier, fordi især de ansatte i bibliotekene ser de konkrete og lokale utfordringene. Dermed kan man si at planene tilpasses bibliotekenes praksis.

En tanke som ”slik gjør vi det hos oss”, altså en kulturell tilnærming til samfunnsoppdraget, kan også involvere at informantene opplever at de lyttes til og at de opplever autonomi i arbeidet. Her er det variasjoner i informantenes svar. En informant i gruppe 1 trekker frem autonomien vedkommende opplever som mindre positivt, fordi vedkommende erfarer at det er få prosesser i høgskoleledelsen omkring hva biblioteket skal bidra med. Det blir ikke ansett som nødvendig at bibliotekets strategiplaner gjennomgår de samme formalitetene som andre av høgskolens strategiplaner. Dette fører til at det er liten formell forankring i hva bibliotekets oppgave skal være. Informanten mener at en forankring og en prosess rundt strategiplanene vil bevirke at biblioteket og høgskolen arbeider mot de samme målene. Vedkommende beskriver at det er generelt lite kontakt mellom personene i

ledelsesstrukturen oppover, og at ukentlige møter blir til stadighet forskjøvet slik at man kun har sporadiske møter med månedlige mellomrom. Informanten sier at ”vi får ingen rolle hvor noen sier `vi ønsker at biblioteket gjør det og det og bidrar på det og det området`” og videre:

...biblioteket burde være en virksomhet helt for seg selv. Og da måtte de slite med at jeg møter på rektors møter, men jeg ser ikke at dette hadde behovd å være et kjempestort problem. Det ville ha forenkla linjene veldig (informant, gruppe 1).

En annen informant i gruppe 1 omtaler autonomien på følgende måte:

Jeg ønsker ikke mer autonomi, nettopp fordi vi er et fellesskap som skal det samme. Jeg har autonomi nok til at jeg kan bruke min og personalets faglige kunnskap og gjøre ting på en måte som vi vurderer best for høgskolen (informant, gruppe 1).

En informant i gruppe 2 kommenterer:

Samtidig så er det jo et press der for å styre i samme retning som de andre, og ikke bare gå helt motsatt, men det er ikke skrevet noe sted. Jeg føler at vi tenker likt og at vi er enige med hverandre, og jeg føler ikke at det har vært noe problem, jeg føler at [hovedbibliotekar] overlater mye til meg... (informant, gruppe 2).

En annen informant i samme gruppe kommenterer: ”Jeg har mine definerte oppgaver, men samtidig vet jeg at jeg har en ganske stor grad av frihet i hvordan vi faktisk utfører ting” (informant, gruppe 2). Informantene i gruppe 2, som er tette på gruppe 3 både i hverdagen og organisatorisk, mener at deres ansatte har autonomi i utførelsen av arbeidsoppgaver og til å komme med innspill til planarbeid. Dette bekreftes av gruppe 3, ved at informantene beskriver at de opplever autonomi. De mener at nærmeste leder er åpen for innspill, og at underordnede har handlefrihet i utførelsen av arbeidsoppgavene. Samtidig trekker en informant i gruppe 3 frem: ”Jeg har tett dialog med leder. Hun er tilstede i biblioteket i den daglige driften, og det er kjempeviktig. Det er viktig med tilstedeværelse, daglig kontakt og spørre hvis det er noe som gjør at det fungerer optimalt” (informant, gruppe 3).

Informantene i gruppe 1 ble spurt om de trodde at organiseringen av biblioteket har betydning for styringssignalene. En informant i gruppe 1 svarer:

Det er jo det store problemet innen høyere utdanning, og det gjør jo at universitet, høgskolerådet og departementet foretar seg lite, fordi det er så stor autonomi på alle plan, ikke bare i forhold til bibliotek. Jeg tror jo at departementet burde styre klarere politisk. Tydeligere føringer (informant, gruppe 1).

En annen informant i samme gruppe kommenterer derimot: ”... jeg synes vi er ekstremt heldig. Høgskolen vår har hatt en ledelse som har forstått og prioritert bibliotek. Vi har alle mulige forutsetninger for å gjøre en bra jobb” (informant, gruppe 1).

Når det gjelder de andre informantene og om de mener at organiseringen har betydning for forståelsen, svarer en informant i gruppe 2 at vedkommende selv føler tilknytning til høgskoleadministrasjonen, men at informantens underordnede føler seg kulturelt knyttet til avdelingen. Stillingen som avdelingsleder er i hovedsak det informanten trekker frem som årsaken til dette skillet, og til at vedkommende fortrinnsvis opplever administrativ tilhørighet til høgskoleadministrasjonen. En annen informant i samme gruppe beskriver fagbibliotekene som løst koblede inn mot institusjonen, og dette gjør det vanskelig for institusjonen å forholde seg til bibliotek, blant annet fordi bibliotekenes oppgaver er mange og varierte. Informanten vektlegger ressursenes og organiseringens betydning for hvordan man velger å oppfylle samfunnsoppdraget i praksis. Det er med informantens ord ”vanskelig å få organisert fagbibliotekene riktig” (informant, gruppe 2). Informanten beskriver at vedkommende har den oppfattelsen at mange ledere i UH-sektoren har et gammeldags bilde av fagbiblioteket:

Det som er helt konkret, er at mange ledere i UH-sektoren har en forståelse av fagbibliotek som er gammeldags, som en ren serviceinstitusjon som bare holder på med bøker. Det gjør at bibliotekene blir i liten grad tilgodesett når det gjelder ressurser, i forhold til at man får flere studenter og mer forskning..

og

...de [ansatte] blir jo litt overraska over hva vi holder på med og hva vi faktisk kan hjelpe med. Det er mange som har et ”bookish” inntrykk av biblioteket og bibliotekarer (informant, gruppe 2).

Vedkommende er opptatt av at fagbiblioteket burde ha blitt organisert som en frittstående avdeling under rektor og ikke under prorektor, fordi nåværende organisering under prorektor fører til at prioriteringene for biblioteket kan være noe annerledes enn de ville ha vært dersom biblioteket hadde vært en egen enhet under rektor. Samtidig kommenterer vedkommende at det er bra for biblioteket at det er opp til hver enkelt avdeling å ha ansvaret for fagbiblioteket, fordi dette gjør at bibliotekene må gjøre seg relevante for institusjonen (informant, gruppe 2). Organiseringen får da betydning for det som prioriteres og anses å være samfunnsoppdraget for biblioteket.

En informant i gruppe 3 kommenterer at organiseringen skaper forskjeller mellom bibliotekene. Vedkommende oppfatter det som problemfylt at det ikke er noen uttalte retningslinjer for hvordan biblioteket skal organiseres. Avdelingen står som ansvarlig for bibliotekets lokaler og møbler, og verneombudet for biblioteket er en avdelingsansatt, men biblioteket sorterer under høgskoleadministrasjonen budsjett- og personalmessig. Dette kan føre til at organiseringen og prioriteringen av biblioteket oppfattes som personavhengig, mener informanten.

Informantenes forståelse kan være unik, individuell og helt frikoblet fra den formelle og den kulturelle forståelsen. Dette åpner for at informantene vil være opptatt av oppdraget, men de vil ikke vektlegge innholdet eller forstå hva det innebærer.

Fordi informantene i gruppe 3 har den mest operasjonelle forståelsen av samfunnsoppdraget, kan det antas at denne forventningen er særlig gjeldende for denne gruppen. Dette åpner for at disse informantene kan ha en unik og frikoblet forståelse av samfunnsoppdraget.

Samfunnsoppdraget er et begrep man er opptatt av fordi det er ”på moten”, men uten å kunne definere tydeligere hva man legger i begrepet.

En informant i gruppe 3 vektlegger betydningen av samfunnsverdi, og beskriver bibliotekets samfunnsoppdrag:

... jeg tenker at vi kan bidra med å høyne kvaliteten på utdanning. Det tenker jeg som det mest konkrete, men i forlengelse av det; bedre samfunnsborgere fordi bibliotek kan tilføre utdannelsen noe, og jeg tenker at det er noe som gagnar samfunnet selv om det nødvendigvis ikke er et samfunnsoppdrag. ... Umiddelbart er det liksom de menneskene vi utdanner, de profesjonene de får og det som det gir samfunnet, men det er klart at enhver utdanning gir en merverdi for alle mennesker. Og det at biblioteket er med å øke kvaliteten på denne utdannelsen, det er en merverdi som har en helt klar samfunnsverdi (informant, gruppe 3).

Dette viser en individuell forståelse av samfunnsoppdraget, som er knyttet til informantens fortolkning og ikke til bibliotekets. Informanten forstår betydningen av samfunnsoppdraget, men setter det inn i en større sammenheng og frikobler det fra de formelle styringssignalene.

Informantene ble spurt om hva de legger i studietilsynsforskriftens setninger om fag- og forskningsbibliotek (se innledningsvis i denne oppgaven). En informant i gruppe 1 mener at det er et tolkningsspørsmål, ”men akkurat det at vi skal være tilpasset primærvirksomheten, det er det som er ledestjernen for meg, den retningen høgskolen går og det høgskolen satser

på, det er dit vi skal”. En informant i gruppe 2 bruker et eksempel omkring akkreditering av en ny ph.d.:

Vi brukte den som brekkstang for å få tilgang til en del e-ressurser som vi før ikke hadde hatt råd til, når vi nå fikk penger til doktorgraden. Den er litt gammeldags da. Den omfatter ikke alt av det vi holder på med. Akkrediteringen avhenger av mye som ikke ramses opp der (informant, gruppe 2).

En informant i gruppe 3 har denne beskrivelsen: ”Utrolig generelt, og litt hummer og kanari. Veldig vagt. Nei, veldig uforpliktende” (informant, gruppe 3). Informantenes forståelse for forskriften er dermed unik, og til dels også frikoblet fra den formelle forståelsen.

4.2 Er det noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis?

Forventninger:

- *Hovedbibliotekar kan forventes å ha en mer formell, rasjonell og strategisk tilnærming til samfunnsoppdraget enn underordnede.*
- *Hovedbibliotekar kan innta en passiv eller aktiv holdning til myter, og dette får konsekvenser for implementering og forståelse i bibliotekene.*

Hovedbibliotekar kan forventes å ha en mer formell, rasjonell og strategisk tilnærming til samfunnsoppdraget enn underordnede.

Denne forventningen har en sammenheng med den første forventningen (Informantene vektlegger offisielle beskrivelser av samfunnsoppdraget både teoretisk og i det daglige arbeidet, og dette kan gjøre forståelsen entydig). Fordi det antas at hovedbibliotekarere i hovedsak vil vektlegge styringssignalene i både strategisk og daglig arbeid, har dette blitt satt opp som en egen forventning. I intervjuene begrunner informantene i gruppe 1 sine svar ut fra strategiplaner og offentlige dokumenter langt oftere enn hva gruppe 2 og 3 gjør. Gruppe 1s lederrolle krever at de forholder seg til signalene og kan tilpasse dem bibliotekets drift.

Jeg tolker min rolle som biblioteksjef til at min jobb er å lese styringsdokumenter og høgskolens planer, strategier og beslutninger med bibliotekfaglig blikk og justere bibliotekets prioriteringer til

enten svare på styringssignaler eller støtte høgskolens og avdelingenes eller fakultetenes strategier.
Jeg trives med at det pekes på et mål (av Kunnskapsdepartementet, høgskoleledelse, fagmiljøer vi støtter), og at vi i biblioteket finner måter å bidra til å nå målet (informant, gruppe 1).

En informant i gruppe 1 vektlegger at fagbibliotekenes samfunnsoppdrag er å bidra til at høgskolen når sine mål, og ser fagbibliotekets oppdrag ut fra hva som er høgskolens. Biblioteket skal være ”et hensiktsmessig verktøy for at høgskolen skal nå sine mål” (informant, gruppe 1). Samtidig kommenterer vedkommende at det formelle er veldig svakt og gir et utydelig bilde av oppdraget:

Ja, nå kom denne utdanningsmeldingen [stortingsmelding 23 (2016-2017)], og der var det ikke et ord om biblioteket. Jeg mener at biblioteket svarer på de utfordringene denne meldingen sa, kanskje mer eksplisitt enn mange andre deler. De sa at digitaliseringen fører til behov for kildekritisk tenkning. Det er kjernekompetansen til bibliotekene. De sa at digitaliseringen ikke reduserer behovet for gode fysiske møte- og arbeidsplasser for studentene, og det har jeg egentlig blitt mer og mer opptatt av. ... Så er det det med forskningsbasert utdanning, og da må man jo ha tilgang til forskning, og det er jo vi som skaffer det (informant, gruppe 1).

En annen informant i gruppe 1 beskriver oppdraget slik:

I mine øyne er det å støtte opp om det som er høgskolens samfunnsoppdrag. Det er utføre forskning, utdanning og formidling, som blir våre hovedoppgaver. Vår rolle er å støtte dette. Være en støttefunksjon. Det er også andre oppgaver som er tillagt høgskolen som legger til rette for aktiv samfunnsdebatt og sånne ting, men den rollen synes jeg er litt vanskeligere å finne, fordi det er mer marginalt for hva høgskolen driver med også. [I UH-loven] står det jo om institusjonens virksomhet, at vår jobb er å legge til rette for at institusjonens ansatte og studenter kan delta i samfunnsdebatten. Der er jo akkurat vår rolle den at informasjonskilder og kunnskap om kildekritikk og kritisk tenkning (informant, gruppe 1).

Hos gruppe 1 er forståelsen for samfunnsoppdraget knyttet til formalia og strategisk tenkning.

En informant i gruppe 1 trekker frem forskjellen på det å være fagspesialist og det å være administrator: ”Jeg er jo strategisk, og det har med min plassering å gjøre. Jeg er jo ikke med i daglig arbeid. Jeg synes dette glir i hverandre, ikke noen forskjell. Alt er jo forankret i faglighet”. Ved spørsmål om informantens forhold til de formelle planene, svares det: ”Det er helt styrende for prioriteringer. Eventuelle endringer er justering av kurs, selv om det har kommet ny regjering”. En annen av informantene i gruppe 1 tar utgangspunkt i at samfunnsoppdraget er lovfestet, og beskriver sin rolle slik: ”Faren er jo at man bruker mye

tid på ren administrasjon, og lite på ledelse. ... Det er et større problem for avdelingslederne. De klager ofte over at det er forbi med faglig utvikling”. Et fellestrekk for gruppe 1 er at ingen av informantene opplever å få føringer fra høgskoleledelsen når det kommer til planarbeid, men at de forankrer planene i høgskolens dokumenter.

Ved spørsmål om informantene i gruppe 1 kan beskrive oppdraget med egne ord, fremmes det en mer kulturell forståelse, som også åpner for en mer ideologisk forståelse omkring bibliotekets oppdrag som kunnskapsforvaltere og –formidlere.

Ja, hvis vi hever oss og spør hva er oppdraget vårt, så er det å gi tilgang til kunnskap, ikke å låne ut bøker. Det var bare en tid hvor det å gi tilgang til kunnskap betød å låne ut bøker. Men tilgang til kunnskap betyr også at folk må kunne bruke denne kunnskapen, vi kan ikke bare kjøpe tilgang til databaser, det er vår oppgave å sørge for at forskere og studenter kan å bruke det, og det er derfor vi underviser i informasjonssøking. Det handler ikke bare om å få tilgang eller kunne ferdighetene, du må kunne lese en vitenskapelig artikkel, og du må vite hvorfor du skal drive med referanser. Du må kunne stille deg kritisk. ... Men det er liksom samfunnsoppdraget (informant, gruppe 1).

Oppdraget uttrykkes praktisk gjennom for eksempel bibliotekets kurs, studieverksteder til studenter og publiseringshjelp til ansatte (informant, gruppe 1).

En annen informant i gruppe 1 er opptatt av at avdelingsbibliotekene har et tett samarbeid med avdelingene. Dette bidrar til nærhet til fagmiljøene, og gjør at de enkelte bibliotekene blir tett integrerte til avdelingene og fakultetenes aktivitet. Nærhet leder til at bibliotekene kan holde riktig fokus, sier informanten. Videre nevnes det at dette åpner for en forståelse for at ”slik gjør vi det hos oss” er tett knyttet til hver enkelt avdeling, men at denne holdningen må begrunnes i tråd med institusjonens planer og mål. Dersom dette ikke stemmer overens, må kulturen og strategien styres nærmere hverandre, forteller informanten. Vedkommende uttrykker det slik: ”Kultur spiser strategi til frokost” (informant, gruppe 1).

Organiseringen av avdelingsbibliotekene åpner for at avdelingslederne skal samarbeide mer med avdelingene enn med selve høgskoleadministrasjonen, og det krever også at informantene i gruppe 2 er oppmerksomme på den formelle og strategiske tilnærmingen til samfunnsoppdraget.

Hovedbibliotekar kan innta en passiv eller aktiv holdning til myter, og dette får konsekvenser for implementering og forståelse i bibliotekene.

Bibliotekenes rolle i det digitale samfunn har vært og er en aktuell problemstilling og man har sett eksempler i academia på forskere som undervurderer eller ikke lenger forstår

bibliotekets betydning (for eksempel Olsen, 2012). Denne holdningen til biblioteket som gammeldags fører til at hovedbibliotekarer må være bidragsytere til å skape og spre myter om bibliotekene. Mytene fungerer som strategiske verktøy for både å implementere det man forstår som samfunnsoppdraget, men også overfor omgivelsene fremstille biblioteket som effektivt, tilpasningsdyktig og aktuelt. En informant i gruppe 2 beskriver sin leder (altså hovedbibliotekar) som dyktig til å se fremover, og som oppmerksom på utvikling og trender i samfunnet. Informanten trekker frem viktigheten av å ha en leder som kan peke ut bibliotekets kurs.

En informant i gruppe 1 sier:

Jeg tenker at den store trenden, som den har vært i mange år, det er at man er usikker på om biblioteket har noen fremtid. Om digitaliseringen fører til at man får tilgang til alt. Internasjonalt tror jeg den trenden er på vei over til at man faktisk sier at fagbibliotekene er nettopp den institusjonen som er laget for fremtidens digitale samfunn. Da sitter man i biblioteket og ser på forelesningen på video og diskuterer og skriver og jobber sammen. Så det er nå det bygges nye fagbibliotek. Man må smi mens jernet er varmt (informant, gruppe 1).

Og videre:

Ledelsen må komme med noen bestillinger om at vi skal støtte opp under forskning og utdanning, og de bør jo ha rapporter om og interessere seg for.. om det vi rapporterer om bruk av materialer vi kjøper inn, om besøk, som kan være indikasjoner på at vi faktisk betyr noe for høgskolens mål. Men jeg skjønner jo at kunnskapen deres gjør at vi er nødt til å synliggjøre hva deres bestilling bør være, at det går andre veien i stedet for. I vår prosess om å bli universitet, så har vi jo prøvd å si at tanken om å lage et nytt bibliotek kan være at det som blir dette nye universitets symbol på at det blir et nytt universitet, er et universitetsbibliotek. Det er noe som blir en stolthet. Jeg har lest amerikanske rapporter om bibliotekbruk, så brukes bibliotekene veldig mye i markedsføringen – ”kom til vårt universitet, vi har et fantastisk bibliotek”. Det betyr at vi tar vare på studentene (informant, gruppe 1).

Denne informanten gir uttrykk for at biblioteket ikke er synlig nok i strukturen og i høgskolen, selv om biblioteket er synlig for sine brukere.

En annen informant i gruppe 1 sier følgende:

... det er stramme rammer for institusjonene og i hvilken grad ledelse prioriterer bibliotek – dette varierer – så man må jo gjøre en bra jobb og være synlige og åpne og ta de ballene man får, og ikke trekke seg til siden og forvente at biblioteket er en selvfølge (informant, gruppe 1).

Hovedbibliotekarene beskriver at de er nødt til å være aktive for å fremme biblioteket. Et eksempel på disse aktive holdningene er at ”forskere mener at vi gjør et vesentlig bidrag og

tar oss med” (informant gruppe 1) ved at bibliotekets ansatte er medforfattere i publikasjoner.

Ved siden av å bruke myter strategisk for å gjøre biblioteket relevant for brukerne, ser en informant i gruppe 2 også på hvordan bevegelser i samfunnet kan brukes best mulig i biblioteket for å lette og videreutvikle bibliotekets tjenester. Vedkommende nevner også universitetsakkrediteringen som en motivator til å være på hugget. Følgelig brukes disse trendene som verktøy for å gjennomføre samfunnsoppdraget.

4.3 Forholder informantene seg til samfunnsoppdraget slik det er uttrykt formelt fra departement og i lovverk, og i tilfelle hvordan?

Forventninger:

- *Den formelle beskrivelsen av samfunnsoppdraget har betydning for informantenes daglige praksis, og de mener at samfunnsoppdraget blir gjennomført i overensstemmelse med bibliotekets prosedyrer.*
- *Det kan forventes at informantene vil tolke samfunnsoppdraget slik at det passer overens med kulturen i bibliotekene og hvordan de selv mener at de skal arbeide for å nå dette. Dette åpner for at informantene kan være ubevisste om at det er samfunnsoppdraget de faktisk utfører.*
- *Informantene er klar over samfunnsoppdraget fordi det er en forventning i omgivelsene. Dette åpner for at informantene kan forstå samfunnsoppdraget som utydelig, at de ikke er opptatt av hva det består i eller hvordan det bør gjennomføres, eller at de mener at de svarer på et eventuelt behov oppstått i omgivelsene.*

Den formelle beskrivelsen av samfunnsoppdraget har betydning for informantenes daglige praksis, og de mener at samfunnsoppdraget blir gjennomført i overensstemmelse med bibliotekets prosedyrer.

Ved spørsmål om hvordan høgskolebibliotekets strategiplan danner grunnlaget for årsplaner i biblioteket, svarer en informant i gruppe 1:

Ja, vi har brukt den til årsmeldingen. Noe av vitsen var ”kan vi ha noen resultatmål her”, ”ja, vi har resultatmål med å være foretrukket arbeidssted, besøkene går opp”. Altså vi har hatt resultatmål hele veien. De [resultatmålene] har vært på forskningsstøtte – her har vi hatt som resultatmål at antall publikasjoner skal øke, men så kan noen si at ”ja, men det er ikke nødvendigvis takket være dere”, men det skal være tellbare mål da. Også har vi, det må jeg innrømme, vi har hatt forskjellige prosesser med at høgskolen har hatt tjenesteråd hvor ting skal defineres som tjenester, og vi har i flere omganger blitt utsatt for eksterne konsulenter fra ulike konsulentfirmaer som skal diskutere med oss om hva vi egentlig gjør. Det har egentlig betydd at vi definerer tjenestene våre, og så ender vi med strategiplanen (informant, gruppe 1).

Disse årsmeldingene skal vise resultatene av hva bibliotekene har oppnådd i løpet av året. Informanten forteller at høgskolens fokus ligger på resultatmål, og biblioteket er da nødt til å definere punkter hvor det er naturlig å bli målt, for eksempel om biblioteket er foretrukket arbeidssted, utlånstall og så videre. Tjenesterådene har resultert i tydelige definerte tjenester som har endt opp i en strategiplan. Informanten understreker at disse strategiplanene ivaretas i praksis. Dette betyr at eksterne konsulenter så vel som både høgskole og bibliotek har vært med på å definere hva bibliotekets samfunnsoppdrag er, og fått dette formalisert inn i strategiplaner. Planene er uttrykk for samfunnsoppdraget, og informanten i gruppe 1 mener at oppdraget gjennomføres i overensstemmelse med prosedyrene.

Samfunnsoppdraget implementeres til ansatte gjennom årsplaner, og lederne følger opp at arbeidet gjøres. En informant i gruppe 1 skriver at implementeringen av rutiner og prosedyrer i hovedsak foregår ovenfra og ned, og det har en klar sammenheng med at hovedbibliotekar må tolke rapportene og planene fra høgskolen. Dette høgskolebiblioteket har arbeidsgrupper (for eksempel en gruppe for Open Access, en for undervisning og så videre), og informanten forteller at det kommer mange innspill fra disse gruppene som opplever studenter og ansatte til daglig. En annen informant i gruppe 1 sier:

...min opplevelse var at jeg gjorde noen organisatoriske endringer ikke rett etter jeg begynte, og da var det sånn, ”ja kom med forslaget”, altså de [personalet] forholdt seg til forslagene, men sa ikke så mye. De godtok det, men nå er det personalet [som] i mye større grad som er deltakende i prosessene da (informant, gruppe 1).

Gruppe 2, som avdelingsledere, arbeider med planverk, men deres oppgave blir især å konkretisere disse planene til arbeidsoppgaver og rutiner. En informant i denne gruppen forteller at vedkommende har tettest forhold til bibliotekets årsplan og treårsplan, hvor årsplanen prioriteres. Samtidig ser vedkommende også at det er viktig at det kommer strategidokumenter ovenfra, slik at man trekkes videre og ikke utelukkende fokuserer på

daglig drift. Det ovenfra hjelper biblioteket til å se de overordnede trekkene. ”Vi trenger at rent praktisk arbeid kommer nedenfra, mens nytenkning må komme ovenfra” (informant, gruppe 2).

Informanten i gruppe 2 som mener at fagbibliotekene ikke har et eget samfunnsoppdrag, men skal følge høgskolens (se forventning 1), beskriver at oppdraget utføres gjennom undervisning, forskning og formidling. Om forholdet mellom teori og praksis sier informanten at vedkommende opplever sine planer som konkrete, håndfaste og målbare, og at de følges opp. Informanten oppfatter biblioteket som dynamisk og endringsvillig, og at ansatte har en stor variasjon i faglig bakgrunn. Biblioteket følger opp det som er institusjonens retning, blant annet ved de daglige prioriteringene av hvilke oppgaver som skal gjøres.

Enkelte av informantene i gruppe 2 mener at det er størrelsen på biblioteket som avgjør om man vektlegger planenes betydning. Det kommenteres: ”når du er en stor enhet, er du nødt til å lage mange flere regler, altså mer rutiner, og da sørger du jo for at du får med deg det du trenger, og at du får gjort det du skal” (informant, gruppe 2).

Ved spørsmål om informantene kan beskrive hvilke rutiner og strategiske planer de skal forholde seg til i hverdagen, sier en informant i gruppe 2 at vedkommende forholder seg til høgskolens strategiske planer og mål. Som et eksempel trekker vedkommende frem universitetsakkreditering, og forteller at det har blitt snakket mye internt i avdelingsbiblioteket hva bibliotekets bidrag vil være i denne sammenhengen. Vedkommende forteller også at bibliotekets undervisning blir knyttet til årsplanene, ”slik at undervisningen ikke frikobles fra det faglige opplegget, men at vi ser et læringsmål og temaer hvor det vi holder på med passer godt inn” (informant, gruppe 2). Informanten trekker også frem de lokale, formelle planene for hvordan biblioteket skal utvikle seg som strategidokumenter som de forholder seg til i hverdagen. Årsplanene følges opp gjennom medarbeidersamtaler og budsjett.

Her hos meg følger vi jo den planen som er lagt for i år, og så skal vi lage en ny plan for neste år hvor vi ser på kompetanse ... for hvordan vi skal gjøre strategiske valg i forhold til hva vi faktisk vil jobbe med og prioritere (informant, gruppe 2).

Informanten beskriver også at ansattes forståelse av målarbeidet varierer ut fra hvilke arbeidsoppgaver den enkelte har og hvordan oppgavene løses. Dermed får de formelle

beskrivelsene betydning for informantenes daglige praksis, og informantene mener at samfunnsoppdraget blir gjennomført i overensstemmelse med bibliotekets prosedyrer.

En informant i gruppe 3 svarer:

Det første jeg tenkte på var faktisk NOKUT. Jeg husker da vi ble akkreditert for vurdering av ph.d.program, da var det befaring i biblioteket, det var en stor sak... Der står det nevnt at det skal være bibliotek som støtter opp under aktiviteten ved institusjonen. Det handler om at vi har en kildesamling som er relevant på alle måter. ... Det synes jeg er et viktig aspekt, at også de faglige og studentene skal ha et eierskap til samlingen, og det vi har her. ... Og så er det jo de her forskriftene og stortingsmeldingene om høyere utdanning, utdanningskvalitet, om forskning, publisering, formidling, Open Access, tilgang til vitenskapelig produksjon rett og slett. Så det er det som er på overordna nivå, de styringsdokumentene som kommer utenifra. Så har vi de interne, med rutiner og det daglige, årsplaner, vi har noen strategiske planer. Men sånn som både årsplaner og strategiske planer er ikke det man drar frem i hytt og pine da. ... Lederen sier ingenting hvis vi er i rute. [Avdelingsleder] har nok mer oversikt på det hvor vi ligger i forhold til målene vi setter oss, også er det jo sånt som bare ruller og går, tenker jeg. Er vi helt ute å kjøre, får vi høre det (Informant, gruppe 3).

Og senere:

Jeg sitter ikke og gjør arbeidsoppgavene – ”åh, det var i henhold til den planen eller den forskriften”. ... Vi gjør de oppgavene vi skal i henhold til forskrifter og regler, bare at vi ikke tenker over det i det daglige (informant, gruppe 3).

Informanten er klar over de offentlige dokumentene og deres betydning for oppdraget, for de interne rutinene og årsplanene. Informanten forteller videre at lederen presenterer planer, og ansatte kommer med forslag til hva de kan tenke seg å ha fokus på.

Mye av det samme finner man hos en annen informant i gruppe 3. Vedkommende opplever heller ikke en regelmessig oppfølging av bibliotekets planer. Samtidig vektlegger denne informanten bibliotekets planarbeid, fordi det staker ut kursen for hva man skal, og ikke skal gjøre som bibliotek. Det daglige arbeidet blir tilpasset disse planene, og fungerer som en ”overbinding” (informant, gruppe 3), på det man gjør. Informanten mener at det da er viktig ”at man ikke bare føler at det er ... blomstrende hurraord ... hvor man føler at det er null forankring i den faktiske virkeligheten, så det krever noe av planene” (informant, gruppe 3). Samtidig sier vedkommende også at det kan være vanskelig å se parallellene mellom planer og visjoner i arbeidshverdagen. For informanten er det viktig at alle må være lojale mot planene, selv om man er uenig i dem. Vedkommende opplever at planene følges opp i det daglige arbeidet, og at planene tas på alvor hos leder. Det er viktig for informanten at det er

en forståelse for planene. Informantene i gruppe 3 opplever at det de og bibliotekene definerer som samfunnsoppdraget, blir gjennomført i overensstemmelse med bibliotekets planer og prosedyrer, og den formelle beskrivelsen har betydning for informantenes daglige praksis.

Informantene ble spurt om de opplever en isomorfi i bibliotekene, og i forlengelse av dette hvilken betydning dette kan ha for forståelsen av samfunnsoppdraget. Isomorfi åpner for at det formelle fortrinnsvis følges.

Det er jo en diskusjon som går generelt for sektoren, at universiteter og høyskoler har blitt for like. At man bør spisse seg mer, eller finner mer sin egen profil. Bibliotekene bruker jo hverandres erfaringer og lærer av hverandre, det er jo både smart, men vi blir jo likere (informant, gruppe 1).

En informant i gruppe 2 mener dog at isomorfien er på vikende front, hovedsakelig fordi noen institusjoner er flinkere til å bruke biblioteket som en strategisk ressurs (informant, gruppe 2). En informant i gruppe 3 beskriver at bibliotekene er gode til å samarbeide og dra veksler på hverandre. Vedkommende beskriver dette i direkte sammenheng med samfunnsoppdraget: ”Det er vel så viktig for fagbibliotek som ikke har et tydelig samfunnsoppdrag at de må utforme tingene selv. Vi sitter på mye kunnskap rundt omkring som kan deles”.

Det kan forventes at informantene vil tolke samfunnsoppdraget slik at det passer overens med kulturen i bibliotekene og hvordan de selv mener at de skal arbeide for å nå dette. Dette åpner for at informantene kan være ubevisste om at det er samfunnsoppdraget de faktisk utfører.

En informant i gruppe 1 beskriver at vedkommende opplever stor forståelse for samfunnsoppdraget hos sine ansatte. Vedkommende trekker frem et eksempel på et utsagn fra en underordnet. Denne bibliotekaren skulle gå av med pensjon, og hadde uttrykt at det å jobbe i bibliotek var ”verdens mest meningsfulle jobb, fordi det handler om å tilrettelegge for at studenter får kunnskap i sine utdanninger” (informant, gruppe 1). For mange av de underordnede, handler det om å få satt sine arbeidsoppgaver inn i en større sammenheng og se at man gjør en forskjell (informant, gruppe 1). En annen informant i gruppe 1 sier at samfunnsoppdraget diskuteres jevnlig på ledermøter, slik at man sørger for at alle, både avdelingsledere og operasjonelt ansatte drar i samme retning. Vedkommende tror at ansattes (i gruppe 3) forståelse har sammenheng med personlige interesser og arbeidsoppgaver. Informanten trekker blant annet frem at prioriteringer på de ulike bibliotekene har betydning

for organiseringen, og følgelig forståelsen for oppdraget. En informant i gruppe 1 forteller at man har valgt en kontaktbibliotekarordning⁵, samtidig som man har spesialister innenfor forskjellige satsningsområder.

En informant i gruppe 2 sier om UH-loven:

...man kan jo velge helt selv [hva en tilfredsstillende ressurs vil være]. ... Men jeg liker at det er tilpasset primærvirksomheten og at det synes jeg at gir oss litt føringer om at vi skal tilpasse det til både fagene og .. (informant, gruppe 2).

Informanten definerer forskning og undervisning som primærvirksomheten. Senere, ved et spørsmål omkring bibliotekene skal være nøytrale, og om dette henger sammen med hvordan man definerer samfunnsoppdraget, svarer informanten: ”Ja, det tror jeg. Man justerer det man mener er riktig ut fra hva man mener er samfunnsoppdraget”.

En informant i gruppe 3 kommenterer om samfunnsoppdraget:

Samfunnsoppdraget er ikke noe man tenker over, det er bare noe man gjør. Styringsdokumenter og andre, ja, forskrifter, rutiner og retningslinjer, det er ikke noe som man har fremme i pannebrasken i løpet av dagen. Det er sånt som bare gjøres Man har jo vært borte i det, og så måtte man bare finne det igjen (informant, gruppe 3).

Det samme ser man hos en annen informant i denne gruppen: ”Man tenker jo ikke på det i det daglige. Man må snakke om det og reflektere rundt det for å bli bevisst på det”

(informant, gruppe 3), og senere:

Det er vel kanskje der det røper seg da. Dette er ikke noe vi har langt fremme i pannebrasken. Jeg føler at det blir litt søkt å si at alt vi gjør er jo en del av samfunnsoppdraget, selv om det selvfølgelig er det. Men kanskje nettopp fordi det er så vagt og ikke noe vi egentlig forholder oss til, og vi har ingen lov, og det er noe vi egentlig har liksom klart for oss hele tiden, så tenker jeg at, nei, det er klart at det er noen ting av det vi driver med som er åpenbart at er dannende. Altså det å lære kildekritikk og oppfordre til kritisk tenkning ... det går veldig lett og er veldig mye mindre søkt enn puringer selv om alt henger sammen. Den daglige tralten er veldig fri for tanker om samfunnsoppdraget (informant, gruppe 3).

Disse sitatene viser at oppdraget er ubevisst i hverdagen og at arbeidsoppgavene utføres med liten tanke på at det faktisk er oppdraget som utføres.

⁵ Kontaktbibliotekarordningen består i at en (eller flere) bibliotekarer er tilknyttet et enkelt institutt ved høyskolen, og er ansvarlig for å følge opp undervisning, innkjøp, forskning og generelt bistå dette instituttet, dets ansatte og dets studenter. Dette kan gjerne være en bibliotekar som selv har bakgrunn innenfor instituttets fag.

Flere av informantene gir uttrykk for at samfunnsoppdraget er noe det snakkes lite om: ”Det er kjempeviktig at vi snakker om det, det er utrolig fraværende. Vi har mistet det litt av syne” (informant, gruppe 3). Ved spørsmål om hvilken forståelse vedkommende tror det er for begrepet hos kollegaer, svarer en annen informant i gruppe 3 at det ikke snakkes om: ”Jeg snakket med en kollega rett før intervjuet, og da var det sånn ‘oi.. samfunnsoppdraget.. ja.. ja vel..’. Så når man begynner å snakke om det, så vet alle hva det er, men vi har ikke merkelappen samfunnsoppdrag på det” (informant, gruppe 3). En annen informant i samme gruppe beskriver det slik: ”Jeg tror det hele med samfunnsoppdraget generelt er mye mer skjult i fagbibliotekene [enn i folkebibliotekene]. Vi tenker mye sjeldnere på det” (informant, gruppe 3).

Informantene ble spurt om hvilken forståelse de trodde det var for oppdraget hos kolleger (i gruppe 1 og 2), og underordnede (i gruppe 2 og 3). En informant i gruppe 2 svarer: ”Det er ikke noe vi har diskutert. Det er nok en forståelse der, men om vi har samme forståelse er jeg ikke helt sikker på. Vi snakker ikke om hvorfor”. Ved spørsmål om dette gjelder generelt for ansatte i hele høgskolebiblioteket, svarer vedkommende: ”Nei, jeg tror det avhenger veldig av lederen og hvor mye man diskuterer. Hvor mye man trekker ting frem og prater i fellesskap” (informant, gruppe 2). En annen informant i samme gruppe sier:

Det har litt med arbeidsoppgaver å gjøre, og det har med tilgang til informasjon å gjøre. [Mine ansatte] er innforstått med at gamle måter å løse ting på er nettopp gamle ting. Der har vi også vært gjennom et systemskifte – Alma⁶ – og det bidra til å heve årvåkenheten i forhold til det at verden forandres og måten vi gjør ting på endres (informant, gruppe 2).

Ved spørsmål om hvilken forståelse informantene tror at det er for begrepet hos kollegaer, svarer en informant i gruppe 3:

Jeg tror forståelsen er der ... selv om jeg tviler på at noen ville ha formulert det på denne måten Jeg tenker at det er en del av selve bibliotekideen, det ideologiske grunnlaget bibliotekene er tuftet på, og som derfor er en helt selvfølgelig del av forståelsen for det vi driver med. Men, som sagt, jeg tror de færreste ville ha formulert det med et ord som samfunnsoppdrag (informant, gruppe 3).

Informantene ble bedt om å beskrive hva de mener legitimerer bibliotekenes samfunnsoppdrag. En informant i gruppe 2 trekker frem ”lover og regler”, fordi ”inne i dette ligger det hva bibliotekene skal gjøre og hva deres oppdrag er” (informant, gruppe 2). Det er

⁶ Nytt backofficesystem for fagbiblioteksektoren i Norge som ble implementert desember 2016.

interessant å kommentere at informanten innrømmer at vedkommende aldri har lest disse lovene og reglene, men kun fått innholdet gjenfortalt og fortolket.

Ved spørsmål om hva som legitimerer fagbibliotekenes samfunnsoppdrag, trekker en informant i gruppe 2 frem profesjonsverdier, som vedkommende beskriver som en ideologisk forståelse av arbeidet. Vedkommende mener at mange ansatte i bibliotekene henter sin identitet fra opplysningstidens tanke om det moderne bibliotek hvor tilgang til kunnskap og informasjon var et ideal, og mener fortsatt at denne tanken er dagsaktuell (informant, gruppe 2).

En informant i gruppe 3 er opptatt av profesjonsetikken og nøytralitet, og nevner:

Nei, det [nøytrale] tror jeg ingen er. Men jeg tror at vi forsøker. Der tenker jeg at vi kan bli litt for familiære da, og kanskje glemme sånne ting [taushetsplikt og etikk] litt, men jeg tenker nok at alle i utgangspunktet har et helt genuint ønske om å være det. Men at vi kanskje ikke alltid er det, fordi vi rett og slett ikke har veldig fokus på det. Jeg forstår det sånn at det handler mer om den etikkbiten av yrket, og den profesjonsetikken og det med å huske at du skal ikke stå og fortelle hvem som har lånt den boka og du skal ikke lee på øyebrynet uansett hva folk spør om (informant, gruppe 3).

Og videre:

Og da blir det fort litt sånn ”sånn gjør vi det”, så man glemmer denne nøytraliteten og møter alle med blanke ark og.. Det ser jeg for meg kan skje, vi hadde egentlig hatt veldig godt av å ha mer fokus på dette, bli litt mer minnet på de sidene ved yrket (informant, gruppe 3).

Informanten mener at bibliotekene strekker seg for lang i forhold til hva informanten selv mener er et behov i omgivelsene, i stedet for å konsentrere seg om kjerneaktiviteten til biblioteket. For denne informanten er bibliotekets fremste oppgave å skaffe brukeren rett informasjon, eller hjelpe brukeren til å bli selvhjulpen, slik at brukeren selv kan søke (informant, gruppe 3).

Jeg tenker at man bør stoppe opp og tenke på hva det er biblioteket gjør som ingen andre gjør, hva er det som er våre kjerneoppgaver, som faktisk ingen kommer til å gjøre det hvis vi slutter å gjøre dem, og kanskje konsentrere oss mer om det, og mindre om å gjøre de tingene vi har begynt å gjøre som mange andre også gjør, og kanskje til og med gjør bedre enn oss fordi de er utdannet til det. IT for eksempel. Jeg tenker at vi har blitt litt sånn der, ikke blekksprut kanskje, men veldig utarma, vi skal hele tiden passe på at vi skal være så veldig relevante, det slår litt tilbake mot oss. Vi blir så superrelevante at vi til slutt er helt utvannet. (informant, gruppe 3).

En annen informant i gruppe 3 trekker frem undervisning som eksempel på hvordan vedkommende mener at samfunnsoppdraget ivaretas i biblioteket, og en informant i gruppe 2

viser til en rekke ulike aktiviteter innenfor forskning og formidling. Dette viser også at informantene i hovedsak trekker frem sine arbeidsoppgaver og definerer disse som bibliotekets samfunnsoppdrag.

Informantene er klar over samfunnsoppdraget fordi det er en forventning i omgivelsene. Dette åpner for at informantene kan forstå samfunnsoppdraget som utydelig, at de ikke er opptatt av hva det består i eller hvordan det bør gjennomføres, eller at de mener at de svarer på et eventuelt behov oppstått i omgivelsene.

Som avdelingsbibliotek skal fagbibliotekene betjene den fysiske avdelingen. I dette ligger det også en forventning om en tilpasning til avdelingens kultur, og at biblioteket arbeider for å oppfylle de ønsker og behov ansatte og studenter ved avdelingen måtte ha.

En informant i gruppe 1 er kritisk til omgivelsenes (først og fremst departement og høyskoleledelse)s forståelse av biblioteket:

Det er et veldig utydelig samfunnsoppdrag til bibliotekene, det har vært "nice to have", og vi må jobbe for å gjøre det tydeligere, og det er en stor jobb. Det er interessant at da humaniorameldingen [stortingsmelding 25 (2016-2017)] kom, var det to kapitler om bibliotek. Og så sier de at arkiv, bibliotek og museum er samfunnets hukommelse. Det er hyggelig sagt, men det er litt sånn.. bibliotek er viktig for humaniora, men vi er ikke mindre viktige for andre fagområder. Det er ikke sånn at vi sitter og oppbevarer hukommelsen. Vi oppbevarer like mye det som skjedde i forrige uke, og får til resultater (informant, gruppe 1).

Og videre:

Det må gjøres en jobb med å synliggjøre fagbibliotek. Det er liten forståelse for hva vi faktisk gjør, og det er nærliggende å tenke at dette begynner å bli dyrt, fordi man ikke kan vise i kroner og øre hva som kommer ut på den andre siden (informant, gruppe 1).

Denne informanten er opptatt av at biblioteket må dokumentere sin betydning overfor høyskoleledelse og departement. En annen informant i samme gruppe kommenterer:

Ja, jeg mener at vi svarer på et behov, men det er veldig sjelden at noen kommer med en konkret bestilling, og det er svært sjelden at det kommer styringssignaler fra myndigheten som går direkte på bibliotekdrift eller -oppgaver. Ofte er utgangspunkt en stortingsmelding eller andre styringssignaler. Eller det kan være en strategisk prioritering som vi oversetter til bibliotekets prioritering, at vår rektor for eksempel løfter frem forskningsformidling som et viktig arbeidsfelt, sannsynligvis ut fra hvordan [rektor] kombinerer forskningsmelding med høyskolens strategier og sine egne vurderinger (informant, gruppe 1).

Ser man tilbake til Weicks (1976) teori om utdanningsinstitusjoner som løst koblet, vil informantene være klar over at det er et vekselspill mellom biblioteket og avdelingen rundt. ”Vi er mer og mer opptatt av omgivelsene våre, ikke bare av oss selv, men tanken på hva vi tjener til for omgivelsene våre” (informant, gruppe 2). Vekselspillet med omgivelsene er ofte basert på omgivelsenes feilaktige fortolkning av biblioteket, og dette får konsekvenser for ressurstilgangen (informant, gruppe 2). En informant i gruppe 1 viser til hvordan brukerundersøkelser i biblioteket er et vekselspill, som får betydning for ombygging og oppussing, mens en informant i gruppe 2 beskriver forventning i omgivelsene på følgende måte:

Vi har en del kurs, vi har meråpent. Det virker som om studentene synes det er veldig bra. Vi prøver å vise hva vi har, men samtidig har vi nok litt problemer med å få studenter til å skjønne at vi er litt mer enn APA-standarden og pensumlitteraturen. Det gjelder også noen av de ansatte (informant, gruppe 2).

og videre: ”... vi tilpasser oss tilfredshetsundersøkelsen⁷. Der får man tilbakemeldinger fra studenter om hva de synes er bra, hva som funker og ikke funker” (informant, gruppe 2). En annen informant i gruppe 2 trekker frem Studiebarometeret⁸ som en indikator på at biblioteket besvarer noen forventninger i omgivelsene, men vektlegger samtidig betydningen av størrelsen på biblioteket som en faktor for brukerorientering. Vedkommende sier at det er enklere å være nær studentene og ha en god studentkontakt på en mindre avdeling. For alle informantene finner man en kultur for brukerorientering i bibliotekene. Samfunnsoppdraget er tilpasset hvordan man best mener at man kan tilrettelegge for bibliotekets brukere.

... jeg har litt vanskeligheter med for eksempel måten vi snakker om studentene på som kunder. Altså kunder i dette tilfellet her skal gjennom en dannelsesprosess, så derfor så liker jeg ikke å snakke om dem som kunder. De heter studenter (informant, gruppe 2).

Dermed blir oppdraget tolket slik at det passer best overens med kulturen i biblioteket.

⁷ Årlig tilfredshetsundersøkelse ved høskolen. Denne hadde også spørsmål omkring bibliotekets lokaler, ressurser og undervisningstilbud. Denne ble erstattet av Studiebarometeret fra 2016. Studentene hadde mulighet til å skrive kommentarer i undersøkelsen, noe de ikke har mulighet til i Studiebarometeret.

⁸ Studiebarometeret er en årlig, nasjonal spørreundersøkelse som sendes ut til alle studenter i 3. semester. Denne måler studentenes oppfattelse av studiekvaliteten, med spørsmål vedrørende blant annet studentenes tilfredshet med studieprogrammet, studiestedet, administrasjon omkring studiet, herunder bibliotekets ressurser, tilbud og tjenester (Studiebarometeret, s.a.).

Eksternt press åpner også for at bibliotekene må ta i bruk nye plattformer og nye måter å nå brukerne på. Det er brukerne, samt relevansen og kvaliteten på tjenestene biblioteket leverer, som legitimerer bibliotekets eksistens, fremfor regelverk, ifølge en informant:

Jeg satser ikke på regelverk. Det har jeg ikke tillit til. Jeg tror vi legitimeres gjennom de tjenestene brukerne våre opplever at de får, og ikke minst kvaliteten og relevansen på dem, det er det som er ”the moment of truth”. Disse sannhetens øyeblikk oppstår flere ganger hver eneste dag, og det er kanskje det som også er ledelsesutfordringen – at vi klarer å holde interessen for brukernes utfordringer oppe til en hver tid og ikke glir tilbake til en posisjon med ”jamen vi er..”. Det er kanskje det som er utfordringen vår nå. Vi ser jo på hvordan vi kan bruke teknologi på å unngå repetitive oppgaver, for eksempel lager vi jo en del kurs, som vi legger ut i LMS⁹ og YouTube, vi har utlånsautomater, meråpent og alt dette, så vi ser jo på den siden også. Vi er jo litt opptatte av at brukerne våre skal oppleve bibliotek som et sosialt sted med tilgang til et kompetent og veiledningsvillig personale. Vi er fortsatt opptatte av den dimensjonen (informant, gruppe 2).

Vedkommende beskriver disse trendene i samfunnet som bølger. Teknologien åpner for stadig nye muligheter, men også nye problemstillinger. ”Vi må forstå omgivelsene våre til en hver tid” (informant, gruppe 2).

En informant i gruppe 3 ble spurt om hva vedkommende trodde hadde innvirkning på samfunnsoppdraget. Vedkommende svarte:

Jeg tenker at samarbeidet med avdelingen er viktig der. Da har du mer gjensidig forståelse av hva som er viktig, og hva som blir biblioteket sitt samfunnsoppdrag... Jeg tror også at studenter og brukere vil merke at det er en avdeling som prioriterer biblioteket sitt, for eksempel at vi får ressurser og blir ombygd og tilrettelagt, det er en signaleffekt til brukerne det også. Det henger sammen (informant, gruppe 3).

En annen informant i denne gruppen sier at:

...det hadde ikke fungert hvis vi skulle ha kjørt vårt helt eget løp. Det henger veldig sammen med den funksjonen vi har på institusjonen – at vi tilpasser oss den ... vi er i forkant og ser hva vi kan tilby institusjonen (informant, gruppe 3).

Vedkommende er opptatt av samarbeidet med avdelingen, og at man gjennom dette oppnår en gjensidig forståelse av hva som er viktig, og ”hva som blir biblioteket sitt samfunnsoppdrag” (informant, gruppe 3). Vedkommende er svært opptatt av et tett samarbeid med de faglige.

⁹ LMS= ”Learning Management System” som for eksempel Fronter eller Canvas.

4.4 Oppsummering

I dette kapitlet er det gitt en presentasjon av informantenes uttalelser omkring de forstår og definerer samfunnsoppdraget og hvordan dette uttrykkes i daglig praksis, hvordan hovedbibliotekarer forstår oppdraget som styringsgrunnlag, og om dette er parallelt med hva ansatte erfarer, og om informantene faktisk forholder seg til de formelle styringsdokumentene for samfunnsoppdraget. Dette vil ligge til grunn for analysen i neste kapittel.

5. Analyse

Dette kapitlet tar for seg informantenes beskrivelser omkring samfunnsoppdraget, og ser dette opp mot forventningene. Kapitlet skal belyse om det er samsvar mellom forventningene og empirien. De tre forskningsspørsmålene vil igjen danne grunnlaget, og informantenes svar vil bli diskutert opp mot forventningene.

- Hvilken forståelse er det for samfunnsoppdraget hos ansatte i fagbibliotek, og hvordan praktiseres dette i daglig drift?
- Er det noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis?
- Forholder ansatte i fagbibliotekene seg til samfunnsoppdraget slik det er uttrykt formelt fra departement og i lovverk, og i tilfelle hvordan?

5.1 Hvilken forståelse er det for samfunnsoppdraget hos ansatte i fagbibliotek, og hvordan praktiseres dette i daglig drift?

Informantene vektlegger offisielle beskrivelser av samfunnsoppdraget både teoretisk og i det daglige arbeidet, og dette kan gjøre forståelsen entydig.

I teorikapitlet ble dette løftet frem som en forventning fordi det kunne antas at formelle organisasjonsstrukturer la begrensninger på informantenes handlingsvalg og beslutningstaking, og at dette ville ha konsekvenser for forståelsen av samfunnsoppdraget. Det ble antatt at informantene ville forholde seg til de formelle styringssignalene, og at dette ville gjøre forståelsen entydig for informantene med samme arbeidsoppgaver. Den formelle beskrivelsen av oppdraget, slik den finnes blant annet i UH-loven, forutsattes kjent blant informantene.

Intervjuene med informantene viste at det var informantene i gruppe 1 som trakk frem det formelle i beskrivelsen av samfunnsoppdraget. De var opptatte av det strategiske i samfunnsoppdraget, og hvordan dette kunne implementeres i biblioteket. Som det ble nevnt i presentasjonskapitlet, er det en hypotese at informantene i gruppe 1, hovedbibliotekarene, vil ha en mer rasjonell og formell tilnærming til samfunnsoppdraget enn sine underordnede, i

overensstemmelse med sin rolle og stilling. Derfor ble disse informantenes svar også presentert under en egen forventning, slik det også vil bli i dette kapittelet.

Like interessant er det å se på hvordan gruppe 2 definerer samfunnsoppdraget. Som vist i presentasjonskapittelet, var en informant i denne gruppen tydelig på at fagbibliotekene ikke har et eget samfunnsoppdrag, men i stedet for trekker vedkommende frem institusjonens oppdrag, og vektlegger at biblioteket skal være med på å gjennomføre undervisning, forskning og formidling. Samfunnsoppdraget er på ingen måte løst fra det formelle i dette henseendet, men samtidig presiseres det at fagbiblioteket faktisk ikke har et eget oppdrag.

Som mellomledere utvikler gruppe 2 årsplaner for avdelingsbibliotekene. Disse planene blir konkrete uttrykk for hva hovedbibliotekar og avdelingsledere definerer som bibliotekets samfunnsoppdrag, og planene kan anses som formelle beskrivelser av oppdraget. En annen informant i gruppe 2 beskriver dette som en oversettelsesprosess. Det formelle skal altså omarbeides og formuleres til konkrete arbeidsoppgaver i biblioteket som de ansatte skal konsentrere seg om. Dette gjør det mulig å si at informantene i gruppe 2 forholder seg til offisielle styringssignaler, men sekundært, ved at UH-loven og offentlige dokumenter er tolket gjennom hovedbibliotekar. Samfunnsoppdraget uttrykkes praktisk gjennom disse planene. Dette illustrerer at avdelingslederne befinner seg i et spenn mellom de formelle planene og det uformelle samfunnsoppdraget som uttrykkes i daglig praksis. Det formelle fungerer antageligvis især som bærebjelke for overordnede handlinger og det man skal ha gjennomført, mens det uformelle danner grunnlag for hvordan man mener at samfunnsoppdraget utføres i det daglige.

For gruppe 3 finner man en langt mer løst holdning til de formelle beskrivelsene.

Årsaken til dette kan være at det formelle til en viss grad går tapt i denne oversettelsesprosessen som informanten i gruppe 2 beskriver, og de konkrete oppgavene ses opp mot uformell kultur i stedet for styringssignalene. Planene blir spesielle for det enkelte bibliotek ut fra avdelingens behov, og hva bibliotekets ansatte anser for å være viktige mål. En annen årsak kan være at informantene i gruppe 3 sjeldent har befattning med de offentlige dokumentene, og når de har, beskrives dette som rutiner og prosedyrer. En mulighet er også at informantene har liten interesse av det formelle, fordi det i praksis har liten betydning for deres hverdag, uten at dette nødvendigvis er så bevisst eller gjennomtenkt. Informantene i gruppe 3 tilpasser seg især brukerne av biblioteket gjennom daglig kontakt, enn de tilpasser seg departement og høgskoleledelse som sannsynligvis kan oppleves som fjern i

flercampus-høgskoler. Bibliotekets kultur spiller en langt større rolle på gruppe 3s forståelse, noe som også vil bli vist senere, enn hva det formelle gjør.

Intervjuene viser at informantene i gruppe 1, og til dels også i gruppe 2, er opptatt av de offentlige og formelle beskrivelsene av samfunnsoppdraget. Det er likevel markant at forståelsen på ingen måte er entydig for disse informantene, og det kommer spesielt til uttrykk i hvorvidt fagbibliotekene bør ha en egen lov. Her er det avvik i informantenes meninger, og tydeligst er forskjellene i gruppe 1, hvor meningene er diametralt motsatte. En av informantene mener at UH-loven er tilstrekkelig for fagbibliotekene, mens en annen vektlegger viktigheten av en felles biblioteklov for hele biblioteksektoren sett under ett. En egen fagbiblioteklov vil ha betydning for både autonomi, synliggjøring og formell aksept av fagbibliotekene, samtidig som den vil kunne åpne for interessekonflikter, noe informantene i gruppe 2 og 3 også trekker frem. Hypotetisk sett kan en egen fagbiblioteklov gjøre bibliotekene i UH-sektoren langt mer homogene. Fagbibliotekloven ville ha vært et klart styringssignal og dannet et fundament for et uttalt samfunnsoppdrag. Det er ikke gitt at en overføring av folkebibliotekloven til UH-sektoren verken hadde vært mulig eller hensiktsmessig, fordi bibliotekenes oppdrag er ulikt ved at fagbibliotekene har en annen målgruppe og er løst koblet en ”moderinstitusjon”, mens folkebibliotekene eksisterer som autonome og skal drive opplysningsarbeid til alle borgere.

Som oppsummering for denne forventningen kan man peke på at informantene spesielt i gruppe 1 vektlegger offisielle beskrivelser av samfunnsoppdraget både teoretisk og i daglig arbeid. Dette har en naturlig sammenheng med disse informantenes lederrolle og arbeidshverdag. Informantene i gruppe 2 er preget av spennet mellom det formelle og det kulturelle. Ingen av informantene i gruppe 3 trekker frem formelle beskrivelser i deres forståelse av oppdraget. Forståelsen for samfunnsoppdraget er ikke entydig hos informantene, selv om gruppe 1 skiller seg ut fra de andre ved å trekke frem styringssignalene. Innenfor gruppe 1 er det store ulikheter i forståelsen, men ensartethet i praksis. Som intervjuene viste, blir det formelle ”oversatt” til konkrete handlingsplaner for hvert enkelt avdelingsbibliotek, og som ansatte, spesielt gruppe 3, arbeider ut fra. Informantene i gruppe 3 tolker samfunnsoppdraget ut fra deres arbeidsoppgaver. Fordi denne tolkningen blir mer subjektiv, er det naturlig å anta at ansiennitet, utdanning og erfaring også spiller inn på forståelsen, og dermed vil gjøre en entydig fortolkning vanskelig.

Samfunnsoppdraget vil være preget av en enighet om at "slik gjør vi det hos oss", noe som kan avvike fra det som uttrykkes formelt.

Denne forventningen har grunnlag i en kulturell tilnærming til samfunnsoppdraget som styringssignal. I denne tilnærmingen ligger en forståelse for at det kulturelle med interne normer og verdier stiller sterkere enn det formelle, og at informantene vil ha en profesjonsrettet tilnærming til oppdraget. Dette åpner for en omfortolkning av styringssignalene. Det er mulig å anta at grunnet kulturen i bibliotekene vil det uformelle samfunnsoppdraget oppfattes ensartet.

Et vagt formulert samfunnsoppdrag i lovverk og offentlige dokumenter åpner for en kulturell fortolkning i det enkelte bibliotek av hva oppdraget betyr, og hvordan informantene selv mener at de skal arbeide for å oppnå dette. Spesielt informantene i gruppe 3 gjør seg gjeldende for denne forventningen, sannsynligvis fordi de er nærmest brukerne og lengst fra den strategiske og formelle hverdagen en lederrolle gir. Under intervjuene fremkommer det at informantene i gruppe 2 og 3 ikke nødvendigvis leser stortingsmeldinger, forskrifter eller eventuelt relevant lovverk selv, men får dem gjenfortalt. En slik sekundæroverføring betyr at innholdet har blitt selektert, og at det dermed åpnes for en kulturell fortolkning og lokale tilpasninger til bibliotekene.

Intervjuene etterlater inntrykk av at informantene i gruppe 3 ikke er opptatt av de formelle planene fra avdeling og høyskole. De forholder seg til avdelingsbibliotekenes planer, men kun som en rettesnor for det daglige arbeidet. En informant i gruppe 3 nevnte at de ikke setter "merkelappen samfunnsoppdrag" på daglige handlinger, selv om det i praksis er oppdraget de utfører. Denne kategoriseringen kan forstås instrumentelt, og ved at man nettopp ikke kategoriserer arbeidet, vil det kunne bety en kulturell tilnærming til oppdraget. Samme informant kommenterte også at samfunnsoppdraget ikke er like klart definert for fagbibliotek som det er for folkebibliotek, men at det handler om, for vedkommende, å være en støttefunksjon for institusjonen. Dette er en profesjonsrettet tilnærming til styringssignalene. Normene i biblioteket vil innebære det å være en støttefunksjon, for eksempel ved å bistå studentene i utdanningen med anskaffelse av litteratur og gjennom undervisning og veiledning. Dette fremkommer også av informanten, ved at vedkommende heller vil benevne oppdraget som et "indirekte samfunnsoppdrag", fordi biblioteket skal gjøre studentene i stand til å ta kvalifiserte avgjørelser.

Det tette samarbeidet med avdelingene som spesielt gruppe 2 og 3 gir uttrykk for, åpner for en fortolkning av samfunnsoppdraget basert på en kulturell forståelse. Samfunnsoppdraget oppfattes ut fra en gjensidig forståelse med resten av avdelingen om hva som er viktig, og vil gi en omfortolkning av samfunnsoppdraget som i praksis kan være løst fra formelle dokumenter, strategi- og årsplaner. Gruppe 3 nevner at det foregår en vekselvirkning, en tilpasning eller et samarbeid med institusjonen når de utøver det de definerer som samfunnsoppdraget. Denne vekselvirkningen oppstår gjerne ved at informantene og biblioteket er synlige. Dermed svarer biblioteket også på forventninger i omgivelsene, enten det er forventninger skapt av omgivelsene, eller forventninger informantene mener ligger der. Dette behovet danner grunnlaget for hvordan samfunnsoppdraget forstås, og skaper en holdning til at ”slik gjør vi det hos oss” fordi man besvarer et reelt behov eller et behov man mener eksisterer. I dette ligger det også en mytisk forventning – slik samfunnsoppdraget tolkes er det i realiteten et svar på omgivelsenes behov om en støttefunksjon til undervisning og forskning. Det er mulig å anta at forståelsen av samfunnsoppdraget er kulturelt, men samtidig eksisterer tolkningen også utenfor biblioteket i forlengelse av bibliotekets funksjon.

Et interessant poeng kommer frem i forskjellen på når informantene bes om å beskrive med egne ord hva de mener er samfunnsoppdraget, og når de bes beskrive hva de tenker legitimerer bibliotekenes oppdrag. De fleste av informantene beskriver samfunnsoppdraget med et kulturelt blikk (avvik kun hos gruppe 1), og trekker frem det de anser for å være essensen i bibliotekets arbeidsoppgaver (for eksempel kritisk tenkning, forskningsstøtte). Dette er en fortolkning av det formelle man finner i UH-loven, fordi undervisning og forskning er høgskolens primærfunksjon, men med informantenes egne ord. Derimot ser man at informantene, ved spørsmål om hva som legitimerer samfunnsoppdraget, forholder seg til det formelle, og trekker frem offentlige dokumenter, lover og høgskolens strategiplaner. Dette kan være fordi man ved begrepsbruken ”legitimerer” får assosiasjoner til noe formelt, fremfor å for eksempel trekke frem at bibliotekene legitimeres av sine brukere, profesjonsidentitet eller annet. Beskrivelsen av samfunnsoppdraget er dermed uformell, men legitimeringen av hva biblioteket gjør er formell. Kun en informant trekker frem at det er gjennom kvaliteten og relevansen av tjenestene samt brukerne biblioteket legitimeres, og dette fordi vedkommende ikke har tillit til regelverket. Brukernes legitimering av biblioteket er uavhengig av institusjonens forståelse av biblioteket. Legitimeringen gjennom det formelle kan handle om at man har tillit til at dette ikke vil endre seg, mens man ikke kan si det samme om en mer subjektiv legitimering gjennom

bibliotekets brukere. Dette kan være motepreget, slik man finner det i myteperspektivet. Det krever også en mer brukerorientert og fremoverlent holdning til samfunnsoppdraget, hvor det handler om at man hele tiden må ligge foran og ha et blikk på hva forventningene hos brukerne er, slik at man alltid er aktuell.

Informantene i gruppe 3 føler seg personlig og profesjonelt tilknyttet avdelingene som de betjener, fremfor høgskoleadministrasjonen som de formelt sorterer under. Dette betyr også en større kulturell tilknytning enn en formell. Nærhet til fagmiljøene gjør bibliotekene aktuelle, og betyr at avdelingens holdninger smitter over på bibliotekene. Som nevnt i presentasjonen har mange av avdelingene ved begge høgskoler lange tradisjoner og er preget av stivhengighet. En kulturell tilnærming til oppdraget vil også avhenge av informantene i gruppe 2, og om de ”tillater” at man avviker fra formelle dokumenter og planer, og heller tilpasser seg behov og ønsker i avdelingene og innad i avdelingsbibliotekene. Dette kan danne grunnlag for en profesjonsrettet tilnærming og en forståelse for ”slik gjør vi det hos oss”. Årsplanene for den enkelte avdeling fremstår dermed som et formelt dokument med islett av kulturelle verdier. Samtidig er disse avdelingsplanene utarbeidet med tanke på høgskolens og høgskolebibliotekets formelle strategiplaner. Det åpnes dermed ikke fullstendig opp for hel frikobling eller en egen tilnærming i avdelingsbibliotekene, hvert fall ikke slik det fremkommer av intervjuene.

Oppsummert for denne forventningen kan man da si at forståelsen for samfunnsoppdraget er hovedsakelig kulturelt bestemt, og dette gjør seg markant i særdeleshet innenfor gruppe 3. Den kulturelle tilnærmingen som beskrives er ikke ensartet hos informantene, som først antatt. Dette kan skyldes at hver informant legger en del av sine arbeidsoppgaver og sin bakgrunn inn i det de definerer som oppdraget.

Informantenes forståelse kan være unik, individuell og helt frikoblet fra den formelle og den kulturelle forståelsen. Dette åpner for at informantene vil være opptatt av oppdraget, men de vil ikke vektlegge innholdet eller forstå hva det innebærer.

Myteperspektivet åpner for at samfunnsoppdraget kan tolkes som et ”moteord”, som innebærer at informantene vil være opptatt av oppdraget fordi det forventes av dem, men at innholdet eller meningen i styringssignalene vil være underkommunisert. Som motebegrep åpnes det for at samfunnsoppdraget kun vil være et tomt begrep, og at forståelsen derfor vil være frikoblet og unik, uten sammenheng med styringssignalene.

Intervjuene viser at informantene har reflektert over begrepet, selv om det, spesielt for gruppe 3, er løsrevet fra styringssignaler. Som det er vist i presentasjonen, trekker en av informantene også frem betydningen av samfunnsverdi i høyere utdanning, og assosierer dette opp mot samfunnsoppdraget. Ikke uventet varierer forståelsen for samfunnsoppdraget hos informantene ut fra hvilke arbeidsoppgaver de sitter med. Samtlige informanter i gruppe 2 og 3 (og i 1, som naturlig følge av lederstilling), fremhever faglige interesser i deres egen beskrivelse av samfunnsoppdraget. En mulig årsak til de unike og frikoblede forståelsene som informantene i gruppe 3 har fremhevet, er at det snakkes lite om samfunnsoppdrag og bibliotekenes rolle i det daglige og i bibliotekene. Dette fører til at man tror at man sitter med en felles forståelse, men at dette aldri bekreftes eller avkreftes fordi man ikke snakker høyt om hva man legger i oppdraget. En annen mulighet er at man er usikker på hva som ligger i oppdraget, men ikke tør å uttrykke dette.

Det ble nevnt i teorikapittelet at effektivitet og fremskritt kan gjøre begrepet samfunnsoppdrag til et tomt begrep, et moteord, som man er opptatt av, men som man ikke forstår hva innebærer. Samtlige av informantene er opptatt av begrepet, men de har alle deres egen forståelse og definisjon av dette, mer eller mindre løsrevet fra de formelle styringssignalene. Det er derfor på sin plass å si at forståelsen er unik for den enkelte informant. Samtidig er det tydelig at informantene ikke ser på det som et ”motebegrep”, eller ikke forstår innholdet. Mye av det informantene beskriver som samfunnsoppdraget, er knyttet til verdier som er uavhengig av effektivitet, målstyring og digitale nyvinninger. Disse verdiene er både de offentlige styringssignalene, men også arbeidsoppgaver som undervisning, tilrettelegging av informasjon og kunnskapsforvaltning, som vil være relevante for studenter og faglig ansatte uavhengig av endringer i omgivelsene. Enkelte vil også hevde at disse oppgavene vil bli enda viktigere i et digitalt informasjonssamfunn.

Selv om informantenes tolkning av samfunnsoppdraget er individuell (spesielt for gruppe 2 og 3), kan man likevel peke på paralleller til UH-loven og formelle dokumenter. Dette gjelder hovedsakelig når informantene trekker frem dannelsesaspektet i høyere utdanning og hvordan bibliotekenes samfunnsoppdrag blant annet er knyttet til dette. Det viser seg også ved spørsmålet omkring hva informantene legger i studietilsynsforskriftens setninger. Denne vitner om en praktisk forståelse blant informantene, som enten en rettesnor, et strategisk verktøy (myte) for å tilegne seg ressurser, eller som et styringssignal som legitimerer biblioteket og dets oppdrag.

Enkelte av informantene i gruppe 2 kommenterer om deres ansatte at for disse er avdelingens ønsker og behov viktigere enn høgskoleadministrasjonens. Dette er fordi de ansatte føler seg kulturelt tettere bundet til avdelingene, selv om de er organisert under høgskoleadministrasjonen. Dette betyr også at samfunnsoppdraget kan bli fortolket ut fra hva som er en forventning i avdelingene, og eventuelle interessekonflikter mellom avdelingene og høgskoleadministrasjonen kan forårsake at oppdraget tolkes frikoblet styringssignalene, men i stedet etter hvor man opplever kulturell tilknytning. Dette åpner for at oppdraget blir en forventning og motebegrep som ansatte handler etter. Dette kan også være et eksempel på frikobling mellom intensjoner og handling, ved at intensjonen etterfølger handlingen (Kann-Christensen, 2008, s. 149), og at forståelsen av samfunnsoppdraget hviler på handlingene man utfører. Et eksempel på interessekonflikter kan være at man utfører arbeidsoppgaver for faglig ansatte (korrekturlesing, arbeid med litteraturlister til bøker og artikler), som umiddelbart ikke er hva høgskoleadministrasjonen og hovedbibliotekar måtte definere som bibliotekets oppgave, og som heller ikke inngår i bibliotekarenes arbeidsbeskrivelser, men som man likevel utfører fordi man har lojalitet mot avdelingen.

Oppsummert kan man da peke på tendenser til en unik fortolkning av samfunnsoppdraget, men at den likevel foregår innenfor visse rammer. Hvorvidt forståelsen er frikoblet fra de formelle styringssignalene, avhenger av informantenes organisatoriske innplassering. Informantene beskriver samfunnsoppdraget slik at det kan tolkes som grunnleggende verdier som vektlegges, og er uavhengig av politiske og teknologiske svingninger. Samtidig ser man at informantene, hovedsakelig i gruppe 2 og 3, også kan tolke eller arbeide mot det omgivelsene mener er bibliotekets oppdrag, og dette fører til at begrepet kan oppfattes som et motebegrep, fordi omgivelsenes forståelse kan være i endring.

5.2 Er det noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis?

Hovedbibliotekar kan forventes å ha en mer formell, rasjonell og strategisk tilnærming til samfunnsoppdraget enn underordnede.

Som nevnt tidligere er denne forventningen gjeldende for informanter i gruppe 1, fordi de kan antas å ha en mer rasjonell og formell tilnærming til samfunnsoppdraget.

Hovedbibliotekar har en formell tilnærming til samfunnsoppdraget hvis vedkommende er opptatt av de formelle styringssignalene og anser disse for å være sentrale for hvordan oppdraget skal forstås og implementeres. Dette vil ha et klart styringsperspektiv. En rasjonell tilnærming betyr at hovedbibliotekar er klar over at det finnes flere ulike måter å forstå og utføre samfunnsoppdraget på, som ikke nødvendigvis er knyttet til de offentlige styringssignalene eller bibliotekets planverk. Disse løsningene for samfunnsoppdraget kan være komplekse, og eksistere som en blanding mellom en kulturell og en formell tilnærming. En strategisk tilnærming til samfunnsoppdraget vil innebære at hovedbibliotekar bruker myter aktivt for å fremme biblioteket, og også koble oppdraget til andre og mer overordnede misjoner ved biblioteket.

I intervjuene, når informantene ble spurt om hvordan de forholder seg til samfunnsoppdraget i det daglige, trekker hovedbibliotekarene (gruppe 1) frem styringsdokumenter, og knytter disse opp til deres rolle som biblioteksjef. Dermed ser man også at gruppe 1s syn på samfunnsoppdraget hovedsakelig handler om styring, og ”justere bibliotekets prioriteringer” (informant, gruppe 1). Dette er en formell tilnærming til samfunnsoppdraget. En stor del av gruppe 1s hverdag er knyttet til styring. I dette ligger både synliggjøring av biblioteket og planleggingsarbeid, og dette er knyttet til de formelle planene. Samtidig skal gruppe 1 også ha tillit til at planene etterfølges av avdelingsledere og i de enkelte bibliotek. Hvordan dette skjer rent i praksis, har jeg kun informantenes forklaring på, da jeg ikke har observert dem i deres daglige virke, men det er klart at strategiske planer samt årsplanene danner rammene for kollektive mål for bibliotekene. Det foregår en viss grad av kontroll ved at avdelingslederne skal sørge for at de enkelte biblioteks årsplaner blir fulgt opp, og at det er disse planene bibliotekene skal vurdere resultater ut fra som skal rapporteres videre til hovedbibliotekar og siste ende Nasjonalbiblioteket. Den kulturelle tilnærmingen til samfunnsoppdraget er langt mindre synlig hos gruppe 1 enn hos de to andre gruppene, og derfor kan man si at hovedbibliotekarene har et mer instrumentelt blikk på biblioteket når de snakker om samfunnsoppdraget. Tanken om biblioteket som et verktøy som fører til at høgskolen når sine mål er nærliggende. Dette er en naturlig følge av deres rolle.

Christensen et al. (2015, s. 207-216) trekker frem hybrider av instrumentelle og institusjonelle tilnærminger. Disse kan det være verdt å dvele litt ved her, fordi det er spesielt

synlig for gruppe 1 at det formelle og det uformelle er gjensidig påvirkelig. Selv om de som hovedbibliotekarer presenterer det formelle, er de bevisste på det uformelles rolle i bibliotekene, og at driften kan avhenge av denne. Dette vil være en rasjonell tilnærming til samfunnsoppdraget, fordi hovedbibliotekarene er åpne for at det kan være flere alternative måter å utføre oppdraget på. En informant i gruppe 1 kommenterte at ”kultur spiser strategi til frokost”, og dette er også et eksempel på at hovedbibliotekarene har en rasjonell tilnærming. Et annet eksempel på dette i bibliotekene kan være daglige rutiner, som har oppstått som følge av hva som passer best kulturelt, men som med tiden har blitt til normer i biblioteket (for eksempel pensumlitteratur til utlån). Derfor er det også lettere for hovedbibliotekarene å tilpasse strategien til kulturen, og inngå kompromisser, enn omvendt. Det kulturelle vil dermed bli utarbeidet til prosedyrer for bibliotekene og få et instrumentelt islett. De kulturelle verdiene, som for eksempel kontaktbibliotekarordningen, kan bli så dominerende at de påvirker den formelle strukturen og leder til endringer i den (Christensen et al., 2015, s. 209), for eksempel ved at ordningen nå blir nedfelt i blant annet arbeidsbeskrivelser og stillingsannonser.

Christensen et al. (2015, s. 207) trekker frem muligheten for det motsatte, at kulturen bevisst påvirkes av instrumentell handling for å ”sikre at visse uformelle, institusjonelle normer er klart etablert og utviklet”, eller ”bygge bevisst opp under normativ støtte til hierarkisk styring”. Sistnevnte så jeg ikke tegn til under intervjuene med gruppe 1. Derimot kan man påpeke en strategisk tilnærming vil være å utnytte kulturen i bibliotekene og på avdelingene slik at det er tydelig hva biblioteket står for, og dermed synliggjøre biblioteket i institusjonen. Dette ser man for eksempel ved den ene informanten i gruppe 1, som beskriver at strategien utvikles fra tjenestene, og ikke motsatt. Altså definerer man tjenestene (kultur), og formaliserer disse i en strategiplan. Dette indikerer en ”bottom-up” tilgang til det strategiske arbeidet. Det fremkom ikke av intervjuet hvordan dette ble tatt imot av informantens ansatte, men man kan tenke seg at ved en slik tilnærming vil ansatte føle seg tydeligere involvert i prosessene enn hvis man hadde en ”top-down” tilnærming.

Et annet eksempel er at informantene i gruppe 1 trekker frem viktigheten av at avdelingsbibliotekene samarbeider med avdelingene, og med dette synliggjøres en kulturell tilnærming til at det enkelte bibliotek tilpasser seg sin avdeling. Dette vil også være en strategisk tilnærming, fordi hovedbibliotekarene knytter samfunnsoppdraget opp mot en overordnet helhet for avdelingene og høgskolen. Dette samarbeidet åpner for at avdelingene

vet hva biblioteket står for. Ved at bibliotekene har hver sin årsplan, åpnes det for en kulturell tilnærming til samfunnsoppdraget, samtidig som denne årsplanen diskuteres på ledermøter og forankres strategisk i ledergruppa.

Hovedbibliotekarenes tilnærming til samfunnsoppdraget kan dermed sies å både være formell, rasjonell og strategisk. Det formelle viser seg ved at informantene trekker frem styringsdokumenter når de skal beskrive hvordan de forstår samfunnsoppdraget, og hvordan de arbeider med det i det daglige. Det blir beskrevet at biblioteket skal være et verktøy for at høgskolen skal nå sine mål, og dette indikerer et mer instrumentelt syn på oppdraget enn det man finner hos de andre informantene. Den rasjonelle tilnærmingen viser seg gjennom informanternes forståelse av kulturens betydning innad i biblioteket, og at de er oppmerksomme på at det formelle skal tilpasses kulturen, eller i det minste forsøkes å styres i samme retning. Dette åpner for at det formelle og det uformelle påvirker hverandre gjensidig. Hovedbibliotekarene har en strategisk tilnærming til styringssignalene og oppdraget, ved at de knytter oppdraget opp mot en større helhet for institusjonen, blant annet gjennom samarbeidet med de enkelte avdelingene. Det ble også kommentert i metodekapittelet at det kunne være en eventuell bias ved undersøkelsen at informantene i gruppe 1 vil fremheve de formelle styringssignalene som følge av sin organisatoriske innplassering. Derfor er det relevant å kommentere at det først var ved oppfølgingsspørsmål både under intervjuet at informantene trakk frem organisasjonskultur som en viktig faktor for implementering av styringssignalene i biblioteket.

Hovedbibliotekar kan innta en passiv eller aktiv holdning til myter, og dette får konsekvenser for implementering og forståelse i bibliotekene.

Grunnet den digitale teknologiens utvikling er fagbibliotekene i stadig endring, og dette gjør det vanskelig å definere hva et fagbibliotek faktisk skal være (Lewis, 2007, s. 418). Selv om dette sitatet er 10 år gammelt, er det stadig gyldig. Fordi det er vanskelig å definere hva et fagbibliotek faktisk skal være, stiller det store krav til hvordan hovedbibliotekar skal styre bibliotekene, og forutsetter en aktiv holdning til myter. Myter brukes aktivt som et strategisk verktøy og danner grunnlaget for hvordan samfunnsoppdraget oppfattes.

Hovedbibliotekarene skaper, sprer og implementerer myter i organisasjonen.

Om styringsdokumentene sier en av informantene i gruppe 1 at disse er førende for prioriteringer, og at eventuelle avvik kun vil handle om justering av kurs. Dette kan illustrere en aktiv holdning hvor man justerer seg etter politiske endringer i sektoren, som har

betydning for biblioteket og hvordan det skal arbeide, og ”kan inspirere innad og gi en retning og profil utad” (Christensen et al., 2015, s. 128). Det er naturlig å anta at fordi bibliotekets samfunnsoppdrag er generelt uttrykt og er avhengig av høgskolens, krever det en hovedbibliotekar som bruker mytene strategisk for å fremme biblioteket. Synliggjøring av biblioteket i organisasjonen handler om å fremheve hvordan biblioteket bistår til høgskolens måloppnåelse, både i forhold til forskning, formidling og undervisning.

Det å være aktiv til myter kan for bibliotekledere også handle om hvorvidt man tar strategiske valg ut fra trender, tendenser og teknologiske nyvinninger i samfunnet, for eksempel digitaliseringen og ”papirbokens død”. Informantene i gruppe 1 bruker begreper som ”smi mens jernet er varmt” og ”ta de ballene man får” når de beskriver hvordan de vil arbeide for å gjøre biblioteket synlig. Dette vitner om en aktiv holdning for å fremme biblioteket og synliggjøre dette hos ledelse. Det kommer frem i intervjuene at hovedbibliotekarene er bevisste på å synliggjøre og fremme biblioteket i omgivelsene, men at det kan være svært personavhengig hvor godt dette mottas av ledelse. En av informantene har et positivt forhold til sin ledelse, en annen et mindre positivt forhold, og man kan anta at det er en sammenheng mellom hvor aktiv man er i bruken av myter, og om man synes at det er et behov for å fremme biblioteket, samtidig som det blir en selvforsterkende sirkel. Kunnskap om biblioteket er, dersom man skal se på informantenes utsagn, nødvendigvis ikke særlig utbredt blant høgskolens ledelse, og det er derfor ofte bibliotekene selv som må være presise på hvor og hvordan de kan brukes. Det er sannsynlig at man kan si at dette er en tendens for alle fagbibliotek i sektoren, og ikke kun for de to høgskolene i denne undersøkelsen. Hvorvidt disse mytene faktisk blir til handlinger, eller om de bare eksisterer i teorien, kan vurderes ut fra hvilke trender og forslag man velger å arbeide videre med. Som eksempel trekker informantene frem skriveverksteder og skrivehjelp til studentene, som tilbud som begge har blitt lagt til bibliotekene, og for eksempel ikke til studentsamskipnaden eller andre aktører innenfor høgskolen.

Egenskaper ved institusjonene, som for eksempel organisatorisk innplassering av bibliotekene, har betydning for hvor stort handlingsrom den individuelle hovedbibliotekar har. Det er viktig å merke seg at individuelle trekk hos hovedbibliotekar vil være tilstedeværende til tross for føringer som legges til grunn for drift. Hovedbibliotekarene vil overføre kunnskap, erfaringer og verdier til egne bibliotek, noe som også vil ha betydning for daglig praksis, og for hvordan bibliotekansatte vil utføre oppgaver som bygger opp under

institusjonenes primærfunksjoner. Hvordan daglig drift av fagbibliotek vil utvikle seg med de strukturelle endringene som følge av reform, og et økt press på effektivisering gjennom kvalitetskrav er aktuelle problemstillinger, men vil ikke bli analysert og drøftet her.

Det kan dermed sies at informantene i gruppe 1 inntar en aktiv holdning til myter, og bruker disse strategisk til å synliggjøre og definere bibliotekene innad i institusjonene, samtidig som de brukes til å peke ut en kurs for ansatte i bibliotekene.

5.3 Forholder ansatte i fagbibliotekene seg til samfunnsoppdraget slik det er uttrykt formelt fra departement og i lovverk, og i tilfelle hvordan?

Den formelle beskrivelsen av samfunnsoppdraget har betydning for informantenes daglige praksis, og de mener at samfunnsoppdraget blir gjennomført i overensstemmelse med bibliotekets prosedyrer.

Styringssignalene danner grunnlaget for bibliotekets prosedyrer ved at de fortolkes og ”oversettes” til konkrete handlingsplaner av hovedbibliotekar og avdelingsledere. Det er en hypotese at organisasjonsstrukturen har betydning for informantenes handlingsrom, og dermed vil de handle i overensstemmelse med de formelle dokumentene. Dette danner igjen grunnlaget for daglig virke, og dermed er det antatt av informantene mener at de oppfyller samfunnsoppdraget slik det fremkommer i bibliotekets prosedyrer.

Informantene i gruppe 1 forholder seg til høgskolens formelle planer og de styringssignaler som kommer fra departement. Sammen med avdelingsleder, oversettes de og implementeres i bibliotekets strategiske planer. Informantene i gruppe 1 forteller mye om det formelle planarbeidet når de spørres om hvordan det formelle ivaretas i praksis. Den formelle beskrivelsen av oppdraget har betydning for hvordan hovedbibliotekarene styrer biblioteket. For gruppe 2 vil styringssignalene fra hovedbibliotekar ha betydning for planverk og administrasjon av bibliotekene. Informantene i gruppe 2 bekrefter at formelt planverk fungerer som en støtte til det uformelle daglige arbeidet som foregår i biblioteket. Det er dette uformelle som trekkes frem som samfunnsoppdraget, foran årsplaner og strategiske dokumenter. Som retningslinjer for selve arbeidet, er de med på å legitimere dette og biblioteket. Det fremkommer at informantene i gruppe 2 vektlegger de formelle skrivene fra

høgskole og bibliotek fremfor dokumenter fra departement, men samtidig innrømmer flere av dem at bibliotekets årsplaner ikke blir fulgt opp jevnlig fra deres side. Dette bekreftes også av informantene i gruppe 3. Gruppe 2 har en mer operasjonell holdning til strategidokumentene enn hva gruppe 1 har, noe som også er en selvfølgelighet. Gruppe 1 vil jo ha en langt mer administrativ tilgang til bibliotekenes samfunnsoppdrag, og dermed er de også nødt til å forholde seg til formalia.

For gruppe 3 har oppdraget betydning for operasjonell praksis. Ut fra det informantene i gruppe 3 forteller, kan man forstå det slik at de eksterne styringssignalene ikke har en direkte innvirkning på deres hverdag og hvordan informantene mener at samfunnsoppdraget gjennomføres. Samtidig, fordi årsplanene for hvert enkelt bibliotek danner grunnlaget for hva de ansatte skal prioritere, blir samfunnsoppdraget gjennomført i overensstemmelse med bibliotekets prosedyrer, sett ut fra interne rutiner, selv om det foregår ubevisst. Informantene i gruppe 3 beskriver oppdraget ut fra deres arbeidsoppgaver, og følgelig blir oppdraget gjennomført i overensstemmelse med prosedyrene. Dermed kan man også anta at det er en kultur for at ”slik gjør vi det hos oss” (jamfør den andre forventningen) i biblioteket, men at denne kulturen kan være basert på de formelle prosedyrene som årsplaner og strategiplaner.

Oppsummert er det dermed avhengig av informantenes organisatoriske plassering hvorvidt de formelle styringssignalene har betydning for informantenes daglige praksis, og om de mener at arbeidsoppgaver gjennomføres i overensstemmelse med prosedyrene. Dette har blitt sett gjennom hvordan samfunnsoppdraget implementeres i årsplaner, og ved at informantene skal beskrive hvilke prosedyrer, rutiner og planer de skal forholde seg til i det daglige. Hvorvidt informantene forholder seg til den formelle beskrivelsen, handler både om forventninger til rollen og daglig arbeid. Størst er spennet mellom informantene i gruppe 1 og i gruppe 3.

Det kan forventes at informantene vil tolke samfunnsoppdraget slik at det passer overens med kulturen i bibliotekene og hvordan de selv mener at de skal arbeide for å nå dette. Dette åpner for at informantene kan være ubevisste om at det er samfunnsoppdraget de faktisk utfører.

Generelle styringssignaler om hva fagbibliotekenes samfunnsoppdrag skal være, åpner for at informantene kan være usikre om hva de skal legge i oppdraget. Dette leder til at informantene direkte og indirekte velger å tolke det dit de selv mener at det best lar seg gjennomføre, og dette kan de også være seg ubevisst. Selv om bibliotekenes

samfunnsoppdrag hjemles som støttefunksjon i UH-loven, tolker mange av informantene oppdraget opp mot kulturen som eksisterer i biblioteket. Arbeidsoppgavene er knyttet til den enkelte medarbeider, for eksempel er det spesialistoppgaver innenfor undervisning og forskningsstøtte for gruppe 2 og gruppe 3. Daglig praksis spesielt hos gruppe 3 er oppgaver knyttet til stillingsbeskrivelser, rutinearbeid og etterspørsel i omgivelsene. Det å tilpasse samfunnsoppdraget til kulturen i biblioteket, vil være å se på hvilke arbeidsoppgaver som utføres, og hvordan informantene eventuelt knytter dette opp til samfunnsoppdraget.

For underordnede er de daglige arbeidsoppgavene i biblioteket direkte uttrykk for oppdraget, og gjennom intervjuene ser man at dette tolkes i overensstemmelse med bibliotekskulturen. Det er av min oppfatning etter intervjuene at informantene i gruppe 3 (hovedsakelig) tolker oppdraget ut fra personlige forutsetninger og arbeidsoppgaver. Dette bekreftes også av informantene i gruppe 1, og betyr at informantene i gruppe 1 er klar over at ansatte kan tolke samfunnsoppdraget slik at det passer overens med kulturen i bibliotekene og hvordan underordnede selv mener de skal arbeide for å nå oppdraget, fremfor en felles eller formell forståelse. Samtidig er det også mitt inntrykk at informantene i gruppe 3 følger bibliotekets årsplaner, selv om disse ikke konsulteres jevnlig.

Kontaktbibliotekarordningen slik den er beskrevet i forrige kapittel kan føre til at forståelsen av samfunnsoppdraget for den enkelte bibliotekar vil være knyttet til hvilken rolle og spesialisering vedkommende har. Organiseringen av bibliotekets tjenestetilbud får dermed betydning for forståelsen. Rollene og spesialiseringen er knyttet til både utdanning, interesser og overordnede beslutninger om arbeidsoppgaver. Ved at man prioriterer en slik ordning, vil man kunne oppnå et tettere samarbeid med fagansatte, og dermed også se samfunnsoppdraget ut fra avdelingens kultur. Som kontaktbibliotekar vil man også ha en større frihet til å selv arbeide ut fra hvordan man mener man skal gjennomføre samfunnsoppdraget.

Lite føringer for hvordan oppdraget skal gjennomføres, ut over det som bestemmes av hovedbibliotekar, åpner for at informantene kan være ubevisste om at det er oppdraget de utfører. Enkelte av informantene kommenterer at de ikke leser de formelle føringene, men får dem gjenfortalt. Oppdraget er ikke noe det snakkes mye i bibliotekene. Denne sekundære forståelsen åpner for at informantene vil tilpasse innholdet og den formelle forståelsen til kulturen i biblioteket, fordi man hovedsakelig vil se det opp mot det man gjør, fremfor å tilpasse biblioteket til reglene.

Det er gruppe 2s erfaring at gruppe 3 kan tolke samfunnsoppdraget slik de selv mener de skal arbeide for å nå dette. Det ubevisste kommer også til uttrykk av intervjuene med informantene i gruppe 3. Oppdraget tolkes ut fra den enkeltes arbeidsoppgaver og kulturen i biblioteket. Man kan jo anta at et økt fokus på samfunnsoppdraget i avdelingsbibliotekene vil sette arbeidsoppgaver som kan fremstå som rutinepregede inn i en større sammenheng, og samtidig anlegge en felles forståelse for hvor man vil. Forståelsen av samfunnsoppdraget er ikke entydig, noe som også har kommet eksplisitt frem i undersøkelsen, og dette har blant annet sammenheng med informantenes erfaringshorisont. Samfunnsoppdraget er ikke noe som informantene i gruppe 3 tenker på i det daglige. Det tolkes av informantene i intervjusituasjonen når de bes om å reflektere over det. Dermed er det også naturlig at oppdraget ses i overensstemmelse med deres kultur og arbeidsoppgaver.

Informantene er klar over samfunnsoppdraget fordi det er en forventning i omgivelsene. Dette åpner for at informantene kan forstå samfunnsoppdraget som utydelig, at de ikke er opptatt av hva det består i eller hvordan det bør gjennomføres, eller at de mener at de svarer på et eventuelt behov oppstått i omgivelsene.

Denne forventningen er basert på myteperspektivet. Informantene kan antas å forholde seg til de formelle styringssignalene fordi det er en forventning til dette i omgivelsene. Parallelt åpnes det for en frikobling mellom forståelsen av samfunnsoppdraget og det som faktisk gjøres. Informantene kan være klar over forventninger, men velge å ikke etterkomme disse. Det åpnes også for at informantene ikke vil ha noen forståelse for oppdraget. Saunders (2015, s. 285) kommenterer at bibliotekene er utsatt for et konstant ytre press, som krever at de tilpasser seg for at de fortsatt skal være relevante. Den raske utviklingen både innenfor teknologi, men også innenfor undervisning (for eksempel fjernundervisning, MOOCs), endrer brukernes forventninger til biblioteket, og fremmer at bibliotekene må forny og endre deres ressurser og serviceområder. Dette muliggjør også at informantene mener de svarer på en forventning i omgivelsene.

Det var tydelig i intervjuene at informantene var opptatte av hva samfunnsoppdraget besto i, men samtidig var det flere som kommenterte at det ikke var noe man snakket om i det daglige. Dette fører til at forståelsen kan bli utydelig, og unik for den enkelte. Mange av informantene i gruppe 3 hadde individuelle beskrivelser av oppdraget, og som nevnt tidligere i dette kapitlet, var det de færreste i denne gruppen som trakk frem formelle beskrivelser. Dette kan åpne for at ansatte i førstelinje ikke nødvendigvis er opptatte av begrepet i seg

selv, og at de indirekte dermed er ubevisste på at det faktisk er det formelle samfunnsoppdraget de utfører, også gjennom prosedyrer og rutinearbeid.

Flere av informantene trekker frem tilfredshetsundersøkelser og Studiebarometeret, og bruker dette som kritiske målestokker for hvordan biblioteket oppfattes og hva som forventes av dem. Tilfredshetsundersøkelsen og Studiebarometeret uttrykker ikke samfunnsoppdraget, men idet informantene velger å arbeide opp mot forslagene som fremmes her, blir det et brukerorientert oppdrag, og samfunnsoppdraget kan ses gjennom et moteperspektiv. Samfunnsoppdraget uttrykkes dermed ikke bare gjennom planverk, men også gjennom et forhold til omgivelsene. Samtidig trekkes det også frem at størrelsen på biblioteket har betydning for om det er mulig å følge opp disse forventningene. Det er naturlig at dette handler både om økonomiske ressurser og personaltilgang. En informant i gruppe 2 viser til hvordan teknologi løser mange rutineoppgaver, for eksempel ved at kurs og annet opplæringsmaterieill er filmet og lagt ut til studentene. Dette er også å etterkomme studentenes ønsker og behov gjennom pedagogisk og teknologisk utvikling.

Tilfredshetsundersøkelser og Studiebarometeret sier kun noe om studentenes forventninger, men ansatte ved avdelingene har også forventninger til hva biblioteket skal bidra med. Faglig ansatte er ikke intervjuet, så jeg kan ikke beskrive hva disse forventningene måtte være ut fra dette, men av erfaring vet jeg at det blant annet handler om å tilrettelegge for forskning ved for eksempel å søke opp litteratur, bidra til publisering ved å undersøke aktuelle tidsskrifter, og referansearbeid. En informant i gruppe 1 trekker frem at bibliotekene svarer på et behov i omgivelsene, og at det foregår et vekselspill mellom biblioteket og institusjonen omkring, men at det ofte, slik en annen informant i samme gruppe kommenterer, foreligger misforståelser eller misoppfatninger av hva biblioteket faktisk gjør og er. Som støttefunksjon til høgskolene fremkommer det at hovedbibliotekarene er klar over de forventningene som kan stilles til biblioteket, men det mangler en synliggjøring eller konkretisering fra høgskoleledelsens side. Etter den ene informantens mening, handler dette om at ledelsen ikke er klar over hva bibliotekene faktisk kan bistå med. Dette kan også føre til at informantene, kanskje spesielt i gruppe 3 som er nærmest avdelingene og de faglig ansatte, vil ha en utydelig forståelse av hva som er oppdraget, fordi omgivelsene heller ikke vet hva det egentlig forventes at bibliotekene skal gjøre. Forståelsen vil derfor være preget av omgivelsenes behov.

Oppsummert kan man dermed si at informantene er klar over forventningene til biblioteket, skapt av omgivelsene. Denne forventningen uttrykkes av studenter gjennom undersøkelser, og bibliotekene handler ut fra disse. Dette danner grunnlag for en vekselvirkning mellom biblioteket og omgivelsene. Samtidig kan slike forventninger lede til at samfunnsoppdraget oppleves som utydelig, fordi det ikke er klart fra høgskolens side hva bibliotekene kan og skal bidra med. En annen årsak til at oppdraget oppfattes som uklart er naturligvis fordi det er generelt formulert i styringsdokumentene, men også fordi det er noe det snakkes lite om i bibliotekene.

6. Oppsummering

Dette siste kapitlet vil gi en oppsummering av undersøkelsens resultater, basert på funn og diskusjoner.

Undersøkelsens problemstilling var som følger:

Hvordan forstår fagbibliotekene i UH-sektoren sitt samfunnsoppdrag som forvaltere og formidlere av kunnskap?

Forskningsspørsmålene skulle bidra til å gi et svar på dette:

- Hvilken forståelse er det for samfunnsoppdraget hos ansatte i fagbibliotek, og hvordan praktiseres dette i daglig drift?
- Er det noen forskjell på hvordan ledere forstår og implementerer samfunnsoppdraget, og hva ansatte opplever i praksis?
- Forholder ansatte i fagbibliotekene seg til samfunnsoppdraget slik det er uttrykt formelt fra departement og i lovverk, og i tilfelle hvordan?

Hvordan mottas disse styringssignalene så i fagbibliotekene? Intervjuene viste at samtlige av informantene er opptatt av samfunnsoppdraget, og har refleksjoner omkring hva dette innbefatter. En forventning var at forståelsen for oppdraget skulle være ensartet for informantene på de ulike nivåene og innad i de enkelte bibliotekene, men undersøkelsen viser at fortolkningen for det meste er unik. Gruppe 1 trekker frem offentlige dokumenter i betydelig oftere enn informantene i gruppe 2 og 3. Samtidig ser man ulikheter i gruppe 1 for hvordan styringssignalene tolkes og legges til grunn for driften av biblioteket. Dermed skjer det en individuell fortolkning av disse styringssignalene, selv om det selvfølgelig foregår innenfor visse formelle rammer. Styringssignalene gjennomgår en oversettelsesprosess eller tilpasningsprosess fra en formell forståelse til en kulturell fortolkning gjennom gruppe 2. Dette gjør at styringssignalene blir tilpasset det enkelte avdelingsbiblioteks kultur, og nedfelles i årsplaner. Disse årsplanene danner grunnlaget for bibliotekets prosedyrer og ansattes arbeidsoppgaver. Gruppe 3 har ingen entydig forståelse av samfunnsoppdraget. For disse informantene er tolkningen knyttet til bibliotekets kultur, men også til egne spesialiserte arbeidsoppgaver, profesjonsetikk og erfaringer. Dette gjør at forståelsen indirekte frikobles indirekte de formelle styringssignalene, og at informantene ikke alltid er klar over at det er oppdraget de utfører. Informantene i gruppe 3 ser i hovedsak

styringssignalene fra et kulturelt og praktisk perspektiv. Oppdraget kan oppfattes som utydelig hos den enkelte informant, fordi det både er avhengig av omgivelsenes press på hva biblioteket skal bistå med, men også fordi det er noe man snakker lite om i bibliotekene. Under analysen ble det merkbart at informantene hadde mange meninger omkring samfunnsoppdraget, og at disse til tider var motstridende, også innenfor samme gruppe. Meningsforskjellene er både interessante og relevante, fordi de på mange måter understreker undersøkelsens problemstilling og nettopp viser til at det ikke er et tydelig definert samfunnsoppdrag for fagbibliotekene.

Analysen har vist at en del av forventningene er gjensidig utelukkende. Samtidig har analysen fått frem kompleksiteten i bibliotekene og hos informantenes forståelse. Dette har blitt vist ved at flere av forventningene kan flettes sammen, eller er konsekvenser av hverandre. Det tydeligste eksempelet på dette er en instrumentell forventning om at informantenes forståelse av oppdraget er knyttet til deres arbeidsoppgaver. Dette bekreftes, men gjennom en institusjonell tilnærming, ved at profesjonsidentitet, erfaringer og verdier likevel gjør forståelsen unik og frikoblet styringssignalene.

Mer overordnet innebærer funnene at for en type institusjon som fagbibliotek, som både er lagt under en annen institusjon, og som har et generelt uttrykt oppdrag, vil det institusjonelle ha betydning for hvordan ansatte utfører det de definerer som oppdraget. Det kan være problematisk å implementere styringssignalene, som kan ses på som instrumentelle, inn i institusjoner hvor organisasjonskulturen er sterk, noe som også bekreftes av Christensen et al. (2015, s. 207). Spennet mellom de formelle styringssignalene og den uformelle kulturen, åpner for en styring som også ligger i dette spennet. Det uformelle vil utøves innenfor formelle rammer, som settes av styringssignalet og institusjonen.

Overordnet har denne undersøkelsen handlet om hvordan generelle styringssignaler som samfunnsoppdrag mottas og forstås i organisasjoner med sterk kultur og sterk profesjonsidentitet. Samfunnsoppdraget som styringssignal er avhengig av uformelle kulturer samt en kobling mellom ansattes erfaringer og arbeidssituasjonen for å bli implementert og forstått. Løse koblinger og sterk organisasjonskultur bidrar til en unik og individuell forståelse av styringssignalene. Som nevnt i oppgaven, betyr kulturen at styringssignalene tolkes ut fra det som er underforstått og tilfeldig av ansatte som er satt til å utføre samfunnsoppdraget. Styringssignaler utenfra, som forskrifter og lovverk, vil kun endre den formelle rammen eller strukturen omkring institusjonene, men hva som faktisk

utføres innad, vil være uendret. Derfor gjennomgår styringssignalene en oversettelsesprosess gjennom de organisatoriske nivåene, og ender med å bli tilpasset den lokale kulturen. Det betyr at styringssignalene er kulturelle og at stivhengighet også vil påvirke styringssignalene og tolkningen av dem. Å styre et fagmiljø som befinner seg langt fra både styringssignaler og de styrende, vil da være å ta høyde for en rekke forventninger til hva utfallet kan bli. Styringen ligger dermed i den uformelle organisasjonskulturen, og kultur og formalia inngår i et vekselspill. Styringspotensialet vil avhenge av kultur og individets forståelse av styringssignalene.

En annen mulig vinkling til denne oppgaven hadde vært å intervju hovedbibliotekarene ved de 8 offentlige høgskolene i Norge. Dette ville ha gitt et mer sammensatt inntrykk av deres holdninger til fagbibliotekenes samfunnsoppdrag, hvordan de forholder seg til og tolker styringssignaler, hvordan dette implementeres, og hvordan man på best mulig kan arbeide med å synliggjøre bibliotekene både i organisasjonen og i samfunnet. Like interessant hadde det vært å ta for seg bibliotekarutdanningen, for å se på hvordan dette fagmiljøet definerer fagbibliotekenes samfunnsoppdrag. Dette med henblikk på at det eksisterer få undersøkelser på fagbibliotekets oppdrag, og hvilken betydning profesjonsutdanningen vil ha for styringssignaler som kommer fra departement.

Litteraturliste

- Awan, M. R. & Mahmood, K. (2010). Relationship among Leadership Style, Organizational Culture and Employee Commitment in University Libraries. *Library Management* 31(4/5), 253-266
- Aasbrenn, K. (2010). *Tjenester som treffer : betyr brukerorientering og kvalitet noe annet i offentlig sektor?* Oslo: Universitetsforl.
- Bunes, A. & Skybakmoen, M. (2015). *Posisjonering eller passivitet? Om makt og innflytelse i lederrollen i norske folkebibliotek.* (Mastergradsavhandling, Høgskolen i Oslo og Akershus). Hentet fra https://oda.hioa.no/nb/posisjonering-eller-passivitet-om-makt-og-innflytelse-i-lederrollen-i-norske-folkebibliotek/asset/dspace:8553/Bunes_Skybakmoen.pdf
- Christensen, T., Læg Reid, P., Roness, P. G. & Røvik, K. A. (2009). *Organisasjonsteori for offentlig sektor : instrument, kultur, myte* (2. utg.). Oslo: Universitetsforl.
- Christensen, T., Egeberg, M., Læg Reid, P., Roness, P. G. & Røvik, K. A. (2015). *Organisasjonsteori for offentlig sektor* (3. utg.). Oslo: Universitetsforl.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research : Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory* (3rd ed.). California: Sage
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode* (2. utg.). Oslo: Universitetsforl.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collecitve Rationality in Organizatorial Fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147-160.
- Eriksson-Zetterquist, U., Kalling, T., Styhre, A. & Woll, K. (2014). *Organisasjonsteori.* Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Farrell, M. (2014). Leading from the Middle. *Journal of Library Administration*, 54(8), 691-699. doi: 10.1080/01930826.2014.965099
- Folkebibliotekloven, LOV-1985-12-20-108. (2013). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>.
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Jantz, R. C. (2012). Innovation in Academic Libraries: An Analysis of University Librarians' Perspectives. *Library & Information Science Research*, 34(1), 3-12.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Oslo: Abstrakt.

- Kann-Christensen, N. (2008). Institutionel teori. Rationalitet, isomorfi og løse koblinger i biblioteksvæsnen. I J. Andersen, H. Jochumsen & C. Hvenegaard Rasmussen (Red.), *At forstå biblioteket : en introduktion til teoretiske perspektiver* (s. 139-158). København: Danmarks Biblioteksforening.
- Kannelønning, M. S. (2016). *Fagbibliotekene i 2025 - relevans, legitimitet og oppdrag*. Hentet fra <http://bibforb.no/fagbibliotekene-2025-relevans-legitimitet-og-oppdrag/>
- Kultur- og kirke departementet. (2009). *Bibliotek: Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid*. (St.meld. nr. 23, 2008-2009). Oslo: Departementet. Hentet på: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-23-2008-2009-/id555516/>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Humaniora i Norge [humaniorameldingen]* (Meld. St. 25, 2016-2017). Oslo: Departementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/e51d8864c32248598e381e84db1032a3/no/pdfs/stm201620170025000dddpdfs.pdf>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Kultur for kvalitet i høyere utdanning [kvalitetsmeldingen]* (Meld. St. 16, 2016-2017). Oslo: Departementet. Hentet på <https://www.regjeringen.no/contentassets/aee30e4b7d3241d5bd89db69fe38f7ba/no/pdfs/stm201620170016000dddpdfs.pdf>
- Lewis, D. W. (2007). A Strategy for Academic Libraries in the First Quarter of the 21st Century. *College & Research Libraries* 68(5), 418-434. Hentet fra https://scholarworks.iupui.edu/bitstream/handle/1805/953/DWLewis_Strategy.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Nadim, M. (2015). Generalisering og bruken av analytiske kategorier i kvalitativ forskning. *Sosiologisk tidsskrift* 23(3), 129-148. Hentet fra https://www.idunn.no/st/2015/03/generalisering_og_bruken_av_analytiske_kategorier_i_kvalita
- Olsen, K. A. (2012, 12. august). Trenger vi Universitetsbiblioteket? *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/i/oEp6V/Trenger-vi-Universitetsbiblioteket>
- Saunders, L. (2015). Academic Libraries' Strategic Plans: Top Trends and Under-Recognized Areas. *The Journal of Academic Librarianship* 41(3), 285-291. Hentet fra <http://www.sciencedirect.com.ezproxy2.inn.no/science/article/pii/S009913331500052X>

-
- Studiebarometeret (s.a.). *Om Studiebarometeret*. Hentet fra <http://www.studiebarometeret.no/no/artikkel/2>
- Studietilsynsforskriften¹⁰. (2013). *Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning, FOR-2013-02-28-237*. Hentet februar 2017 fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-02-28-237>.
- Studietilsynsforskriften. (2017). *Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning, FOR-2017-02-07-137*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-02-07-137>
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Universitets- og høyskoleloven [UH-loven], LOV-2005-04-01-15. (2017). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15>.
- Weick, K. E. (1976). Educational Systems as Loosely Coupled Systems. *Administrative Science Quarterly*, 21(1), 1-19.

Sitatet av Hemingway i forordet er hentet fra <https://www.goodreads.com/quotes/15810-the-hard-part-about-writing-a-novel-is-finishing-it> 29.09.17

¹⁰ Per oktober 2017 virket ikke lenken lenger. Det er derfor lagt ved et skjermbilde av forskriften slik den fremstod i 2013. Se vedlegg 6.

Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse som informant i mastergradsoppgave

Dette var teksten som ble sendt til potensielle informanter. Informantene signerte, eller ga bekræftelse på andre måter (muntlig, på epost) om at de ønsket å delta.

Bakgrunn og formål

Dette forskningsprosjektet er en del av min masteravhandling i Master i offentlig ledelse og styring ved Høgskolen i Innlandet (tidl. Høgskolen i Hedmark). Formålet med denne studien er å undersøke hvordan bibliotekledere forstår og implementerer fagbibliotekenes samfunnsoppdrag i planarbeid og daglig virke. Problemstillingen for oppgaven lyder: *”Hvordan forstår fagbibliotekene i UH-sektoren sitt samfunnsoppdrag som forvaltere og formidlere av informasjon?”*.

Studien blir gjennomført via analyse og sammenligning av hvordan institusjonen og biblioteklederne forstår samfunnsoppdraget, hvordan det arbeides for å implementere dette, om det er forskjell på retningslinjer og hva som faktisk gjøres i praksis, og hvordan bibliotekansatte forstår de føringene som blir gitt dem fra sine ledere. Jeg ønsker å intervju cirka 5-6 hovedbibliotekarer samt mellomledere og bibliotekansatte uten administrativt ansvar i dette prosjektet. Arbeidet skal etter planen være avsluttet november 2017.

Du forespørres om å delta i undersøkelsen da jeg anser deg for å inneha interessant og relevant informasjon om temaet.

Hva innebærer det å delta?

Dette er en kvalitativ studie, og jeg ønsker å innhente informasjon gjennom personlige intervjuer av varighet 1-2 timer. Intervjuene kan foregå fysisk, eller over Skype, avhengig av hva som er mest praktisk. Sted og tidspunkt for intervjuet avtales ut fra hva som passer for deg. Det vil ikke innhentes ytterligere opplysninger utover det som fremkommer under intervjuet.

Spørsmålene vil blant annet omhandle hvordan begrepet ”samfunnsoppdrag” forstås på de ulike nivåene i institusjonen, hvordan det arbeides i din institusjon for å implementere kriterier, krav og planverk ut fra dette, og hvordan dette forstås i daglig drift, hvordan informasjon forvaltes og formidles i ditt bibliotek, samt hvordan samfunnsmessige endringer får betydning for fagbibliotekene. Spørsmålene vil bli stilt ut fra en intervjuguide som er inndelt i 5 hovedtemaer med underspørsmål. Disse hovedtemaene vil du få tilsendt noen dager før intervjuet, slik at du vil ha mulighet til å forberede deg. Underspørsmålene vil bli tilsendt dagen før intervjuet.

Det kan være aktuelt med oppfølgingsspørsmål som ikke fremkommer av guiden. Intervjuet vil bli tatt opp på lydbånd, og det vil føres notater underveis. Opptakene vil bli transkribert, for deretter å bli makulert.

Personopplysninger og anonymisering

Personopplysninger som vil fremkomme under intervjuet (kjønn, arbeidssted, utdanning og ansiennitet) blir behandlet konfidensielt, og det er kun undertegnede som vil ha adgang til

opplysningene. I selve oppgaven vil disse personopplysningene ikke fremkomme, annet enn hvorvidt du har administrativt ansvar. Av annen informasjon som vil være nødvendig for å danne et helhetlig bilde og for å kunne besvare problemstillingen, vil bli anonymisert i oppgaven. Lydopptakene som gjøres under intervjuene vil bli lagret på en personlig datamaskin sikret med brukernavn og passord. Lydopptakene samt transkripsjonene vil bli makulert etter sensur har falt. Ved eventuelt bruk av sitater i avhandlingen vil jeg be om godkjenning fra deg før avhandlingen innleveres.

Frivillig deltakelse

Deltakelse er frivillig, og du kan når som helst trekke deg uten å oppgi grunn. Dersom du trekker deg, ville alle opplysninger om deg bli makulert, og du vil ikke inngå i oppgaven.

Dersom du ønsker å delta, eller har andre spørsmål, ta gjerne kontakt med meg:

Cecilia Black Fylking
Telefon: XXX
E-post: XXX

Veileder:

Førsteamanuensis Hans Christian Høyer
Høgskolen i Innlandet, avdeling for Økonomi- og ledelsesfag
Telefon: XXX
E-post: XXX

Veileder er ansvarlig for prosjektet. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Samtykke til deltakelse i studien

Du kan gi ditt samtykke til deltakelse i studien enten skriftlig eller muntlig (per telefon).

Jeg har mottatt informasjon om studien, og ønsker å delta:

Dato:

Signatur:

Vedlegg 2: De fem hovedtemaene

Følgende ble sendt til informantene umiddelbart etter avtale om tid og sted for intervju.

De fem hovedtemaene for intervjuet er som følger:

- Hva er fagbibliotekenes samfunnsoppdrag, og hvordan ivaretas dette? (Kontekstuellt og generelt)
- Forståelse for samfunnsoppdraget på biblioteknivå
- Administrasjon på biblioteknivå
- Implementering og ivaretagelse på biblioteknivå
- Bibliotekfaglige problemstillinger om kunnskapsforvaltning og –formidling

Selve spørsmålene sendes dagen før intervjuet. Dette gjøres slik for å sikre både forberedelse og spontanitet.

Dersom du har spørsmål omkring hovedtemaene, er det bare å ta kontakt!

MVH

Cecilia Black Fylking

Telefon: XXX

e-post: XXX

Vedlegg 3: Intervjuguide tilsendt informantene

Hva er fagbibliotekenes samfunnsoppdrag, og hvordan forstås dette? (kontekstuellt og generelt)

- Hva er, med dine ord, bibliotekenes samfunnsoppdrag?
- Kan du beskrive hvilke rutiner, strategiske planer, forskrifter eller annet som du skal forholde deg til som profesjonell yrkesutøver?
- Hvordan er ledelseskulturen i biblioteket?

Forståelse for samfunnsoppdraget på biblioteknivå

- Hvilken forståelse er det for det du definerer som samfunnsoppdrag hos dine ansatte?
- Hvilke krav, formelle og uformelle, mener du at det bør stilles til biblioteket?
- Hvordan forstår du «Det demokratiske aspektet i samfunnsoppdraget»? (ytringsfrihet, dannelse, utdanning, tilgjengeliggjøring av info på flere nivåer, gratisprinsippet...)
- Vil du si at ditt bibliotek er synlig og relevant? På hvilken måte? Hvordan kan dette forbedres?

Administrasjon på biblioteknivå

- Hvordan tenker du at ditt fagbibliotek legitimeres?
- Kan du beskrive hvordan implementeringen av disse forskriftene/retningslinjene foregår?
- Opplever du at det er en forskjell på hva som er retningslinjer (årsplaner/strategisk planverk) og hva som i praksis gjøres?
- I hvor stor grad opplever du autonomi?
- Spiller institusjonens organisering inn på hva som definerer samfunnsoppdraget?

Implementering og ivaretagelse på biblioteknivå

- Kan du beskrive hvilke aktiviteter og tjenester biblioteket tilbyr som en del av sin utadrettede virksomhet?
- I studietilsynsforskriften 2013 og 2017 står det om fag- og forskningsbibliotek: "tilfredsstillende ressurser i form av lys, lokaler og bibliotek" samt bibliotektilbudene inngår som krav til studietilbudet på lik linje med tekniske og administrative tjenester, lokaler og utstyr. Hva tenker du umiddelbart om dette?
- Hvordan arbeider du, din leder eller biblioteket som helhet for å oppnå forskrifter og pålegg?
- Opplever du at det er en form for isomorfi i fagbiblioteksektoren?

Bibliotekfaglige problemstillinger om kunnskapsforvaltning og –formidling

- Kan du si noe om hvordan informasjonsressurser (databaser, ressurser, kurs..) forvaltes i ditt bibliotek?
- Tror du at fagbiblioteket nøytrale i sin profesjon som vitensforvaltere/informasjonsforvaltere? Hvorfor/ikke?
- Etter din mening, hva er det viktigste vi gjør som fagbibliotek?
- Ideelt sett, hvilke(n) visjoner/utvikling mener du er ønskelig?

Er det noe du ønsker å tilføye?

Vedlegg 4: Min guide

Min guide inneholdt en rekke forslag til oppfølgingsspørsmål. Denne ble ikke sendt til informantene, da den er ganske omfattende. Spørsmålene markert med gult er ment for hovedbibliotekarer og avdelingsledere.

Ansiennitet

Antall ansatte

Hva er fagbibliotekenes samfunnsoppdrag, og hvordan ivaretas dette? (kontekstuellt og generelt)

- Hva er, med dine ord, bibliotekenes samfunnsoppdrag?
 - Brukeroppdrag/samfunnsoppdrag?
- Kan du beskrive hva du mener du legitimerer bibliotekenes samfunnsoppdrag?
 - Hvilken betydning tror du det har for fagbibliotekene at det ikke finnes en egen fagbiblioteklov, slik som det gjør for folkebibliotekene?
 - Er det noe uformelle ting også?
- Kan du si litt om hvordan dette samfunnsoppdraget oppdraget ivaretas hos dere? (daglig praksis)
 - Hva tror du har innvirkning på hvordan samfunnsoppdraget ivaretas? (for eksempel tørrelse: antall årsverk, antall studenter/forskere å betjene, fysisk størrelse, størrelse på samling...)
- Kan du beskrive hvilke rutiner, strategiske planer, forskrifter eller annet som du skal forholde deg til som profesjonell yrkesutøver?
 - Forholder du deg til disse?
 - Ivaretas disse forskriftene i daglig praksis? (i biblioteket).
- Hvordan er ledelseskulturen i biblioteket? (samarbeid, top.-down, lytte til ansatte, se trender i sf og høgskolen, klare mål, tydelig styring...)
 - Hvordan samarbeides det? Vertikalt, horisontalt..?
- Tydeliggjøres det du definerer som samfunnsoppdraget overfor administrativ ledelse og faglig ansatte? På hvilken måte?
 - Hvordan synes du forståelsen for biblioteket er blant ledelsen?
 - Du opplever å bli lyttet til?

Forståelse for samfunnsoppdraget på biblioteknivå

- Hva mener du er fagbibliotekets fremste oppgave? Tilsvare det det du definerer som samfunnsoppdrag?
- **Hvilken forståelse er det for begrepene hos dine ansatte?**
 - Hvordan implementeres samfunnsoppdraget hos dine ansatte?
 - Hvordan vektlegges det hos deg og dine kollegaer?
 - Avviker teori fra praksis?
 - Er dette mer spesifikt enn generelt?
 - Hvordan er de ansatte involvert i implementeringen?

- Tenker du at det er generelt for hele førstelinja?
- Hvilke krav, formelle og uformelle, mener du at det bør stilles til biblioteket?
- Hvordan forstår du «Det demokratiske aspektet i samfunnsoppdraget»? (ytringsfrihet, dannelse, utdanning, tilgjengeliggjøring av info på flere nivåer, gratisprinsippet...)
- Vil du si at ditt bibliotek er synlig og relevant? På hvilken måte? Hvordan kan dette forbedres?
- Hvordan tror du at ditt bibliotek er annerledes enn andre bibliotek når det gjelder dette?

Administrasjon på biblioteknivå

- Hvordan tenker du at ditt fagbibliotek legitimeres? Av institusjonen? Gjennom regelverk?

Jeg definerer legitimeringen: Biblioteklov. Autoriserer. Aksept. Klargjøre hva som legges i dette.

Er brukerne med å legitimere?

- Hva tror du det i praksis betyr for ditt bibliotek at det er opp til hver enkelt institusjon å ha ansvaret for fagbiblioteket sitt?
- Hvordan burde det legitimeres?
- Hvordan er det tilretteleggelsen for ditt fagbibliotek i institusjonen og hos dine ledere?
- Hvordan forholder høgskoleledelsen eller administrasjonen på din avdeling seg til biblioteket?
- I planleggingen av årsplaner og annet, mottar du instruksjoner fra høgskoleledelsen?
- Hvor stort vil dette spranget være –fra hva du får til hva du faktisk får utført?
- Opplever du at det er en forskjell på hva som er retningslinjer (årsplaner/strategisk planarbeid), og hva som i praksis gjøres?
 - Må du oversette fra et strategisk språk til et operasjonelt?
- Kan du beskrive hvordan implementeringen av disse forskriftene/retningslinjene foregår?
 - Hvordan er initieringen?
 - Opplever du at det er stor forskjell på top-down implementering og bottom-up?
 - Hvordan er tolkningen?
- I hvor stor grad opplever du en autonomi?
 - Hvordan er skillet mellom å være fagspesialist og det å være administrator?
- Spiller institusjonens organisering inn på hva som definerer samfunnsoppdraget?
 - Tror du det har en sammenheng med måten det tenkes bibliotek på hos ledelsen? Hvordan fungerer denne organiseringen?

Implementering og ivaretagelse på biblioteknivå

-
- Kan du beskrive hvilke aktiviteter og tjenester biblioteket tilbyr som en del av sin utadrettede virksomhet?
 - I studietilsynsforordningen 2013 og 2017 står det om fag- og forskningsbibliotek: "tilfredsstillende ressurser i form av lys, lokaler og bibliotek" samt bibliotektilbudene inngår som krav til studietilbudet på lik linje med tekniske og administrative tjenester, lokaler og utstyr. Hva tenker du umiddelbart om dette?
 - Arbeider du, din leder eller biblioteket som helhet for å oppnå forskrifter og pålegg?
 - Hvordan?
 - I hvor stor grad samarbeider du med andre ledere/ansatte (for eksempel omkring implementering av forskrifter og daglig praksis)?
 - Opplever du at det er en form for isomorfi i fagbiblioteksektoren?
 - Hva er grunnen til dette, tror du? (rutiner, pålegg, man skuer til hverandre..)

Bibliotekfaglige problemstillinger om kunnskapsforvaltning og –formidling

- Kan du si noe om hvordan informasjonsressurser (databaser, ressurser, kurs..) forvaltes i ditt bibliotek?
- Tror du at fagbiblioteket nøytrale i sin profesjon som vitensforvaltere/informasjonsforvaltere? Hvorfor/ikke?
- Etter din mening, hva er det viktigste vi gjør som fagbibliotek?
- Hvordan tror du fremtiden vil forme seg?
 - Hvilke utviklingstrekk går fagbibliotekene i møte?
 - Hva bør bibliotekene satse på?
 - Hvordan kan vi forberede oss?
 - Hvordan kan bibliotekene prege utviklingen?
- Ideelt sett, hvilke(n) visjoner/utvikling mener du er ønskelig?

Er det noe du ønsker å tilføye?

Vedlegg 5: Tilbakemelding fra NSD

Hans Christian Høyer
 Institutt for organisasjons- og ledelsesfag Høgskolen i Hedmark
 Postboks 400
 2418 ELVERUM

Vår dato: 31.03.2017

Vår ref: 53300 / 3 / KH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 27.02.2017. Meldingen gjelder prosjektet:

53300	<i>Hvordan ivaretar fagbibliotekene i UH-sektoren sitt samfunnsoppdrag som forvaltere og formidlere av informasjon?</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Høgskolen i Innlandet, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Hans Christian Høyer</i>
Student	<i>Cecilia Black Fylking</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstillende kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.11.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Kjersti Haugstvedt

Kontaktperson: Kjersti Haugstvedt tlf: 55 58 29 53

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 53300

Informasjonsskrivet til utvalget er godt utformet.

Personvernombudet legger til grunn at studenten etterfølger Høgskolen i Innlandet sine retningslinjer for databehandling og datasikkerhet. Dersom ekstern databehandler anvendes, eksempelvis skype, må Høgskolen i Innlandet inngå en databehandleravtale, jf. personopplysningsloven § 15.

Prosjektslutt er 01.11.2017. Innsamlede opplysninger vil da anonymiseres.

Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette opptak

Vedlegg 6: Studietilsynsforskriften 2013

Som nevnt i fotnote, fungerer ikke lenken til denne forskriften fra 2013, som ble brukt i intervjuguide og for å definere samfunnsoppdraget. Vedlagt er et skjermbilde av siden. Siden ble sporet opp ved hjelp av recoveryverktøyet ”Wayback Machine” 27.10.17, på archive.org.

LOVDATA

Søk etter lover, forskrifter, dommer og stortingsvedtak

Logg inn

Mer

RSS-feed

Lenker

Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høye...

Innholdsfortegnelse

e) minst én med professor- eller dosentkompetanse.

Kapittel 3. Krav for akkreditering som høyskole

(Forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning § 3-3 første ledd.)

§ 3-1. **Institusjonens primærvirksomhet**

Institusjonens primærvirksomhet skal være tydelig avgrenset fra annen virksomhet.

§ 3-2. **Institusjonens organisering og infrastruktur**

Institusjonens organisering skal være tilpasset primærvirksomheten.

Institusjonen skal

a) ha tilfredsstillende studieadministrative tjenester og informasjon til studentene

b) ha tilfredsstillende ressurser og fasiliteter i form av lokaler, utstyr og bibliotek. Disse skal være tilpasset primærvirksomheten og utgjøre et fullt forsvarlig lærings- og arbeidsmiljø for studenter og ansatte

c) ha tilfredsstillende rutiner for oppretting av nye studier og revidering av etablerte studier

d) ha tilfredsstillende rutiner for å ivareta de ansattes kompetanseutvikling innen primæroppgavene

e) legge til rette for studentdemokrati og studenters deltakelse i beslutningsprosesser.

§ 3-3. **Krav til forskning og faglig- eller kunstnerisk utviklingsvirksomhet**

Institusjonens forskning og faglige eller kunstneriske utviklingsvirksomhet skal utføres i samspill med utdanningsvirksomheten.

Vitenskapelig produksjon skal være på nivå med sammenliknbare høyskoler.

Faglig- og kunstnerisk utviklingsvirksomhet skal være dokumentert.

Bilde 1: Bildet viser §3-2 fra studietilsynsforskriften (2013) som ble brukt i intervjuguide og for å definere samfunnsoppdraget. Skjermbilde, 27.10.17..